Köhler. i Leipzig 309.
No 1570. R. Mark
Getten

Kort Beskrifning
Öfwer
Est= och Lifland,
Jemte undersökning
Om
Deßa Länders Inbyggares,
i synnerhet det Estniska och Finska
Folkslagets Ursprung:
Så ock
Den i förra tider Namnkunniga Staden
Dorpts Öde
Wid lägliga Sommar=stunder
utkastadt
Af
ARVID MOLLER.
Jur. Nat. & Gent. Prof.

98,120.

Bibliotheca
Universitatis
Jurievensis

WÅSTERÅS,
Tryckt hos JOHAN LAUR. HORRN,
Kongl. Consist. och Gymn. Boktr. 1756.

Imprimatur.
N. von OELREICH.

Est.
TLU Raamatukogu
520

J. J. N.

Företal.

Det jag wid mina yngre år ofta tänkt giöra, men, för embetes syßlor skull och andra hinder, aldrig kommit at legga handen wid, årnar jag nu uti min sena ålderdom, medan Hans Kongl. Maj:t, uppåmit underdåniga anhållande, mig ledighet ifrån tjenst-giörandet allernådigst förunt, genom Guds nådiga bistånd, biuda til någorledes at efterkomma, och det allenast småningom wid liuswa och warma sommardagar, då det mig kan lågligit falla, at hålla i pennan. Ty under betracktelsen af min nu til ånda löpande lefnads tid, skjuter sig altid fram en liuflig ihågkommelse af min födelseort, dåreft jag icke allenast först fåt skåda dagsens lius, utan ock lårt känna GUD, och lagt grunden til all den lycka, jag i werlden haft, hwilken påminner mig, såsom en återstående skuld, at hedra den fordom namnkunniga Staden Dorpt med en liten beskrifning, om des swåra öde och många förändringar, som denna Staden ifrån sin första bör-

början undergått, ända til des han ryktes utur Sweriges liufwa sköte och förwandlades til en stenhop. Nu, ehuruwäl jag här å orten icke hafwer sådana böcker och handlingar til hands, som kunde tiena mig til hielpreda, uti detta mit upsåts utförande, och mina i förra tider giorda anmerkningar och samlingar, genom mina många flyttningar och flykt undan fienden förkommit, så wil jag likwäl, så mycket jag än minnas och nu mera åstad komma kan, då jag uti mit sjutionde tredje ålders år först griper til pennan at skrifwa sagor, flitigt uptekna, hwad sig merckwärdigt med denne Staden, så uti gamla, som senare tider tildragit. Hwarwid jag dock icke ser mig kunna undgå, at först förmåla något om sielfwa Landet, som denna Staden ligger uti, jemwäl om folkslaget, som Landet bebor. Men som det uti sådan kortet, som jag giöra wille, icke sammanfattas kan, nödgas jag giöra förut en särskild kort beskrifning om Est- och Lifland, och wid de der uti förekommande åtskilliga Landsorters namn, som äro nästan lika liudande med de hos Grekiska och Latinska Skribenter befinteliga namn, giöra några anmärkningar för ro skull, til försök, om här utaf någon anledning kan fås, til Lappars, Finnars och Esters ursprungs närmare utrönande. Skulle alt hwad jag anmärkt icke falla uti min Läsares smak, emedan jag uti mörka saker, der eljest intet bewis fås, tagit mig den friheten, som andre för mig giordt, och ännu giöra, at betiena mig af giß ningar, så underställes det hans ompröfwande, om något sannolikt uti dem finnes, förmodande likwäl, at ehuru sällsamme de honom synnes kunna,

na, de långt icke så orimmeliga honom förekomma torde, som de äro, hwilka Joh. Georg Eccardus, uti des år 1750, under detta mit förehafwande arbete, af trycket utkomne bok, de Origine Germanorum, betient sig utaf, til at dymedelst kunna flytta Scandinavien, ifrån wåra nordiska länder til Tyskland, och upfinna der för de gamla nordiska afgudar, Thor, Oden och Aserna rättare och närmare uprinnelses orter, tillika med Asgård, än uti Asien, och wid floden Tanais. Men hwartil gagnar sådant arbete, som jag mig företagit? torde någon fråga, särdeles en forna sakers föracktare, som intet annat håller för nyttigt, än hwad som fyller Kiök och Kellare, och tiänar för mage och strupa, eller ock til en skrymtewis föreburen sedernes förbättring; lika som gamla sakers kunskap stridde emot goda seder, och deraf ingen ting hemtas kunde, til den Gudomeliga försynens låf, Fädernes landets heder, des gamla häfders bestyrkande, och det menniskliga sinnets menlösa förnöjelse och upmuntring: han torde än ytterligare tiltala mig, om jag icke uti mina sidsta dagar kunnat taga mig nyttigare tidsfördrif före, än roa mig med sagor och fåfängeligheter? Jag swarar, at fåfängeligheten altid lådar wid oß menniskior, och at uti andra wetenskaper icke minder än uti Historien mycket, som kan fåfängt kallas, af lärde Män med stor flit undersökes, hwilket alt, om det skulle såsom onyttigt utmönstras, så torde mycket, som tienar til wetenskapernas grundelighet och behagelighet, bortfalla. Warande jag eljest af den meningen, at den bör hållas för minst fåfängelig, som utan at sätta det ewiga utur ö-

gonen, inlåter sig uti någon oskyldig och ingen til meen låndande fåfånga, hälst der man söker at bana wägen, til at komma genom flere meningars jämförande närmare sanningen, uti de gamla och mörka werlds handlingar, hwilka angå menniskiornes bårgerliga samhällens ringa begynnelse, regeringars och Rikens upkomst, förandringar och undergång, och derföre tyckes wäl förtiena, at de framdrages utur mörkret i liuset, på det Guds, uti de ålsta tider underligen förda styrelse, med menniskio slächtes kringspridande och flyttande, så wäl til wår nord, som til alla weridenes ändar, icke mindre mätte lysa hos efterwerlden, än hans allwisa försyn det giör i närwarande tider, och hans heliga namn derföre ewärdeligen prisas och åras. Mera en annan gång, om jag lefwer så länge, at jag genom Guds näd detta mit utkast, som är allenast en samling af materia til en bygnad, kan sätta i ordning och bättre skick: Warande nu nögd, fast jag utan ordning skrifwit, såsom et och annat fallit mig i hägen, om jag så skrifwit, at min läsare kan förstå mig. Lund den 2 Junii år 1752.

Est- och Liflands Beskrifning.

Om Liflands Namn,

På Lettiska, Widsemme.

LAndet, som Staden Dorpt ligger uti, kallas nu för tiden Lifland, såsom det några hundrade år tilbakas blifwit kalladt, men i de ålsta tider icke så. Ty i Plinii och Taciti tid, hwilka lefde uti det förSta århundrad efter Christi födelse, war detta namnet aldeles obekant: och fast än uti några Taciti wercks uplägningar, som efter felacktiga afskrifter blifwit trycke te, står Effluorum gentes, hwaraf somlige welat giöra Livoner, samt kallat Lifland Eifland, så har detta felet likwäl uti andra aftryckningar, efter rättare afskrifter, blifwit af de lärde ändrat, och i stället för Effluorum gentes, sat Æstyorum gentes, enligit andra gamla beskrifningar om de Nordiska Folckslagen.

Ptolomæus förmäler fuller uti det andra århundrad om et slags folck, som hetat Levoner (a) dem man kunde hålla för Livoner eller Lifländare; men så sätter han dem mit uti Scandia eller Swerige, at man derföre icke för wist säga kan, honom med deße Levoner hafwa förstät Liflans Inwånare på andra sidan om Östersiön, om icke man wille tro, at han, såsom bärt i Ægypten boende, af okunnighet om deße Nordiske länder, flyttat Levonern in uti Scandien, som han bordt sätta öster om Östersiön.

At Ptolomæus således felat, håller Prætorius (b) för säkert, och styrcker sig uti den meningen, medelst Levonernas namns uttydande och ledande af Levas eller Loivas, som på Samogitiska språket skal betyda Skiepp, hwilket tilfölje, Livoner skulle bemerka Siö-män, aldenstund de bo wid siön. Skulle en sådan gißning gälla, så synes detta namnet rättast böra ledas af Finska och Estniska språket, emedan Levas, eller Loivas ofelbart är tagit af Finska och Estniska ordet Laiva, det är skiepp, som blifwit af Lettar och Littauer qwar behållit, när de trängde sig til Samogitiska och Pryßiska stranden på Esterna, som der tilförene bodde, hwilket bättre fram bewisas skall. På detta sättet kunde Liflands namn hållas för mycket gammalt. Men så kan der med icke undwikas det inkast, huru Livonerne eller Lifländare, fast de bo wid siön, kunnat fram för andra, som ock bruka Skiepp, få sig et egit namn af Skiepp eller siöfart, emedan de wid Tyskarnas ankomst dit

(a) Geogr. L. 2. c. 11. (b) Orb. Goth, L. 4. §. 10.

dit i Landet ansågs, såsom et obekant folck, och sielfwa Landet såsom et nytt, och af dem först upfunnit Land.

Icke des mindre har en Eccard uti des nyligst utkomne, och i Förtalet nämde bok, af en härtils obekant grund, welat förklara ptolomæi Levoner för Livoner, medelst sin nya Scandinavias uptänkande uti Tyskland (c), som kanskie härtils måste

(c) Emedan de Swenske/ såsom Scandinaviens urgamla Inbyggiare/ icke kunnat undgå/ at förswara Scandiens gamla häfder emot Cluverii och hans anhängares försök/ at draga alt til Tyskland/ och således förqwäfwa så wäl Sweriges/ som Norriges ålderdoms heder/ så har nu å nyo Eccard p. 24. budit til/ på en gång at kullkasta all/ hwad de Swenske beropa sig uppå/ så wäl hwad de gamla Nordiska Sagor der om förmåla/ som ock/ hwad hos Grækiska och Latinska/ jämwäl andra Skribenter anteknat finnes/ hwilkas intygande han p. 45. förmenar/ icke skola kunna hielpa de Swenske/ fast de berätta/ at Göther/ och Longobarder woro komne från Scandinavien, emedan Mela skal med Scandinavia mena Cimbriska halföen Jutland/ som Tyskarne eller Saxerna bebodt/ och warit Göthernes säte/ innan de Danske der inkommo. Han wrider altså Scandinavia ifrån sit rätta ställe til Jutland och de Tyska orterne/ ut med Östersiöns södre strand intil Weichsel Strömens utlopp/ wiljande således inbilla läsaren/ at den rätta Scandinavia warit uti Tysklands nordliga del. Det är under/ at han icke welat också wrida Nordstjernan ifrån sit ställe/ och säncka Swerige och Norrige under wattn/ at han kunnat få Ishafwet närmare til Tysklands strand/ at omgifwa hans påfundna Scandinavia, och Morimarusa, at betäcka hans Cimbrer. Men som den gamla Scandinavia har diupare rötter/ än at en Eccard med alt sit hiernbrått den samma efter sit behag uprycka och flytta kan/ så är hans bemödande icke mindre såfångt/ än ätlöje wärdt/ lika som hans öfrige infall och förtydningar p. 41/ 42/ 43. och 390/ 391/ 392. äro löjeliga/ at Oden och Aserna icke wore komne ifrån Asia, utan ifrån hans upbiktade Asgård

ste hafwa legat under watnet, och nu efter watnets affallande wil titta fram, hwaruti han påstår, at Levonerna skolat bo, dock icke, såsom Ptolomæus felat, mit uti, utan på Scandinaviens ända, hwilke Levoner, om de uttydes, at hafwa warit samma folck, som Tacitus kallar Lemovier, boende näst til Rugierne, så håller han pag. 47. denna uttydningen för den rättaste, och at således alt wore ricktigt, emedan Ptolomæus honom synes sluta sin Germania eller Tyskland med Weichsel-strömen. Men om Lemovierne med deras grannar föras ifrån Pommern tilbakas öfwer Weichsel-strömen til deras forna säte, nemligen Est-och Lifland, der deras namn är ännu behållit, hwar ifrån de ock, efter all liknelse, synes hafwa kommit til de Pommerska orter och Öen Rügen, som bättre fram uti sielfwa Landets beskrifning gifwes mera tilfälle at tala om; så faller grunden bort af Eccards förmenta rätta uttydning, at Ptolomæi Levoner wore Lemovier wid Leoba i Pommern, och fölgackteligen Livoner, dem han säte inrymt på ändan af hans nya Scandinavia, dit Liflland aldrig sträckt sig. Deremot om han i stället at tän-

wid Åen Ossa i Pommern/ der af de skola blifwit kallade Aser, hwilka de Swenske giort til Asianer, och at de icke farit igenom Gårdarike eller Ryßland til Saxen/ utan Landet emellan Elbe-och Oderströmen hade för sina många gårdar skull förtjent namn af Gårdarike/ och när de sedan kommit til Holsten och suttit wid Eyderström/ som p. 43. säges/ tilförene hafwa hetat Tana eller Dena, hwaraf Tönningen och Danmarck skal hafwa fått namn/ och de Nordiske eller Swenske hördt talas derom/ så hafwa deße giordt af Tana Tanais, som skiljer Europa ifrån Asia. Sådant menar Eccard at wittert folck skal tro.

täncka på nya påfund, welat räkna Lifland med Est-och Finland til den rätta gamla Scandinavien, torde hans mening om Ptolomæi Levoner, at de bodt på ändan af Scandinavia, något bättre låta höra sig.

Andre hafwa welat draga Plinii Hillevioner ifrån Scandien eller Swerige til Lifland, hwilka Aventinus (d) giör til Livoner. Honom bifaller Stiernhielm (e) och bestyrker sin mening med detta namns eller ordets uttalande på Gothiskt wis med H frammanföre, nemligen Hlivioner, som skal bemärka det samma, som Levoner hos Ptolomæus, det är Livoner. Det kunde så wara, at Plinius och Ptolomæus i sin tid hållit de på östra sidan til Östersiön stötande länder såsom Adam Bremensis (f) för stora Öar, som begreps under Scandinavien. Eljest torde denna meningen hafwa sin grund, om med Levoner eller Hellevoner, det är, Bergsboar, förstås flyttefolcket, som i gamla tjder blifwit ifrån Swerige flyttadt öfwer siön at bebygga Landet, hwilke fört namnet Hlivoner eller Levoner dit med sig. Af sådan mening har Philippus Melanchton (g) warit, hwilken håller Liflandare för Levonernas utur Scandien utflyttade afkommingar.

Men den förste, som tydeligen, dock med et ord allenast nämt Liver, synes Saxo Grammaticus (h) hafwer warit, oacktat Colerus (i) håller före, at i stället för Levi hos Saxo, bör läsas Luini, hwar

(d) Annal. Boj. L. 1. (e) Anticluv. Diss. 3.
(f) De Situ Regn. Septentr: (g) Chron. Carion. L. 4.
(h) Lib. 3. p. 145. (i) Ad Taciti Germ. in voce Lemovii.

hwar af Luinburg hade sit namn. Lemnar man Livers nam, såsom det står hos Saxo, så har det först uti det Tälfte Århundrad, då Saxo lefde, blifwit bekant, wid samma tid, då Tyskarne ifrån Brehmen, Lybeck och den negden, hwilke handlade på Wisby, såsom den förnämsta Handelstad då för tiden uti hela Norden, antingen wåderdrefne, eller efter inhämtad kunskap af de Siöfarande Swenska eller Ester i Wisby, farit med sit Kiöpenskap åt stranden och sandbackarna wid Duna Strömens utlopp, och funnit der folck för sig, som kallades Liver, dem Rullovius (k) häller före, at hafwa i alla tider warit detta Landets inwånare, och bodt längs med stranden ifrån Salis bäck til Duna Strömen, det är 12 Liflandiska Mil i längden. Detta folcket lärer twifwels utan, såsom Mauritius Brandt (l) menar, blifwit Liver kallade, af det myckna sandiga Landet, på hela den orten omkring Riga Stad, däreft folcket än i dag uti enstaka gårdar bo emellan sandbackar, emedan Liva på Estniska betyder Sand, och Liver således bemercker Sandboar, hwilket namn deße Sandboar icke annars än många andra orter der i Landet och annorstädes af sanden blifwit kallade, såsom Livakulla sandby, Livaoja sandbäck Livakant m. m. långt förr kunnat få, än Lettarne trängde sig til denna siökanten, som tilförene Estarne bebodde.

Man behöfwer fördenskull intet, til at få Liflands namn igen, med de Polska Sago-skrifter leda det af samma ursprung, som de Lettares och Litt-

(k) Liflandiske Chronica in init.
(l) Kelchens Liefl. Historia. peg. 2.

Litthauers, och updickta til den ändan en Libo af de Romare, til anförare för detta folcket, som seglat med dem ifrån Italien til den Lif- och Kurländiska kroken i Österstön, der de skolat Landstigit och utwidgat sig under namn af Liboner (m). Ej eller behöfwer man draga detta namnet af en Litalanus eller Litvo, Pryßiska Konungens Veneduti Son, hwilken, om han eller hans Fader warit nånsin i werlden til, skal hafwa år 573 efter Christi födelse begifwit sig til deße, sin Faders Rike närmast belägne Länder, och folcket sedan blifwit efter honom kallade Litvoner och Livoner (n). Til at förtiga andra, som wilja draga detta namnet af Littuva eller Littva, som kommer öfwer ens med det Latinska ordet Littus, strand, eller ock af Latinernas lituus, Jägare-horn, til at bemercka der med, at de warit Strandboar, eller Jägare, hwilket alt kan lättare sägas, än tros.

Kanske Liflands namns ålder torde kunna föras längre tilbakas, om man wil se efter, hwad de Ryska tideminningar här om innehålla. För några få år sedan utkom i Petersburg et utdrag af Munkens Theodosii Kiovienſis handskrefna Historia om Ryska Rikets ursprung (o), hwilken skal wara den älste Ryska Chronographus eller Tideskrifware, och lefwat uti det Tälfte Århundrad. Denne Theodosius skall berätta, at Ryßland med sina tilgränsande Länder blifwit af Japhets efterkom-

(m) Cromerus de reb. Polon, Lib. 3. p. 61.
(n) Gvagvinus Sarm. Europ. p. 243. edit. Elzivir.
(o) Samblung Rußicher Geschichte erstes Stück/ Tryckt i Petersburg år 1732. pag. 3.

kommande med folck besatte, och skola inwånarena af följande Landskaper, såsom: Ruß, Tschud, Murom, Mordua, Perma, Jam, Littua, Semgol, Korß, Setgola, Lib, Lech och Pruß, hafwa hördt der til. Uti Anmerckningen der under förklaras deße namn, at der med förstås, Ryßar, Finnar, Murmeser, Morduiner, Permier, Ingermanlänningar, Littauer, Semgaller, forna Inwånare af Trim, Lifländare, Polacker och Preußar. Om det wore troligt, at Ryßlands namn uti de ålsta tider warit bekant, och alla deße upräknade Länder under de stympade skengamla namn der til hört, samt sådana sina namn, oacktat de många forna der uti skiedde folckflyttningar af Scyter, Göther, Huner och Sarmater til närwarande tider, fast med någon liten förändring behållit, så kunde Liffland, som med Lib beteknas, wara et mycket gammalt namn. Men som inga gamla Historiska skrifter gifwa någon anledning til detta, så widt uti gamla tider utbredda Ryßland, och Liflands namn, som der til skal hafwa lydt, hwarken helt eller halft finnes hos Plinius, Tacitus, Ptolomæus, Jornandes, (ty af de nys omtalte Hillevioner och Levoner uti Scandien, kan intet säkert bewis tagas) eller hos andra gamla Skribenter, och icke engång hos Adamus Bremenſis, hwilken likwäl de til Österſiön stötande Länder beskrifwit, och med berörde Theodosius samåldrig är; så kan denna Ryska Munkens eller Abbotens sägn så mycket minder gifwas Witsord, som åtskilligt annat uti hans Historia influtit, som intet rimar sig til det, hwad andra gamla trowärdiga Historiska skrifter innehålla; på hwilka jag ärnar grunda min beskrifning om Estland, eller de på östra sidan til Österſiön stötande Länder, hwilka Theodosius wil draga til Ryßland, lika som de warit af ålder Slavonierna undergifne. Men at jag icke måtte synas förgäfwes draga Theodosii frägd i twifwelsmål, och hwad han om sina Slavonier berättar, nödgas jag litet bryta af mit rätta ämne, och innan jag går widare, så giärna straxt, som efteråt yttra mig, hwarföre hans Historia mig miſstänkt förekommer.

Om *Theodoſius* och *Sclavonier*.

At Ryßarne haft sina skrefne Tideminningar, har redan warit kunnigt, sedan Herbersteins och Petræi Ryßlands beskrifningar af Trycket utkommo; men hwilken berörde Tideminningar först sammanskrifwit, har man nu först af nysnämde Petersburgiske Sambling erfarit, at en Munck eller Abbot i Kiovis, wid namn Theodosius, skal hafwa warit den samme, och lefwat för mera, än 600 år sedan. Om honom berättas uti berörde samling, pag. 2. at han blifwit år 1058 antagen til Munck uti peticerske Cloſtret i Kiov, då han war 17 år gammal. Sedermera har han år 1116 blifwit Abbot wid S:t Michaëlis der sammastädes, under Storförſtens Wladimirs Regering, hwilken likwäl, til följe af det, som pag. 113 i samma Samling skrifwes, då redan war död, Theodosii ålder uträknas således; om han blifwit 80 år gammal, så har han dödt år 1120. Ytterligare p. 14. säges, at Bulgarerne, som bodde wid Donau ſtrömen, fät år 898 af Kejſaren Michaël Lärda

Män

Mån til sig, som förstodo Slaviska språket, hwilke infört hos dem den Christna Läran, öfwersatt den H. Skrift på Slavoniska, samt lärt dem skriftkonsten. Men här med kunde det icke gå så fort, at de nys upfunne, och af Grekiskan förwände Slavoniska Bokstäfwer genast blefwo allmänna hos sielfwa Bulgarerne, mycket mindre hos deras fiender Ryßarne, (se p. 98: 100, 107.) fast de ock woro et Sclaviskt folck, hwilke först 100 år derefter uti Stor-Förstens Wladimirs tid, sedan han sig år 988 Döpa låtit, (se p. 107.) började antaga den Christna Läran, som icke kunde så hastigt utbredas, at icke en lång tid bårtgått, innan de funno sig i ständ at kunna skrifwa Historier.

Efter denna tideräkning, synes det änteligen först hafwa kunnat ske uti Theodosii tid, så framt den är richtig, och icke lämpad efter lystnaden, at giöra Sagan gammal. Uti sådant twifwelsmål styrcker mig Gottlieb Samuel Treuer, uti sin 1720 på Tyska Tryckta Einleitung Zur *Moscowitischen Historie*, der han grundande sig på Herberstein p. 2. och Petræus p. 138. uti förtalet sålunda skrifwer: Efterråttelsen uti de Ryska tideböcker kan intet annars wara än ofullkomlig, emedan Ryßarne först år 1262 begynt at bruka sina Bokstäfwer, sedan Gräkiska Rejsaren *Michaël Palæologus* stickat de *Sclavoniska* Bokstäfwer ifrån *Constantinopel* til *Bulgarien*, hwar ifrån Ryßarne dem fått och sedermera uptecknat, hwad de ifrån långliga tider efter sina förfäders sägn ån hade i minnet. Om så är, så hafwa Bulgarerne först 142 år efter Abbotens död fått de Sclavoniska Bokstäfwer, wer, och en tid därefter Ryssarne, så at man der af intet annot sluta kan, ån at en sådan Theodosius måtte aldrig hafwa warit til, eller ock måste han hafwa lefwat i senare tider, och sammanskrifwit något af de tidningar, som honom tilägnas, eller ock måste någon dylik Munck, som Annius af Viterbo wer, det han skrifwit, omstöpt, och medelst de i gamla tider, i deßa widt begrepna länder särskilt regerande Förstars, så ock de gamla Swenska holmgårdiska skatt-Konungars namns sammanflätande uti en slytskaps kedja, samt de tilgränsande länders diträknande, under de brutna skengamla namn, sökt at styrcka det i senare tider upkomne och tilwäxande Ryska rikets rätt, så til de redan inkrächtade, som ännu tilwinnande länder.

Til denna mißtanckan gifwer mer bemälte Petersburgiska Samling ån mera anledning, hwar uti p. 1. förmåles, at *Theodosii Historia* består af 302 blad, med en nyare hand skrifwen, och p. 2. at den til hans döds år 1120, så framt han blifwit 80 år gammal, *N. B.* kan wara af honom sielf författad, men hwad sedan ända til år 1206 där til kommit, wore författaren där af obekant. Tilstås nu detta, så är det intet olikt, at den samma nyare handen också uti nyare tider sammanskrifwit hela wercket, som man genom Theodosii namn welat föra til äldre tider.

Will man ock se på innehållet af denna Theodosii Historia, så synes trowärdigheten ån mera wilja bortfalla. Jag will allenast anföra ett stelle, hwad som p. 6 om Apostelen Andreas förmåles, at han har rest genom Ryßland och predikat E-

wangelium. Om Apostelen Andreas wittnar Euse-
bius, at han rest til Scythien, hwar af Ryßarn
eller Slavonierne nu långt efter til större delen bli
wit ägare, men huru Apostelens resa gått, tala
hwarcken han eller någon annan af de gamla Kyr
kofäder, utan allenast denna Ryska Theodosius
hwilken noga wet at beskrifwa, huru som Aposte-
len, när han på Nieperströmen kom til den engden
där nu Kiow står, skall hafwa stigit på et
berg och inwigt Ryßland, spående om en tilkom-
mande stor Stad därstädes. Och när han öfwer
Österstön genom Waregernes land (p) åter kom t
Rom

(p) Uti anmärkningen wid detta ordet/ synes Utgifwaren af Pe-
tersburgista Samlingen p. 2. wilja förekomma/ at de Swen-
ske icke måtte tilägna sig Waregernas namn/ genom en sö-
dan uttydning/ at der med intet förstods et wist folckslag/ u-
tan Sjöfarande igemen/ hwilke skola hafwa kallat sig sjö-
Wareger, när de kommo på Nysk grund/ förmenande/ a
detta namnet icke kom af ordet Warg/ som Verelius och an-
dre Swenske mena/ utan af ordet Varech, nemligen det som
sjön utkastar. Hwaraf Droit de varech, det är Strandrätt
än på Normandiska stranden i Frankrike skal wara i bruk/ oc
dit kommit genom Normännernas förna stora Sjöfärder/ t
Varech hos de Nordiske betydde så mycket/ som Marinus
eller Maritimus, d. å. Sjöman eller Strandbo. En härlig
förbättring. Ordet Varech är det samma/ som det gamla oc
än i dag brukeliga Swenska ordet Wrak/ som kommer a
ordet wräka/ och bemercker sönderslagne och förolyckade Far
tyg/ hwilka sjön wräker i land. Om detta ordet lämpas ti
Menniskior/ så kunna hwarken Sjöman eller Strandboa
der med beleggas/ utan brukar man allenast kalla onyttigt oc
odugeliait folck/ som intet godt tager sig före eller gör, fö
wrak och wräklingar. Skulle nu de bekante Vareger i Ryß
land icke dit kommit ifrån et wist folckslag/ som med detta
namnet warit belagt/ utan bestått utaf allehanda slags folck
sammangaddade wräklingar/ så hafwa Ryssarne ioroom haft

Rom tilbakas, skal han om Slavoniernas seder
och lefwernes art uti Ryßland många under haf-
wa berättat. Men hwarifrån har Theodosius så
många hundrade år efter tagit denna noga rese-

stöna Herrar/ dem de warit skattskyldige. Bärt det. Rättare menar jag mig hafwa ledt Varegernas namn/ uti min dissertation, af Finska och Lappska ordet Varide d. å. berg/ som beteknar dem hafwa warit bergsboar/ eller kommit ifrån et bergigt Land/ såsom Swerige är/ eller ock af Finska ordet Vartia, d. å. Wärd/ emedan de skulle wärda Sweriges grenzor på andra sidan om Österstön i Holmgård/ der Kongarna woro af Swenskt blod och Sweriges Konung tro- och skattskyldige. Men namnet Vareger hafwa de icke sjelf antagit/ utan blifwit så kallade af Landsens inbyggiare/ hwilka woro Finnar och sträckte sig til Novogrod, innan Slavonerne sig der utbredde. Än mera/ Theodosius sjelf synes ingen annan mening hafwa hast/ då han skrifwit/ at Apostelen rest genom Waregernes land tilbakas/ än at de hast et wist Fädernes land/ som de woro komne ifrån/ hwilket intet annat kunnat wara/ än Swerige. Men Joh. Georg Eccard, som med flit satt sig före/ at fördunkla alt/ hwad honom synes kunna lända Swerige til någon heder/ wil nu ock nyttja Herbersteins giß om Waregia til sitt ändamål/ at kunna stånga Swerige ifrån Waregers namnet/ och tillägga det/ för någon namnest likhet skull/ det lilla Landskapet Wagrien uti Holsten, dock icke på samma grund/ som Herberstein, hwilken hade affende på de Slaviska Wender, som tilförene bodt wid Österstöns södre strand och sträkt sig til Holsten/ förmenande at Ryssarne hälst begiärt sig Regenter af det folcket/ som hade enahanda tungomål med dem/ utan grundar Eccard sig på ordalek (se hans werck de Orig. Serm. p. 170, 171, 172) at han kan utaf Tyska ordet Frech/ som likwäl flyter af det gamla Swenska ordet fräkia eller fräckur/ konstigt utsmida först Vreci, Vræci, Vraci, Vranci, Franci, sedan Vargi Varegi, Warengi, Warangi, och således göra/ Wareger Wäringar och Francker til namn och ursprung til Tyskar/ eller Cimbrer. Och emedan Cimbrerne bodde wid sjön/ fast de hade et litet land/ så skola de likwäl warit mächtiga til

beskrifningen så wäl som underrättelsen, hwad Apostelen wid sin återkomst om Slavonierna i Ryssland haft at berätta, om icke utur sin hiärna? Warande det handgripeligit, at Theodosius tagit sig

sjös/ idkat sjöröfweri/ och farit wida omkring/ så at ock Jö hafwet af dem fått sitt namn/ Morimarusa, hwilket likwäl intet är et Tyskt/ utan Finskt namn/ som bättre fram kommer at omröras. Af deße röfware/ som utlupit ifrån Wagrien, och för sin handtering skull intet annat kunnat wara än fräcka/ grymma och dristige/ skal Österjön ännu hos Ryssarne kallas Waregers Haf/ och Landskapet/ som de kommit ifrån/ Waregia, som nu är förderfwat til Wagria. Äfwen detta Landet/ som fordom haft Aldenburg til Hufwudstad, nu Lübeca, skal uti det 8:de århundra först hafwa skänkt Sjöröfwaren Rurico, som uti de Ryska tideminningar heter Rurik/ åt Ryssarne til Regent, der de likwäl warit 3 bröder/ som ifrån Waregernes land kommit til Ryssland/ och der fått sina särskilta Förstendömen/ hwilkas Scandiska namn gifwa nogsamt tillkänna/ at de icke kommit ifrån Wagrien utan Sverige/ der sådana namn ännu äro i bruk/ såsom Rurik, hos Sturleson Rörek p. 404. nu Roderic: Sinaus, strefs tilförene Siune, nu Sune, se Prof. Sven Brings Dissert. de Gothungia der p. 44. Siune läses: Truwor, uti Grotii Elogia Svediæ p. 130. Thruwar, nu Truved eller Trued. Widare behöfwer jag intet röra om Eccards oriktigheter/ emedan jag alt det/ som för Wagrien anföres redan år 1731 wederlagt uti min Dissertation de Waregia och Holstenska Riddaren/ Ernelt Joach. de Westphalen, hwilket mina der uti anförda skäl hos sig gälla/ at han uti sitt stora Werck af år 1739/ Monumenta rerum Germanicarum, Præcipue Cimbricarum & Megapolensium, Tom. I. p. 14, 15, 16. aldeles förkastat Eccards falska uttydningar och tydeligen tilkänt Sverige namnet Waregia, utlåtandet sid p. 15. Meliore jure Waregos Sveciæ Vindicarunt Olaus Verelius & Jo. Magnus, quibus Rudbeckius suffragatur & nuper rationes demum probabiliores adjecit Arvidus Moller. Id constat, quod Waregi piratæ fuerint, Russis olim prædam extorquentes, sed Waregos pro Cimbris,

sig anledning af det, at Eusebius förmåler, Apostelen Andreas hafwa gått til Scythien, at dichta en sådan utförlig Saga utan anseende til tiden, om några Slavonier då där funnits. Ty frågar man hwarest i Werlden Slaverna i Apostelens Andræ tid bodde, så funnos de intet uti Scythien, eller på de orter, hwarigenom hans resa beskrifwes hafwa gått, emedan uti de älsta tider uppehöllo sig där omkring de många Scythiska slägten, som Herodotus uti sin Melpomene upräknar, til hwilket folckslag efter Theoph. Siegfrid Beyers intygande (q) Slavonierne intet hafwa hördt, och följachteligen icke heller de nu så kallade Ryßar af Slavo-

Wargön, seu Waregium pro Wargriæ in occiduis partibus maris Balthici ditionis olim Megapolitanæ, nunc Holsaticæ cum Eccardo venditare, *id quidem fidem Historicam superat, & non tam incertum, quam falsum est & commentitium.* Af denna mening tilstår sig äfwen T. S. Bayer i Petersburg, når han teck min Dissert. de Waregia i händer/ och hafwa warit/ men sedermera ändrat sig/ twifwels utan sedan han kom i Ryst tienst/ hållande nu före/ at de forna Wareger bestått af Sjöfarande ifrån flere orter/ wid Constantinopolitaniſte Hafwet Barangoi, eller Wäringar kallade/ som ses af följande utdrag af hans skrifwelse/ til wår Antiquarius och Kongl. Secreterare, Herr Johan Helin, af den 17 Aug. år 1732. Dissertationem Clarissimi Moller summa cum voluptate legi. Illam fere sententiam præfert, quæ Verelii fuit, quæ mihi quoque dudum placuit, quanquam non sine formidine oppositi. Nunc ut nuper significavi, Varægi mihi Βάραγγοι sunt, neque Te pœnitebit eandem in sententiam pedibus ire, ubi mea leges. Dabo operam, ut Dissertatio quarto tomo Commentariorum exstet. Uti denna sedan utkomne tom har han ock hederligen utlåtit sig öfwer min ofta nämde Dissertation.

(d) Comment. fund. scient. Petropolit. tom. I. p. 389. & seqq.

nisk afkomst, som i senare tider där inkommit och antagit det Ryska namnet af det folcket, som de där uti landet trängt uppå, underkufwat och beblandat sig med, hwilket Strahlenberg (r) intygar. Sedermera Geter eller Giöther, som til ått, så wäl som namn medelst en liten bokstafs omwäxling woro werckelige Scyther, genom sine härfäder uti deße länder blifwit bekante. Därjämte wisa de många lemningar af det Finska folckslaget uti Ryßland, at Finnarne en stor del deraf bebodt, hwilka Strahlenberg på det landragna rummet uti näst föregående anmärckning wittnar, hafwa hördt til Ryßlands rätta gamla innewånare, innan Tatare och Slavonier dit inkommo.

Men hwarifrån äro då Slavonierne komne, emedan de uti det landet, som nu Ryßland kallas, icke warit? Härom utlåter sig Theodosius p. 4. sålunda: En rund tid efter, sedan Ryßland fått sina första inwånare (det må wäl heta en rund tid, som icke infattar hundrade, utan tusendtals år) hade Slavonierne sitt säte wid Donauströmen, där nu Bulgarien och Ungern är, och bredde sig ut emot Wester, under namn af Moravi, Ttechi, Chorvi, Tebelii, Serbi, Chorauni. Omsider når ett folck Volotani, ellieſt ock Volochi (s) kalladt, öfwer-

(r) Beschreib. des N. und O. Theils Ron Europ. und Asia. p. 168, och 190. Item Henri. Brenners Moyses Armen. p. 85.

(s) Utan twifwel Wolachi, hos Grekerne Blachi kallade, deße hafwa bodt wid Tyra eller Nester strömen uti gamle Dacien, som Götherne sedermera innehaft, sträckande sig til Prut och Donau-strömen. Sedan detta landet genom Krig war utblåttat af inwånare, hafwa Keysarena delt åkrarna emel-

öfwerföll Slavonierne uti deras hemwist, så måste deße wika undan ifrån Donau-strömen emot Norr. En del af dem skal hafwa satt sig wid Wäichsel-strömen, under namn af Lechi, af hwilka sedan Poler, Lutizier, Mascovier och Pomrer haft sitt ursprung: en del har gått til Dniepers strömen och kallades Poloner, men de som satte sig der i skogarne, kallades Drewlianer: åter en del, som satte sig emellan floderna Pripaet och Düna fick namn af Dreguizer, och de wid Polota strömens inlopp uti Düna kallades Polowzer: Somlige begåfwo sig til sjön Ilmen och lade grunden til Staden Novogrod, och somlige til floden Dezna och besatte Severien med folck.

Huru richtigt allt detta är, som synes grunda sig på den bekanta skräck sagan, om Zech, Lech, och Rusl hos Æneas Sylvius, lemnar jag androm at pröfwa, och frågar allenast, när deße så många och stora flyttningar af ett dåwarande litet folck skiedt? Intet war det möjeligit, för än Slavernas namn i werlden blef bekant, som icke befinnes wara mycket gammalt. Martinus Cromerus (t) som sielf war en Slav och Polack, och giordt sig omack, at med flit upleta deras ursprung, måste bekänna, at Slavers eller Slaviners namn ingenstans, hwarken hos Gråkiska eller Latinska Skribenter finnes

lan sina gamla Soldater, at de på den sidan skulle jemte åkerbruket förswara Rikets gränzor och hålla de ostyriga Sarmater tilbakas. Och såsom de woro komne ifrån Italien, som Götherne kallade Walland, så synes Götherne, som bodde i grannskapet uti Transylvanien, hafwa gifwit dem det namnet Wallacher, warandes deras språk ännu blandat med latin. Se Carionis Chronica Lib. IV. p. m. 882.

(t) De Orig. & reb. gest. Polonorum C. VIII. IX. & X.

för Keysar Iustiniani tid, och förán Iornandes och Procopius skrifwit sina historier, och förkastar fördenskul så wäl Crantius, som den Crantius beropar sig uppå, nemligen Saxo Grammaticus, såsom otrowärdige Skribenter, hwilke, utan at wisa någon grund til det de säga, tala om det Slaviska folcket, lika som det warit til långt för Christi tid, samt besuttit de samma orter, som det nu innehafwa, jämwäl om krig, at de Danske, såsom ock Swenske, långt förut med Ryßar fört, icke förgätande at röra om Påland i den tiden, då ingen wiste af några Polackar.

Andre hålla före, at det Slaviska namnet aldraförst blifwit bekant uti Keysar Mauritii tid (u). Andre åter uti Keysar Constantini III. tid (x), det är, mit uti det siunde århundrad. Dachtat man wille bifalla den första meningen, emedan Iornandes och Procopius, hwilke lefde uti Keysar Iustiniani tid, nemligen uti det siette århundrad, nämna om Sclaver och Sclaviner, så woro de den tiden ännu intet komne i Ryßland ifrån de orter, dår Theodosius dem säte inrymt, nemligen wid Donau-strömmen, hwareft nu Bulgarien och Ungern är, utan uppehöllo sig Slaverna, då Iornandes skref, ibland Venederna wid de Carpatiska bergen emellan Ungern och Polen, hwaraf tydligt kan ses, huru sanfärdig Theodosius är uti sin berättelse, at Apostelen Andreas som långt för, än Slavoniers namn i werlden blef bekant, war död, skal wid sin återkomst til Rom mycket haft at förtälja om Slavoniernas seder och lefwernes art i Ryßland.

(u) Chron. Cæsion. Lib. IV. p. m. 636.
(x) Wenceslaus Hagecus hos Cromerus C. XV. p. 21.

Wil änteligen någon widare fråga, hwarifrån det Slaviska folcket aldraförst kommit, så hörer det fuller intet til mit upsät, at upleta, uti hwilken wrå af werlden de först blifwit utkläckte, dock til at någorledes förnöja den frågande, så wil jag allenast korteligen anföra, hwad derom i synnerhet säges. Den närmast med Theodosius öfwerens kommande mening är, hwilken Dlugossus och Miechovius af de Poliska, och Hagecus af de Ungerske, jämwäl de Böhmiske bifalla, at det Slaviska folket haft sin första uprinnelse uti Dalmatien och Illyrien, dit deras förfäder skola tillika med de Ioner, Æolier och Græker wara ifrån Babel komne, och sedan de uti dese och näftitliggande orter, under annat namn, wuxit til et stort folck, omsider sielf antagit det namnet Slaver utaf ordet Slava, som betyder berömm, emedan de giort sig berömmelige genom sina stora giärningar och förde krig emot Romerska Riket och sina grannar, hwarföre de icke giärna se, at deras namn, såsom det står hos Iornandes och andra, skal skrifwas Sclaver, som betyder trålar, utan Slaver.

Andre wela hellre hemta sina Slaver ifrån de Moschiske berg i Armenien, samt af folcket, som der kallades Moschini eller Moschi; eller ock ifrån Mæotiska träsket af det gamla folcket, som Plinius och Ptolomæus tala om, Roxalani, eller Roxani kallade, grundande sin mening på likheten af namnen, som det Slaviska folcket i Ryßland hafwa, emedan Moschi eller Moscheni är nästan af samma liud, som Mosci eller Moscovitæ, och Roxalani eller

ler Roxani låter lätt förbyta sig til Rossi, Russi eller Russiani. Det förra kunde låta höra sig, om icke det wore alt för bekant, at Muscoviter eller Muscovier hafwa fått sitt namn af Staden Muscou, och Staden åter, efter Muscoviternas egen bekennelse, af et Muncke-eller Manfolks Closter, som blifwit kalladt Muscoi af Music eller Mus, det är, Mann, och icke af någon derwid liggande ström, som hetat Moscua, eller Mosqva, emedan den där förbi löpande ström heter Smorodina, där Ryska Försten Daniel eller Danilon för 400 år sedan tagit sit säte och bygt Staden, efter Clostret kallad Muscou, af hwilken Stad icke allenast strömen begyntes at kallas Muscowski, det är, den Muscovske, utan ock sielfwe Ryßarne, när Iwan Wasiliwitz slitit sig lös ifrån Tattarnas ok, och underkufwat sig sedan det ena Landskapet efter det andra, samteligen blefwo kallade Muscoviter eller Mosci, hwilket namn ingen gemenskap hafwer med namnet Moschi eller Moscheni (y) betreffande det senare, nemligen Roxolani, eller Roxani, som tyckes rimma sig til namnet Russi, Rossi, eller Resiani, så wisar Strahlenberg (z), at det är en åtskilnad

(y) Se Henr Brenners Epit. Comm. Moysis Armeni. p. 86.

(z) Lib. cit p. 169. Ehuru wäl Ryssarne föregifwit/ at Slavonierne, när de kommo i Ryßland/ skola först hafwa satt sig wid en ä/ benämd Rusa, som flyter uti sjön Ilmen, och haft der en Stad Russ kallad/ innan de lade grunden til Staden Novogrod, som i anseende til den förra/ hwaraf Ryßland fått sit namn/ blifwit kallad Novogrod, det är/ Nystad eller Nygård (se Brenner pag. cit.). så är det likwäl otwifwelachtigt/ at denna ä/ så wäl som Stad/ fått sitt namn af Landsens förra inbyggiare/ alldenstund Russ icke är något Slavoniskt ord. Andre gissa med Herberstein, at namnet Russ är

nad emellan Russi, de gamle Ryßars och Sarmaters namn, hwilket ingen grund hafwer uti det Slavoniska språket, och emellan Rossi och Rossiani, som är et Slavoniskt ord, och betyder kringspridde, eller

tagit af det lika liudande ordet i Grækiskan ῥᾶς, efter som Ryßland är et strömrikt land/ och skal fordom/ efter de nyares mening/ legat under wattn. Ehuru orden i et fremmande språk äro samliudande/ så synes likwäl skiälet der til wara långt ifrån hemtat/ emedan flera strömrike länder finnas/ och wattnets öfwerflytande i forna tider/ som är en ännu owissare gißning/ styrcker denna meningen mycket mindre. På lika sätt kunde man draga namnet Ruis af Tyska ordet Ruß (sot) och Rors af Roß (häst)/ emedan Ryssarne bo uti rökhus därest sot är/ och bruka hästar. Närmare menar Strahlenberg sig hafwa treffat saken/ när han p. 168. & seqq. leder Sarmaternas namn af ordet Sari uti det Tatariska och Mungaliska/ eller Sarga uti det Ungerska språket/ som betyder rödt/ eller rödgult/ hållande före/ at Sarmaterna detta namnet bekommit af sitt utwertes utseende/ här och kläder. Och såsom ordet Ruski uti Finska språket bemerker rödbrun och rödhårig/ men hos Estländare är det intet widare i bruk/ än at en rödhårig Ko eller Oxe kallas Rusk, så lämpar han det icke orätt på Sarmaternas namn/ men stadnar p. 164/ i anledning af de utkomne Tatariska Sagor/ lika som all sanning warit hit intils hos detta Barbariska folcket nedgrafwen/ uti den meningen/ at Ogus Chan wid sin härfärd en del af det folket/ som han sig underkufwat och under sin Krigsmacht haft/ flyttat ifrån Assyrien til Paphlagonien, och en annan del ifrån Medien til strömen Tanais, derest de senare så förökt sig/ och efter sitt utwertes utseende blifwit kallade Sarmater, men på Finska Ruski, som betyder det samma/ här af synes honom det namnet Russ eller Ryß wara kommit. Nu oachtat denna Scyternas härfärd/ twert emot andra gamla Historiska bewis härom/ Ogus Chan tilskrifwes/ så är det aldeles intet olikt/ at de uti Scythien, nu Ryßland/ boende Finnar först belagt Sarmaterne med detta namnet efter sitt språk/ när de kommo söder ifrån i deras granskap. Men sedermera/ när Sarmaterne ödelagt en stor del af landet/ och satte sig

eller förströdde. Hwilket Herberstein witnar i början af sin bok, at Ryßarne ströwis ibland mångt annat slags folck bo. Och såsom Rossi til liudet öfwerens kommer med Raici, Räitzer, hwilket folck

neder/ at bo ibland de gamla Ryßlands inwånare/ mätte detta namn hafwa blifwit gemensamt/ så at all: Ryßlands inwånare/ de gamla med de nyare/ kommit der under at begripas/ och öfwer hufwud kallas Russi, hwilket namn omsider Slavonerne wid sitt inträgande i landet sig tilägnat/ och än mera utwidgat. Dock hafwa Esterne och Finnarne på wår sida aldrig brukat/ at kalla det til dem grenzande folket Russi, Ruski eller Ryßar/ utan belagt dem med det namnet/ som de af ålder i alla tider haft/ at Esterne kalla dem Wennetane och Finnarne Wänhälaine. Och synes at de detta namnet fått af det Finska ordet Wenne, i. e. båt. emedan de så wäl/ som Finnar/ uti deras Sö- och strömrika land/ betjent sig mycket af Båtar/ at fara af och til/ såsom ock Fiska. Utaf hwilket Finska ord sedan ock Wenderne fått sitt namn/ emedan de förste af det namnet warit Finnar. Nu behålla Ryssarne hos Finnar och Ester namnet af Wenne, at de kallas Wenne Caine, som i början warit gemensamt med wåster Ryßlands inwånare Ester och Finnar. Detta namnet wela somlige tillägga samma bemärckelse/ som det Estniska ordet/ Wainlane, det är/ fiende/ emedan deras gamla grannar efter blandningen med Sarmater eller Slavonier sedan blifwit deras fiender. Men likare är det/ at Finnarna så wäl som Esterne ansedt det til dem närmast belägne landet/ som wer af enahanda tungomål med dem/ och samma folkslag förr Slavoniernas tid/ såsom sina wänner och bröder/ och derföre kallat dem snarare Wennelane af Estniska ordet Wend (bror) och Wenniterne (bror lilla) såsom bröderlige. Hwilkas namn/ emedan det warit i bruk; de sedan/ icke ändrat/ fast de genom blandning med Slavonier blifwit til et annat folkslag förwandlade/ utan låtit blifwa der wid/ som sträckt sig sedan til alla Ryssar igemen/ dock icke i samma bemärckelse som förr/ så at hela Ryßland nu af dem kallas Wennema och Wänenma, icke annars än Letterne och Littauerna utaf sina förra närmaste grannar/ de Crevister kalla alla Ryssar Creva, och Ryßland Creven Semla.

folck wid Belgrad genom hela nedre Ungern och Sclavonien kringspridt finnes, så synes troligit, at Slavonierne härifrån, enligit Abbotens Theosii nyß anförde beskrifning, så til andra länder, som Ryßland blifwit wida kringspridde, at de med skiäl kunna kallas Rossi och Rossiani. Men såsom detta namn, som Strahlenberg säger, icke skal i Ryßland hållas för så gammalt som Russi, utan först wid paß för 200 år sedan begynt brukas, så låter det, twert emot det Herberstein (a) der om wittnar, så mycket mindre förena sig med det gamla Scythiska och Getiska folckets Roxolaners eller Roxaners namn, om hwilka Strabo skrifwer: Roxani magis ad Aquilonem spectantes, inter Tanaim & Boristenem campestria pascuntur, d. ä. *Roxanerne*, som ligga til Norr, beta sin boskap på slättmarkerna emellan strömmarna *Tanais* och *Doristhenes* eller *Nieper*. Men Bayer (b) der emot wil draga dem til Wolga strömmen, som han tror i gamla tider hafwa hetat Araxes, Rus, Ros och Rhaa; och Ryssarna der af blifwit kallade Roxalaner, såsom Alaner wid Rus-strömen. Nu som denna hans gißning icke grundar sig på mera styrckande omständigheter, än wår Rudbecks, så torde med lika sannolikhet Roxolani eller Roxani låta leda sig af Rozilaine, såsom Finnarne, eller Rozilane, såsom Estländare kalla en Swensk: eller ock torde en del af de i Swerige utgångne Geter, som bodt wid sjön Roxen i Östergiöthland, kallat sig der utaf Roxaner, som jag lemnar derhän,

man

(a) Rerum Moscov. Comment. p. 1.
(b) Comment. Petropol. Tom. 1. p. 395 & 398 de Orig. Scyth.

man blifwer wid den meningen, at så wäl namnet Roxolani som Russi eller Ruski ledes rättast af Sweriges namn på Finska Ruotsi, emedan Landspråket i Holmgårda-Riket, innan Sclavonierne der inkommo, war Finska, och der utaf, at Regenterne der woro Sverige skattskyldige, har ock folcket kallat sig der Ruotsi på Finska, hwilket namn sedermera blifwit förwandlat til Ruzi eller Russi, Ruthi (*).

Än andre söka sig stöd, at kunna föra det Slaviska folcket til högre ålder, medelst Venedernes eller Venders namn, som tilförene bodt wid södra stranden af Österjön, antingen at de draga et folckslags namn, som finnes hos de ålsta Gråkiska Skribenter, Homerus och Herodotus, Ἐνετοὶ och hos Livius Heneti kallade, til Wender: eller ock, at de med Crantius stöpa Vandaler och Veneder i hop. Det förra förkastas af Phil. Cluverius, men wederkennes af Eccard (c), i det han leder Heneter wid swarta Hafwet och Veneter wid Adria, Tyska sjön, af ordet Venne, som skal betyda et nedrigt och kiärrachtigt land, såsom Fene i gamla Swenskan, och följachteligen af Wenni d. å. båt, som brukas i nedrigt land, der många små sjöar och strömmar åro, hwar af Finnar och Wender fått sitt namn: det senare är hos de Lärde en afgjord sak, at Vandali warit aldeles et annat folckslag, än Venedi, Vinide eller Wender, fast deße dragit sig efter Vandalernas aftog småningom uti deras ställe wid Österjön.

Hwad

(*) Jemför Prof. Sven Brings Dissert. de origine & nomine Gentis Russorum. (c) Pag. 23.

Hwad nu Venderne widkommer, så talar icke allenast Plinius (d) i sin tid, wid slutet af första århundrad, om dem, när han rörer om Finland, at der, efter somligas berättelse, skola bo *Sarmater*, *Veneder*, *Scyrer* och *Hyrrer*. Utan beskrifwer dem ock Tacitus (e) i samma tid, at Venederne mycket antagit af Sarmaternas seder, stryka omkring med ströfwande genom alla de berg och skogar, som sträcka sig emellan Peucinerna och Finnarne. Hwaraf kan aftagas, at Venederne blandat sig med Sarmaterna och Finnarne, och sträkt sig til den kanten. Ptolomæus, som lefde det andra århundrad, inrymmer Venederna til säte Venediska Hafswiken. Men hwilken den samma skal wara, antingen Curisch haf fram för Preußen, eller den Liflandiska, eller ock Finska Hafswiken, derom åro meningarna skiljachtiga. Jornandes, som lefde mit uti det siette århundrad, skrifwer (f) at *Viniderne*, såsom han dem kallar, hade satt sig på norra sidan om bergen, nemligen de Carpathiska, hwilka berg sträcka sig wida omkring ifrån Weichtel-strömmens källor och betäcka *Dacien*. Och oachtat detta talrika folckets namn, i anseende til deras många slächten och tilhåll, samt åtskillige säten, på mångt wis blifwit ombytt och förändrat, så kallas de dock förnämligast *Sclavini* och *Antes*: de förre sträkte sig ifrån *Mußianiske* insjön ända til Weichselen, och brukade kiärr och skogar i stället för Städer. Men wid hafsstranden, der Weichselströ-

(d) Hist. natur. Lib. IV. c. 13.
(e) Wid slutet af hans Germania.
(f) De rebus Geticis §. 17.

strömen har sitt utlopp, bodde *Vidionarierne*, et af allehanda slag sammanblandat folck (g).

Här af ses klart, fast än de gamla Heprter skiljas ifrån Veneder, Vinider eller Wender, at Venedernas namn warit icke långt efter Christi tider bekant och begripit under et gemensamt namn, ochså Slaviner eller Slaver om icke förr, dock åtminstone uti Iornandis tid, hwarefter de först begynte småningom draga sig ifrån de Carpathiske berg genom Slesien til Österssjön. Men som 470 år förut Plinius räknar Venederne tillika med Sarmater, Scyrer och Hirrer til Finland, och Tacitus berättar, såsom nys förmält är, at Venederne hafwa tilhållit emellan Peucinerne, som bodde på Ön Peuce wid Donau-strömens utlopp i swarta hafwet, och emellan Finnarne, som med inbegrepne Ester innehade hela östra stranden af Österssjön in til Weichsel-strömen, hwilket bättre fram wisas skal; så kunde de Veneder, som Plinius och Tacitus talar om, så mycket mindre wara et Slaviskt folck, som Slaverna med all sin afkomst, så Poler som Ryßar och andre flere af detta slaget, den tiden ännu och långt efter dwaldes uti mörckret, at ingen wiste af dem, utan måste deßa Veneder hafwa warit några sammanlupne folckhopar af kringswäwande Finnar, Geter och Sarmater, kanske ock Heneter, Ἐνετοὶ hos Homerus och Ἐνετήϊοι hos Apollonius kallade, som sållat

(g) Deße måste wist twifwels utan hafwa kommit ifrån Lifland til större delen / som på Lettiska kallas Widsömmer / hwar af Vidionarii hos Jornandes sått sitt namn / eller warit näst Wirer eller Wirländare.

sållat sig på skogar at röfwa, såsom nu för tiden Haydemakerne på den orten giöra, och det i anseende där till, at Finnarne, som det Venediska namnet egenteligen tilkommer, bodde den tiden, såsom T. S. Bayer (h) intygar, wid Weichsel-strömmen, och i hela Polen kring swäfwade, då ock Geterne sutto wid swarta hafwet, norr om Peuca, hwilke tillika med Sarmaterna innehade hela landet, som fordom Dacien och nu Moldau och Vallachie kallas, hwarom Ovidius, som af Keysar Augustus til swarta hafwet och Getiska bygden war Landförwist, nogsamt witnar uti sina klagoskrifter.

Många lärde i Tyskland och ibland dem nyligast Joh. Georg. Eccard påstå, at Geterne icke warit af samma folckslag, som Götherne, twifwels utan i mening, at derigenom så mycket lättare kunna tilägna sitt fädernesland Göthernas första uprinnelse, hwilka de wela hemta ifrån Holsten och Jutland, der deras första Fäder under namn af Celter, när de kommit ifrån Armenien, först skola hafwa satt sig, och befolkat icke allenast de Danska Öarna och Tyskland, utan ock Swergie och Norrige, jämwäl Engeland, Franckrike och Italien: warande ocksä de fordna utflyttningar, såsom de Göthers, Wandalers, Longobarders och andra flere, efter deras sägen, skiedde ifrån detta deras första säte, och de dertil stötande Tyska orter wid Österssjöns södra strand, som dem nu behagat at belägga med namn af Scandinavia, hwarifrån jämwäl de i förra tider bekanta Wareger i Ryßland skola kommit, som jag äfwen redan wederlagt hafwer. Hwad nu åtskillnaden emellan Ge-

(h) Tom. V. Comment. Petrop. p. 348.

ter och Göther widkommer, hwilka senare de gierna willa draga under det Celtiska namnet, som de påstå, at böra Tyskland förnämligast tilägnas, så kan ingen owäldugare Domare fås uti denna twisten än Iornandes, som sielf war en Göthe, och uti sin Historia ingen åtskilnad giör emellan Geter och Göther, utan håller dem för enahanda folck, af enahanda uprinnelse, fast deras namn efter tungomålens åtskilnad med någon bokstafs ombytning, tillägning eller utslutning, åtskilligt skrifwes och utsäjes, såsom Giöther, Geter, Giter, Kiter, Siter, Gyther, Gother, Gotter, Gutter, alt derefter, som de på sina härfärder kommit at wistas ibland annat slags folck, och dem under sig lägga, eller fördrifwa. Wille man änteligen medge, at en åtskillnad warit emellan Göther och Geter, emedan de på olika tider utgått, och i werlden blifwit bekante, så torde ingen annan kunnat hafwa warit, än at det Finska folckslaget ärft det namnet i Jotunland af sin första ätte-fader, Geter Aams Son och Sems Sonsson, at de blifwit kallade Geter, Giter och Kiter; och den först härifrån utgångne folckhopen behållit det Getiska namnet, såsom ett utskått ifrån Lappland; hwilket dermed bestyrckes, at de fordna Geter eller Scyther kallade GUD Zeuta, och Lappernes GUda namn Scita är det samma, eller ock emedan Finnarne warit Giötherne följachtige på deras härfärder och delachtige af det Giöthiska namnet, kallat sig efter Finska tungomålets art Geter i stället för Giöther, hwilket namn Tyskarna icke eller annorlunda utsäja kunna, der af Finnarne sedan behållit det Getiska namnet, som de haft förr, medan de bodde wid

wid Kittis och Kittimä i Lappland, och sträckte sig til Rides Sokn i Karelen, och otwifwelachteligen warit af samma folck, som ytterst i norden af Iornandes kallas Adogit, och af Plinius Attaci, efter Finskan Attakit.

At Finnarne warit ibland Giötherne på deras härfärder, dår til behöfwes så mycket mindre bewis, som det Giöthiska språket uti Ulfilas Ewangelier innehåller en hop ännu brukeliga finska ord, i synnerhet det finska bindordet jah, på swenska och, som med mera kan ses af efteråt följande orda-längd. Hår til kommer at Samogederne, eller Samojederne i Ryßland, såsom en lemning af Geterne sielfwa, säga sig wara komne ifrån Sauomis Semla det är Finland och Lappland: likaledes synes Samogitien wid Curland, som de Polska kalla rent af Geter (*), utmärcka finska Geter, och med ordet Samo eller Some, det är Finland och Lappland, lika som peka på deras första utgångs ort. Eccard yttrar sig (l) om Massageterna, at de warit af finskt folckslag, och at Mieschogeſche, Lappernas anförares namn, innehåller Massageternas namn til åminnelse af deras ursprung. Hwad nu här säges om Massageterna, bör ock förstås om Geterne i gemen. Men hwad Sarmaterna widkommer, så leder Assessor Biörner dem ifrån Samaria, hållande dem för Israëlitiska flycktingar, blandade med Finnar. Der emot håller Eccard dem (k) för en blandning af Scythiska barn och Amazonernas öfwerlefwor, som jag lemnar androm, som lust hafwa, at undersöka.

(*) Se Kadlubko Hiß. Pol. L. 4. c. 19.
(l) Lib. cit. p. 128. (k) Iliden p. 131.

Til at komma til det förra, emedan Geterne och Sarmaterne lågo ständigt här i hop med de Romare, så hafwa de första Romerska Keysare sökt genom flyttefolck försäkra sig om sina intagna länder, såsom det skiedt uti den negden, där Ovidius war, at utur Grekeland ifrån Mileto blifwit folck skickade (l) som satte sig der neder at bo ibland Geterne. Men i synnerhet har Keisar Trajanus, sedan han efter et långwarigt krig öfwerwunnit Daciernas Förste, Decebalus, och lagt Dacien under Romerska Riket, flyttat ifrån Rom och Italien Romerskt folck dit, til at bebygga det af folck utblottade landet: Hwilke, når de hade fästat sig, och beblandat sig med de qwarwarande gamla inwånare och deras anhang, fingo sedan et annat sinnelag. Ty blandningen af Geter, Sarmater, Græker och Romare, och deras åtskilliga språk födde af sig hos dem et nytt, egit språk, och språket åter förente dem til et nytt folckslag och samhällighet, at spiärna emot Romarenas twång, hwar med de sedan så länge ihöllo, til deß en tid der efter Keisar Aurelianus omsider måste draga sitt Krigsfolck derifrån, och lemna detta folcket uti sin frihet (m).

Men emedan nu ock de stora folckflyttningar togo sin begynnelse, som warade sedan uti det fierde och femte århundrad, at först Giötherne, sedan Hiänner och andre flere efter hwarannan nordan ifrån nedkommo til swarta Hafwet, och trängde sig på detta nya folckslaget, så måste de wika undan och draga sig öfwer Strömarna Nieſter och Bog, fordom Tyras och Hypanis kallade, til de orter, der deras Scythiske förfäder, de Veneder, som Tacitus talar om, brukat at ströfwa omkring, nemligen til Littauen. Hwarifrån de åter trängt sig på det wid Österſiön boende Finska folckslaget, de Ester och deras sylcken, de Scyrer och Hirrer, såsom Tacitus dem kallar, och der utbredt sig och sitt språk öfwer Preüſſen, Samogitien, Curland och Lettland uti Liſland. Uti hwilka länder, så wäl som Littauen, fast de stå under särskilta regeringar, talas ännu et uti sig, enehandad och med många brutna Grækiska i synnerhet Latinska ord upfylt språk, som ingen likhet hafwer med Slavoniska språket, hwilket den Polska Biskopen Cromerus (n) sielf tilstår.

Af detta folcket, som således intagit den Preuſſiska och Curiska sjöstranden, har en flock, nemligen Lettar flyttat längre åt wäster öfwer Weichsel-strömen, hwilke sedan af de ifrån Sleſien och Böhmen, sig til österſiön framtrengande Slaver blifwit afskilde ifrån sitt folckslag och längre fram drefne til Warna-strömen uti Meklenburg, så at de under namn af Warnaver eller Wariner kommit at bo mitt emellan Slaverne, och blifwit sedan ibland Wenderna kallade, men likafult behållit sitt Lettiska språk obeblandat (o). Och såsom Bangertus (p) kallar deße Warnaver κατ' ἐξοχὴν, (det är förnämligaſt) Wender, så skönjes här af,

(l) Ovid. Triſt. Lib. III. Eleg. 9.
(m) Jämför Hermelins Diſſ. de Orig. Livonorum §. 17.
(n) De Orig. et reb. geſt. Pol. Lib. III. pag. 61.
(o) Se min Diſſ. de Varegia §. 3. p. 7.
(p) Not. ad Helmoldi Lib. I. c. 2.

så wäl, som af de förut anförde omständigheter, at det Wendiske namnet icke hört allenast de Slaviska Wender til, som en tid suttit wid den södra stranden af Österſjön, utan har Ptolomæus wäl 300 år förut, innan Wandalerne uti det femte århundrad begofwo sig från Österſjön, och genom sitt aftog lemnade Slaverne rum, at sätta sig i deras ställe, utmerkt den Venediska Hafswiken, der wid fordom Veneder bodt, men af et helt annat slag, än Slaver, hwilke sitt Slaviska språk och afsödo til denna dag ännu intet hunnit breda ut til berörde Wik, fast det derwid boende folcket genom tidernas omskiftning kommit til at stå under Slaviskt wälde.

Til at slippa denna afwäg, som jag fallit uppå, och nödgats följa för bettre redighet skull uti det som framdeles förekommer, så wil jag til slut allenast med några ord utlåta mig om sielfwa Venediska eller Wendiska namnet, at jag intet annat kan, än bifalla Strahlenbergs mening (q) som håller det för otwifwelachtigt, at Vendi, Vindi är det samma som Fenni, och Finni, såsom Finnarne af de gamla Grækiska och Latinska Skribenter i alla tider blifwit kallade, fast de uti sitt språk sig sielfwe kalla Somalaine: Hwilken mening än mera bestyrckes af Assessoren Biörner, (r). At Finnarne längst tilbakas den Venediska Hafswiken innehaft, och fått sitt namn af det Scandiska eller Göthiska ordet Fen, det är kiärr, moras eller träsk, emedan de bebodt et träskfult land, och deraf blifwit kallade Fenni, Vendi, Venni och Venedi med bokstafwens F förwandlande til V, efter Finska och Estniska språkets art, som intet tål F i begynnelsen på ordet.

(q) Lib. cit, uti anmerckningen pag. 34.

(r) Se brefwet om Finnars / Lappars och Samojeders ursprung. Hwar til jag will lägga / at af ordet Fen eller Wen hafwa åtskillige orter i Liſland efter sin belägenhet wid stora och widlöftiga kiärr och moras / samt genomlöpande åar och bäckar fordom fått sina namn / som de ännu behålla / såsom Godſet Fennern uti Pernauiſta / och Soknen Wendo uti Dorptiska kretsen / der Esterne ock sina fiskare båtar kalla Wenne. Samma bemärckelse som Fen har ock det Estniska ordet So, efter Finska utspråket Suo, hwar af Finnarne uti sitt egit språk kalla sig Suomalaine, Esten säger Somelane. Om ock insjön Somen i Östergöthland här af hafwer sitt namn / lemnar jag derhän / men deße ord Fen och So hafwa slächtskap ymsom både i Finskan och Swänskan och andra der med öfwerens kommande språck. Med Fen kommer öfwerens i Swänskan / Wann / Watin / Wäta / Wått: i Finskan och Estniskan Wett / Weßi: uti Tyskan / Waßar / Wäßern: Likaledes med So / i Swänskan Sio / i Danskan Sö / i Tyskan See. Hwar af kan slutas / at deßa språk måsie fordom warit mycket när slilde.

Om Estlands Namn.

På Lettska, Igauu Semme.

Så obekant, som Liflands namn warit i gamla tider, at somlige ment detta namnet förſt warit upkommit, sedan Tyskarne der i Landet woro inkomne: Så bekant har der emot Estlands namn warit. Wille man leda detta namnet ifrån de gamla Issedoner eller Essedoner, om hwilka Herodotus, Plinius och flere andra tala,

och den äldre Rudbeck (s) håller för Estoner eller Ester, så torde det icke så grimmeligit wara, som somlige mena, sårdeles når man betrachtar de många forna Folcksflyttningar til widt belägne orter, och at orter finnas uti Estland, som synes behålla Ilfedonernas namn, såsom Ilfen wid Finska Hafswiken och Ismeen wid Peipusska sjöstranden. Wår store Antiquarius och Historio-graphus regni Herr Jacob Wilde utlåter sig här om (*) at Estedonerna hördt til de förste Öster-sjöns åboar, och at Ilfedonernas namn lika som de Jotuners begripit under sig alt det folck, som bodt wid Österfjön och lemnat Sjö-geter, som sedan blifwit kallade Sjö-Finnar, ledande deras namn af Est, Öste och pon- eller pun-Sjö. Der emot är det icke trowärdigare, hwad Strahlenberg (t) skrifwer, at Ilfedonerne fåt sitt namn af den lilla insjön i Turckestan, som nu kallas Ilfekoll, och der ifrån haft sitt ursprung, än mindre det oftanämde Eccard (u) skrifwer, at Ilfedonerne, Ister, eller Estier bodt uti den ytterste östliga kanten af Asia, och blifwit så kallade af Ost, Est, af hwilket ord han menar at Donau-strömmens östliga del blifwit fordom kallad Ister, men jag menar, at denna strömen för sin storlek skull fåt namn af Finska ordet iso (stor) hålst Scytherne, Geterne med Finnar och Ester der i forna tider wistas och bodt, som längre fram kommer at omtalas. Dock hwad Ester angår, behöfwer jag intet stöda mig

(s) Aelian. Tom. I. c. 9. § 2.
(*) Præparatio Hodegetica pag. 230.
(t) Nord. Europ. och Asia beskrifning p. 50.
(u) Eccard. p. 23.

på några owiße namnelikheter, når jag har ostwifwelacktige wittnesbörder at tilgå hos de gamla Historie-Skrifware, af hwilka Tacitus (x) icke allenast tydeligen nämner Æstier, utan ock beskrifwer dem til seder, språk, handtering och Lands ort, nemligen: At de bo wid högra eller östra stranden af *Svevi*ska sjön (Östersjön) bruka åker flitigare än Tyskarne, utforska sjön och allena samla raf eller bernsten, som de kalla *Gleſſum*. Och fast än Plinius, som lefde samma tid som Tacitus, icke nämner uttryckeligen Æstier, så talar han likwäl om Auſtravia (y) och utmercker deß belägenhet med oryggelige kennetekn, at dit med Hafswägorne tilföres bernsten, som Tyskarne kalla *Gleſſum*.

Såsom nu bernsten intet annorstädes finnes, än allenast uti Östersjön, nemligen något wid Skanörs-strand i Skåne, men i stor ymnighet wid stranden i Samland uti Preussen, til hwilken rafrika ort Æsterne fordom streckte sig, så håller Grotius (z) för otwifwelacktigt, at Plinius med Auſtravia (Österau) förstår östra landet, som nu kallas Estland. Denna Grotii mening styrckes af wåra gamla Sagor, der uti Österſjön med des östra strand kallas Auſtur-Weg, såsom af följande berättelser är at se: Heidre-kur Kunger for i hårnad i *Auſterveg* (a): Yngwar Konger tot tha at herja um Auſturwego (b) hwilket ord Auſterweg Plinius efter Latinska språkets art förwändt

(x) German. c. 45. §. 3.
(y) Hiſt. Nat. Lib IV. c. 13. et Lib. XXXVII. c. 3.
(z) Proleg. ad Hiſt. Goth. p. II.
(a) Hervara S. c. 13. (b) Ynglinga S. c. 15.

wändt til Austravia eller Austrania. Ty Auster betydde hos de gamle Swenske Öster, emedan deras Au med tiden förwandlat sig til Ö, så at Austerland är det samma som Österland, eller kårtare sagt, Östland, hwilket namn Estland, som hos somlige kallas Eistland, Aistland, Heistland och Æstland, än i dag behåller, fast i forna tider också de längre bort belägne länder Öster Hufwud blifwit Auster-land kallade, såsom hos Sturleson (c) läses: Erik Eimundson Upsala Konung lade under sig Finland och Kyrialand, Eistland och Kurland, och wida um Austurland. Hwad Grotius ytterligare säger om Esterne, at de blifwit så kallade af de Swenske, emedan de ligga dem til Öster, det kan man ock säga om sielfwa Österssjön, som i samma anseende fått sitt namn, och af alla, järnwäl af dem, som hafwa denna sjö antingen til Norr, eller Wäster, Österssjö, eller Ost See kallas.

Efter Plinii och Taciti tid hafwa Esterne uti siette århundrad warit uti det anseende, at de sändt Senningebud med skäncker af bernsten til Östgiöthernas Konung Theodoricus uti Italien, hwilke af bemälte Konung blifwit, såsom långt ifrån Hafsstranden kommande, benägit emottagne, och med et wänligit bref och tacksejelse tilbakas affärdade, som af sielfwa brefwet ses hos Cassiodorus (d) skrifwit til Æsterne, dem han Hæister kallar. Jornandes, som lefde i samma århundrad, förmåler (e) om Esterne, dem han på et ställe, efter

(c) Konung O Helges S. c. 81.
(d) Variarum Lib. V. 2.
(e) De rep. Get. C. V. et C. XXV.

efter detta namnets Estniska eller Finska betydelse kallar Itemesti, det är Östmänner (f) och på et annat åter Estreer, at de bebo långa Hafsstranden intil Vidionarierna wid Weichselströmens utlopp, med tillåggande at de äro et fredsamt folck, och at Giöthernas Konung Ermannaricus underkufwat dem med list. Uti nionde århundrad, nemligl Kejser Caroli Magni tid, hafwa Esterne ännu strekt sig til södra stranden af Österssjön, hwarom Eginhardus (g) wittnar, då han talar om Österssjön, at Danske och Swenske, som kallas Norrmänner, och innehafwa alla Öar der uti, bebo deß Nordiska stränder, men södra stranden bebos af Sclaver och Æister, det är, Ester och flera andra folckslag.

Uti elfte århundrad skrifwer Adamus Bremensis (h) at bättre in uti Österssjön woro många Öar, som de Swenske rådde öfwer, af hwilka Curland war den största, 8 dagsresor lång: des utan hade honom blifwit berättat, at uti samma sjö woro flere andre öar, och ibland dem en lika stor Ö, Estland kallad, men Lifland, som der emellan ligger, nämner han intet, såsom det icke eller nämnes uti de gamla Scandiske tideminningar, utan bindes med Lifslands förbigående Eistland och Kurland ihop, som ses af det litet tilförene

(f) Se min Diss. de Waregia § 6. p. 13. der jag bewiser, at namnet Itemesti är Finskt, och sammansatt af Finska ordet Ite (öster) och mes (man) som betyder Östman eller Österlänning, och Itemestema Östermänners Land eller Estland.
(g) Vita Caroli Magni cap. 12.
(h) De Situ regn. Septent. p. 146.

rene anförde rummet utur Sturleson, angående Konung Erik Eimundsons Segerwinningar. Hwad sielfwe Landsens inbyggare, nemligen det gemena Bondefolcket, widkommer, så betjena de sig nu förtiden intet uti sitt språk af något allmänt namn, utan kalla sig efter Landsorterna och Städerne, til hwilka de närmast ligga, dock weta somlige af dem, at kalla sitt Land i allmänhet Estima och sig sielfwe Estlane, det är Estländare.

Utaf alt det, som nu anfördt är, til bewis af Esternas Säte, så i gamla som nyare tider, ses solklart, at hela Landet ifrån Finska Hafswiken utföre in emot Weichsel-strömens utlopp, nemligen alt det, som nu heter Estland, Lettland, Kurland, Samogitjen och Preussen, i forna tider blifwit begripit under det gemensamma namnet Eistland eller Æst-land (i), hwilket åter efter sina wisa

(i) T. S. Bayer bestyrcker det samma Tom. V. Comment. Petropol. p. 348. at Finnarne / til hwilket folckslag Esterne höra / såsom de Romerska och i synnerhet C. Tacitus berätta / suttit wid Weichsel-strömmen och i hela Polen kringswäfwat / hwarföre de och inga andra synes honom hafwa uti Preußen och Kurland blifwit af Tyskarna / som bo wid Österjön / kallade Estier, såsom et med ortens belägenhet öfwerens kommande namn: warande altså såfängt / at Joh. Georg Wachter uti förtalet til sitt Glossarium Germanicum welat til stadfästande af Cluverii willfarelse göra Esterna til Tyskar / medelst det / at han will leda dem af det Tyska folckslaget / Istevones och Plinius och Tacitus til Æstivones, förgiätande at Plinius sätter Istevones näst til Rehn-strömmen / hwilka Grotius uttyder / at wara Westwohner / som ock likare är / at Ist blifwer förwandlat til West / än til Est eller East, emedan de bodde i Wester. Icke deß minder har denna felachtiga meningen behagat Eccard at bifalla / som pag. 100. yttrar sig / at med Æsternas

wisa Landsändar fåt sig åtskilliga särskilta namn, der ibland Liflands namn, af Liva (sand) tagit, såsom åfwan sagt är, fast det i gamla tider mindre bekant warit, torde hafwa funnits. I hwilket anseende Tacitus, då han talar om Æstier, och nämner Æstiorum gentes, haft skiäl, at anse dem, icke såsom et Land- eller folckskap, utan såsom flere Fylkingar, eller folcks sammanhällen af allehanda slag, under et allmänt namn. Men sedan folck af helt annat slag och tungomål, såsom Lettar och Littaur trängt sig fram til Österjön, och intagit nedre delen af Esternas strand, samt utbredt sig på ömse sidor om Duna-strömen, strecckande sig genom Kurland, Samogitjen och Preussen, så har icke allenast Esternas namn slåcknat ut på den kanten, utan ock Lanskaperne på den sidan om sjön räkat lika som uti förmörkelse, särdeles sedan Sclaverne också tilkommo och inkräckte sig södre stranden af Österjön. Hwar utaf händt, at få utom de Nordiske, någon kundskap haft om deße Länder, utan trodt, såsom Adamus Bremensis, dem wara obekante Öar, fast de äro sammanhängande Länder.

Omsider når Tyska Kiöpmän antingen af händelse, eller undfången anledning i Wisby, uti det tälfte århundrad, räkat updaga stranden wid Duna-strömen, der de Liver, eller Sandboar bodde, och dragit sedan sine Landsmän hopetals efter sig, hwilke af begiärelse til detta Landets förmåner begynte straxt at fästa sig där, och smånin-

namn folck blifwit belagda alt ifrån Elbeströmmen i genom / understundom allenast ifrån Weichsel-strömmen til Finska hafswiken. Det senare har sin richtighet.

ningom, under sken af den Christeliga lärans införande, underkufwa sig hela Landet, så begynte af den sandige stranden, som Esterne kallade Livanena eller Livana, Lifflands obekanta namn komma i rop, och landet af Tyskarne kallas på Plattyska Erwesland och Blifland, det är, et kiärt Land, der de inkommande hade lust at blifwa (k). Allt derefter som Tyskarne nu hade lagt det ena styckeland efter det andra under sig, så utwidgades Lifflands namn, til des de bemächtigat sig hela Kurland och Estland. Hwar efter så wäl Estland, som Lettland och Kurland kom at begripas under det utwidgade Lifflands namn, såsom et hufwud namn. Hwar wid det sedan blifwit, til des Tyskarnes Härmästare-regering gick öfwer ända.

Sedermera när Swerige, Polen och Ryßland, jämwäl Danmarck täflade om Lifflands och de der til liggande Oars inkräckande, och Swerige genom Staden Revels och Landskapet Harriens frifwilliga underkastande under Sweriges Crono, bemächtigade sig först större delen af Estland, och sedan den öfriga delen med Lettland och Staden Riga, så när som det stycket, som sedan kallades Rolst Liffland, såsom ock Kurland med Semgallen, (det är landets ände på Lettska) hwilket blef et afskildt Förstendöme under Polska Rikets beskydd; så blefwo Estland och Liffland såsom särskildte Hertigdömen uti Kongliga Swenske titeln införde, och särskilt bestyrde af Konungens twenne höga Landstyrnings-Män, eller General Gouverneurer, af hwilke den ene uti Revel hade at befalla öfwer Estland, så widt, som det först war kom-

(k) Se Russows Liefl. Chron. tredje blad.

komnit under Sweriges Crono, och den andre uti Riga öfwer-Liffland, nemligen öfwer det öfriga Estniske landet med Städerne Dorpt och Pernau, som sedermera blef utur Polands klor slitit och tilwunnit tillika med Lettland och Staden Riga. Men den stora Estniska Ön Ösel, som de Danske innehade och sidst under Swerige kom, lades under ingendera af deße Landstyrningar, utan förordnandes der öfwer en egen Landshöfding, och kom således Estlands namn åter upp och i lika anseende, som Liffland.

Om Est- och Lifflands Grenßor och Delning.

Begge deße Hertigdömen med Ösel och andre större och mindre Oar uti den widd, som de blifwit Swerige underlagde, innesluta på Norra och Wästra sidan af Finska Hafswiken och Österjön, på södra sidan af Duna-strömen, dock så, at på andre sidan om denna ström wid mynningen eller utloppet, der Dunemynde ligger, slöts et stycke land innom Swenska grensen på östra sidan, som wittar åt Ingermanland och Ryßland, af Narva ström, Peipus sjö, Pudas å och Lubanska sjön. Streckte sig altså fasta landet, utom Oarne, efter den i Swenska tider giorda Jordmätningen, uti längd i en rät linea, ifrån Finska Hafswiken och stranden under Ulsö til Duna-strömen och Kokenhusen, nemligen ifrån Norr til Söder, 50 Lifländska mil, och uti bredd öfwerst ifrån Stranden wid Nuckö til Narva-

ström

ström 40 mil, och nederst ifrån Dunamynde til Poleck Liſland, 30 mil, af hwilke 3 Liſländska giöra 2 Swenſke mil. Sådan war Est- och Liflands widd uti de Swenſke tiderne, något mindre, än den war i Härmestare-tiden. Men uti de ålsta tider synes detta Landet hafwa sträckt sig icke allenast långt utföre emot söder, som åfwen förmält är, utan ock åt öster in i Ryßland, som deraf skönjes, at öfwer Grenßen åtskillige byar der ännu det Estniska språket behålla jemte Ryßskan, hwarföre de på Grenßen boende Ester det öfwer dem åt öster och norr liggande Ryska Landet kalla Yllema, det är öfreland eller Upland.

Hela detta landet, som nu kallas Est- och Liſland, bebos til större delen af Ester, och den mindre af Lettar, förutan några små öfwerlefwor ifrån urminnes tider af Swenska bönder, nemligen på Estniska stranden och på Öarne, hwilke ännu sitt rena Swenska språk behålla, fast de der jemte tala Estniſta. Men Städerne och Herregårdarne bebos af Tyskar, som i förra och senare tider inkommit. Bägge deße folckslag, så wäl det Estniska, som det Lettska, äro til seder aldeles like, men til klädedräckt och tungomål aldeles åtskilde, at de af hwarandras språk icke et ord förstå; det Estniska, så wäl som det Lettska språket, kalla Tyskarne, antingen de bo i Estland eller Lettland, Undutsch, det är et språk, som intet är Tyska. Och tager Lettska språket i landet wid, der det Estniska lycktar, på det ena stället längre neder och på det andra mindre, som giör en krokot linea ifrån Salis bäck emellan Pernau och Riga twert igenom landet åt de små Städerne, Walck och Marienborg til Ry-

Ryska grenßen. Hwar ifrån Lettska språket, som är enehanda med det Kurländiska, sträcker sig utföre til Duna-strömen, och sedan öfwer grenßen genom hela Kurland (l).

Ehuruwäl Esterne, som upfylla förutan Öarne twåtredje delar af landet, äro alle et Finſkt folckslag, af enehanda tungomål, oacktad den mycket ringa målskilnad emellan de Revelſke och Dorptiſke Ester, så hafwa de likwäl af ålder warit fördelte uti flere Landskap af åtskilliga namn efter orterne, som de intagit, hwilke Landskaps namn än äro behållne uti den delen, som lyder under Revelſke Landstyrningen, fast de i förra tider warit i anseende til widden större och flere, når Esterne sträckte sig ända til Weichsel-strömen, hwilke, sedan Lettar och Littauer trångt sig på Esterne, och dem dels fördrifwit, dels ock beblandat sig med, kommit utur bruk, eller ock af Lettarne blifwit behållit, såsom namnet Kurland, på Estniska Kurema, uti hwilket Land på sina ställen, nemligen wid Angerska stranden (m) Estniska språket än intet utdödt, utan brukas jämte Lettskan.

(l) Hör wid anmärckes såsom et fel uti Land-kortet öfwer Landskaperne omkring Finska hafswiken, som är 1742 i Stockholm utgats, at Dorptiſta och Pernauſka kretſerne, eller Län der uti blifwit upförde såsom en del af Lettland, hwarigenom Lettland blifwit giordt en gång större, än det wärckeligen är, förutan det at några namn blifwit också förwände der uti, såsom Ruger eller Rogerwik til Roderwik. Tyden uti denna wik kallar Vaſtovius i sin tid in vic. acqil. Roggö, och samma namn behåller den ännu i dag.

(m) Jac. Wilde Hiſt. Pragm. p. 70. Item Chriſt. Kelch Liefländ. Hiſt. p. 14.

De Landskap, som Revelske Landstyrningen fördelas uti, och än behålla sina namn, äro följande:

I. Harrien, på Estnista, Harjoma (Harrers land). Detta Landskapet synes hafwa fåt sitt namn, antingen af det gamla Swenska ordet, har (hög), eller af det Estniska och Finska ordet harja, det är, borst, som står högst på swinryggen, eller man på hästhalsen, eller ock takryggen på hus. Och såsom detta Landet, fast det är slätt, ligger mycket högt emot Hafwet, och sträcker sig i samma högd i anseende til sjön ända fram, och på somlige ställen emellan Revel och Narven emot Hafsstranden så brandt, som en mur; så torde det af har eller harja, det är, högden, hafwa bekommit detta namnet (n). Uti detta Landskapet

(n) Om de gamle Arimaspi, eller Arimani, som Hoffman uti sitt Lexicon dem kallar/ om hwilka Herodotus skrifwer/ kunna hållas före/ at hafwa här bodt och besuttit hela den höga stranden af Finska hafs wiken/ ända til Harjavall i Ingermanland/ samt de afskilde Wotiaker i Ryßland/ hwilka efter Strahlenbergs berättelse p. 76. sielf skola kalla sig uti sit språk Arr, och sit land Arima, med dem förenas; eller Taciti Aricer skola hitdragas/ emedan han uti sin Germania sammanfogar dem med Nocharvaler, hwilke icke långt ifrån Harrien bo/ som Estniska bonden mäst Arjoma kallar/ böra för namnets likhet skull hitföras/ är jag fuller twehogse/ men styrckes likwäl at bifalla/ utaf wår i ålderdoms saker bäst förfarna Historiographus Wilde, hwilken uti sin ofwan anförde bok pag. 192 skrifwer/ at det Hebræiska ordet ארץ bemärcker högt/ och at Aramærna, för än de Masagæiska Scyther, wårt nordiska land intagit/ samt at Finska språket någon likhet hafwer med Hebræiskan/ hwaraf intet annat slutas kan/ än at de/ som bebodt det höga landet wid Finska hafswiken nemligen Harrien, och Harjawall,

pet äro belägna: den befästa Sjö-och Stapelstaden Revel wid sandreflorna, som kallas Karlsholmarne, och skiuta sig under lågt wattn åt Nargön, der de sjöfarande i gamla tider plågat landstiga, innan Staden bygdes, och kallas denna platsen wid sitt naturliga namn Refl, hwilket namn den samma sedan, när flere satte sig der neder at bo och byggia, samt idka handel, behållit såsom Kiöpstad (o). Der näst ligger der uti Mariædal et förstördt Brigittæ-Kloster (p), Abbotdömet Padis Kloster, som warit befäst (q) så ock Slottet Fegefeuer (r), på Swenska Skärselden.

jämwäl Harjumma och Menduharja i Finlad/ måtte wara af de älsta Scythers Arimasper fordom kallade/ som ännu behålla de Aramæiske Scythers namn af Aram, och bebo Scythernas Land.

(o) Det är förthenskull ett löjeligit infall/ at somlige wilja leda Staden Revals namn af Tyskan/ nemligen Rehefall/ det är/ Rådiurs fall/ som dichtas af sådan händelse/ at wid Stadens grundleggande/ ett skutit Rådiur skall hafwa fallit neder utför den brandta dombrogsklinten/ der Slottet är bygt uppå: Än löjeligare är det/ at somlige/ nu sedan Ryssarne blifwit ägare af Staden/ wela draga detta namnet af Ryskan/ tagande det til grund/ at emedan Ryßarne kalla Revel, Roliva, så skal det betyda Rol Ivan, som skal wara så mycket/ som Ivans borg eller Slätt/ lika som Slaviska Ryßar hade fordom här bodt och bygt Staden. På Estniska kallas Revel Tallina, som är sammandragit af Tani och Lina, det är de Danskas Stad/ och på Lettska Danipel, som bemärcker det samma/ emedan de Danska hafwa uti det 12 och 13 århundrad upbygt denna Staden och en lång tid besuttit/ innan de Tyska härmästare der af blifwit ägare.

(p) Bygdes år 1407 och brändes upp af Ryßen 1575.

(q) Omgafs med murar år 1318.

(r) Upbygdes af Biskopen i Revel, Simon von Borg år 1480.

TRÜ Raamatukogu

II. Landskapet Wik, som twifwels utan fåt detta Swenska namnet, af de uti Swenska Sagor bekanta Wikingar, som i forna tider tilhållit också uti Hafswiken emellan Öarne Dagö, Ösel och fasta landet, hwilke ock besatte så wäl Öarne, som fasta landet wid stranden med Swenska åboar, de der alt ifrån urminnes tider, långt för än Tyskarne kommo i landet, behållit det Swenska språket rent och oförändrat tils nu, fast de der jämte tala Estniska, och deras antal efter handen förminskas. På Estländska kallas detta Landskapet Lånema, förmodeligen af de i förra tider giorda förläningar af Lånegods, särdeles utaf de Danske, emedan namnet icke är Estniskt, utan Swenskt, eller Danskt. Joh. Gottfr. Arndt förmenar uti sin Lifländiske Chronic p. 122. at af en stor by mit uti landet, Lone, denne landsändan blifwit kallad Lönema. Men förutan det bys namnet Lone finnes, hwarken uti tryckte eller otryckte Chartor öfwer detta landet, så hade, efter Estniska tungomålets art, af Lons landet oförandrat blifwit kallat Lonama, och icke Lönema. Dock finnes på en otryckt eller ritad Charta öfwer Ösel och Estniska stranden en by, Lenndema, emot Pernauske kretsen; om detta namnet wil förenas med Lenema, så är språket intet der emot, och låter bättre höra sig. Eljest kalla Esterne ännu öfwersta stranden af denna Landsändan ifrån Rogger-wik och Wichterpal til Nuckö, der ännu Swenske Bönder ibland de Estniske bo, Ïoma, det är, Ïosland, kanske af Gudinnan Ilis, nemligen jorden, som de fordom dyrckat, hwilken ock Tacitus säger en del Svevier hafwa offrat. Uti detta Landskapet ligger

ger wid sjöstranden Staden Hapsal (s), til hwilken i förra tider Biskopsdömet förlades ifrån Pernau, och kallades sedan det Öselska Biskopsdömet. Dernäst ligga deruti de förstörda Slätt och hus, Leal (t) Lode, Fickel, Felx och Werder (u). Men tilförne har ock der til hördt Staden Per-

(s) Namnet Hapsal, på Estniska Hapsalo, om det icke är tagit af Staden Upsal i Swerige, eller af det gamla swenska ordet ha, hög, och Sal, et prächtigt hus, blifwit sammansatt, emedan ännu swenskt folck i den negden bor; så kan det dragas af Estniska ordet Hapa (Alsp) och Salo (en tiock skog eller lund) som der i fordna tider kunnat stå, och således bemärkt Alspelund. Med namnet Hapsalo kommer Staden Hapsalos, wid berget Hæmut i Mæsien, aldeles öfwerens, hwilken Verelius förmenar af Götherne wara der upbygd til åminnelse af Staden Upsala, det åter Schefferus de Situ et vocabulo Upsaliæ pag. 45. bestigt bestrider, som skulle Hapsalos wara långt äldre än Göthernas ankomst til Mæsien. Men som Schefferus stöder sig på den tiden, då Keysar Valens, wid slutet af det fierde århundrad inrymde åt Götherne Mæsien til en rolig besittning, så har denna Stadens grundwal icke des minder kunnat leggas af de Göther, som i Historierne kallas Geter, och deße orter långt för Keysar Valens tid besuttit. Eljest hwad det Estländska Hapsal wid kommer, sast Härmestaren Volgoin Schenck V. Winterstede bygt Slottet der år 1227, så är Staden likwäl mycket gammal.

(t) När den nya Lifländska Riddare-Orden, likaledes de Danske, under sken af den Christna Lärans införande, sökte at underkuswa sig hela landet, och tåflade om Biskops insättiande uti Leal, wille Konung Johan Sverckerson i Swerige intet försumma sin tilständiga rätt til deßa länder, utan anlände år 1220 med Präster och Krigsfolck til Rötel, brede wid Hapsal, intog Slottet Leal, och insatte der en Biskop. Men sedan Konungen war rester til bakas, kommo de Estelske och Wikiske och slogo alla de Swenske ihiäl.

(u) Udden Werder, der Slottet wart bygt, ligger wid inwiken åfwan för Leal, hwarifrån närmaste öfwerfarten är ifrån

uau med tilligande landet ut med sjön in til Salis Bäck och Lettiska grenßen. Eljest har ock i fordna tider uti Haplaliska neigden et land-strek blifwit kallat Rotalien af Hedniska Esters Höfdinge-Säte

fasta landet til Öarne Mon och Ösel. Tre mil wid lag/ bättre åt soder ligger wid samma strand och en å Söknen med Capellet Werpel, på Eſtniſka Warblakabbel, hwartil höra garvarna Warbla, Saulep och Waiſt, ſe Joh. Gottfr. Arndt p. 145. Och som denna orten Warbla eller Werpel fåt sitt namn af Eſtniſka ordet Warblana, det är sparf/ så är mig ej likare/ än at detta Warbla matte wara byen Wörwa, som Sturleſon Yngl S. c. 12. gåtewis talar om/ at Swea Konungen Dag låtit sin sparf (nemligen kundskapare) utfinga til Ridgöthaland och byen Wörwa, at hämta sig tiender/ men då han wille söka sig mat på bondens åker (nemligen plundra) blef af bonden (bönderna) i hiälslagen. Hwilkens död at hämnas/ for Konung Dag med en stor utrustad krigshär til samma Göthaland/ och när han kom til Wörva, steg han uppå landet med sin här/ slog ihiäl och röfwade hwad han öfwerkom. Men när Konungen om aftonen wände om igen til sine Skiepp/ och skulle rida öfwer en å/ kom en arbets träl löpandes ur skogen på åbacken (et gement parti/ som stält sig i försåt uti skogen) skiöt en pil i Konungens här/ som träffade Konungens hufwud/ at han föll af sin Häst och blef död. Detta olyckeliga fall förkunnades sedan i Austurwegn/ d. å. i Österland. At detta händt uti denne Eſtländiska Hafswiken/ är så myeket troligare/ som de på östra sidan närmast til österſjön stötande länder/ synes hafwa warit det gamla Red- eller Reidgöthaland/ som låg i Odinswäg/ der ifrån han kunde segla til Danmarck/ (jemför Dalins Swea Rikes Hiſt. 1 del c. 12. §. 2. med noterna) twifwels utan så kallodt af Kior/ i mångtal (in plurali) Eſtniſka Keiat/ der uti folcket der i landet i alla tider bodt/ och de Swenſke/ när de foro i härnad på Austurweg, altid besökt denne Hafswiken/ och bracte öarne/ så wäl som landet under sin lydno/ samt besatt dem med Swenſkt folck/ hwilket icke allenast de Swenſke lemningar/ som der ännu finnes, utan ock de der omkring

Säte Rotula eller Rutula (*) som genom Krig med de Swenſke, så ock Danſke blifwit bekant, om hwilken orts belägenhet Kyrckian och Söcknen Rötel wid Hapſal ännu witne bär.

liggande öars Swenſka namn gifwa til kenna/ i synnerhet Dagö, som sitt namn efter Konung Dag behåller til wedermåle/ at Konung Dag der öfwer warit rådande/ och twifwels utan der hamnat/ när han med sin Krigs Här for in i Wiken/ til at hålla folcket på fasta landet i sin lydno och hämnas sin sparf på Wörva, hwilken gåtewis kallas sparf/ efter han gåt ut ifrån Warpla, som betyder sparf/ något längre in i landet/ twifwels utan til byen/ som nu kallas Wörvig eller Wörunge, och under plundringen der blifwit slagen/ som Sturleſon med Wörva bemercker.

(*) Om Rotalien och der uti belägna Staden Rutula förmåler Thomas Hiärne uti sin Liſ- och Lettländiſka handſtrefna Hiſtoria, på hwilken sig jemwäl Strahlenberg p. 192. beropar/ och der hos anförer/ at uti en i Nurnberg år 1687 tryckt beſkrifning om det stora Riket Moſcovia, i anledning af de Göthiſke tideböcker/ berättas/ at en Rutenernas Konung/ wid namn Veſpaſan, som i de ålſta tider haft Säte i Rutula, fördt Krig med Svionerna. Saxo Grammaticus talar ock i början af sin andra bok härom sålunda: At Konung Frotho 1. i Danmarck/ öfwerwunnit Ryſſarna/ intagit Staden Rocala, och slagit ihiäl des Konung Veſpaſius. Här af kan man se/ huru lätt et gammalt namn/ såsom Rutula, kan förwilla de senare tiders Skrifware/ at draga det för en ringa likhet skull til något nyare/ och i senare tider på någon annan ort upkommit eller antagit namn/ och i anledning der af hålla före/ at fielfwa landet/ der et sådant gammalt namn qwar blifwit/ mätte hafwa lydt under det land/ som et dylikt namn efter åt antagit/ sårdeles när det kommit i stort anseende i werlden/ såsom det händt med Eſtland/ hwilket Saxo och andre flere efter honom belägga med namn af Ryßland/ lika som Eſtland fordom warit en del af det nu bekanta stora Ryßland: Der likwäl Esterne haft sina egna fielfrådande Höfdingar/ eller så kallade Kongar/ af dem den nu omrörde Veſpaſan warit en/ under hwilkas anförande de i forna

III. Landskapet Jerven, på Estniska Jervama, som fått sitt namn af den stora insjön Wortzjerw, och betyder så mycket, som et wid insjön liggande land, ty insjö kallas på Estniska Jerw. Nu för

tider öfwat sjöröfweri och ofta anfallit Swerige/ särdeles ifrån denna til sjöröfweri begwämaste Estniska wiken/ der Rutula legat/ som giftwit Saxo och andre tilfälle at förwandla Inwånarenas namn/ nemligen: De Rutelste/ kårtare sagt Rutske til Ruske eller Ryske/ hwilke icke råttare kunde räknas ibland Ryssar/ än det gamla Galliska folcket uti Aquitanien Ruthener kan kallas Ryssar/ derföre at Saxo och andre flere kalla Ryssarne Rutener. Om ock Estland fordom warit förenat med Holmgårda Riket/ och derföre såsom andre östlige länder i allmänhet i gamla tider begreps under Ryska namnet/ så woro de tiders Ryssar inga Slavonier, som sedermera trängt sig på Ryßlands gamla Inwånare och antagit det Ryska namnet. Det kan ock hafwa händt sig/ at de gamle detta landets Inwånare/ nemligen de Rugiers eller Rügiers namn blifwit blandat med det Ryska namnet/ så at de i stellet för Rugiske eller Rügiska och somlige sedan blifwit kallade Ruske eller Ryske: eller ock at det Finska och Estniska språket föranlåtit en blandning/ nemligen Ruoes och Ruotsit eller Roes och Rotsit med Rusk och Ruskie, det förra bemercker Swenst och Swenskar/ såsom Finnarne kalla de Swenske/ och Esterne jämwäl kalla de Swenske åboar på Rogön eller Rugön, och de som der omkring bo på den Wikiska sjöstranden wid samma namn: det senare betyder röd och rödbruna på Finska/ såsom Sarmaterna, som intagit Ryßland och blandat sig med de gamla Ryßlands Inwånare/ först blifwit kallade och sedermera Sclavonierna, när de der inkommit/ detta namn behållit. Fremmande hafwa mycket lätt kunnat blanda Rotsit med Ruskie och sedan hålla dem för Ryssar. Och blifwer altså en åtskilnad emellan det Ryska namnet/ som Rötel med Rutula eller Rotula, så ock Rogön eller Rugön med namnet Rotsi föranlåtit/ och emellan Rusci, de uti Ryßland inkomne Sarmaters och gamla Ryßlands Inwånares namn/ som sedermera de kringspridde Sclavonier, när de uti Ryßland

för tiden strecker sig fuller intet detta landet til bemälte insjö, men har likwäl i förra tider infattat både norra och wästra sidan af denna sjö, så at utom det förstörda der uti liggande Slättet Wittenstein (x) också Staden Fellin, Tarvast och Karckus, som nu til Liffland och Pernauske kretsen räknas, der til hördt.

IV. Landskapet Wirland, på Estniska Wiroma. Ursprunget til detta namnet kan jag fuller nu intet upleta, men så är det likwäl mycket gammalt, och derföre märckwärdigt, at Finnarne ännu i dag hela Estland uti sitt språk med detta namnet belägga, och som Cluverius (y) förmenar, at det hos Plinius allena förekommande folcket, Hirri, måtte wara en del af Estiers folck, som nu kallas Liflandare, så är det mycket troligt, at Plinius eller deß wercks renskrifware, genom förste bokstafwens förbytning, skrifwit i stället för Wirri (Wirländare) Hirri, eller ock måste Plinius hafwa ärnat Harri (Harrier) som ock äro en del af Estländare, såsom åfwan förmält är, och förbytt a med i. Uti detta Landskapet ligger den lilla Land-Staden Wesenberg, på Estniska, Rackawer. Det der wid belägna Slättet med de andra, såsom Borckholm och Tolsborg äro längst förstörda. Eljest

sig utbredt/ behållit och sig tilägnat/ hwilka woro af enahanda afkomst och ursprung med Raitzer eller Rätzer, hwarom åfwen förmält är/ och Strahlenberg pag. 170 bewitnar.

(x) Detta Slättet har Härmestaren Conrad von Mandern bygt och wäl befästat/ hwilket i förra tider åft lliga swåra belägringar utstått/ så wäl af Ryssar/ som Swenske.

(y) Lib. III. Germ. Antiq. cap. 46. p. 695.

torde detta Landskapet hafwa tilförne sträckt sig längre utföre åt floden Embeck, som löper emellan de stora insjöar Wortzjerw och Peipus och inbegripit Oberpalen och Lais, som nu räknas til Dorptiska kretsen och Liſland.

V. Landskapet Alentak. Namnet är Estniskt och synes först wara tagit af det Estniska ordet *Alo*, det är et sumpigt och nedrigt land, hwilket ord åter kommer af *Alla*, d. å. under, eller neder, och när der med ihopsättes taka d. å. bakom., så blifwer der af Olotaka, som denna landsändan behållit til namn, såsom liggande bak om det kärrochtiga och nedriga landet åfwan för Peipus sjö, ända til neigden af Narva Stad (z). Efter alt utseende lärer detta Landskapet tilförene också hafwa

(z) Om jag, i anledning af detta Landskapets namn, får lämpa det til det gamla Scythiska eller Göthiska folcket, Alani kallade, ja torde de hafwa kommit ifrån denna kanten, och warit et Finskt folckslag, hälst efter Götherne wid sina fordna utfärder hoft Finskt folck i följe med sig, och Alani bodt wid Mæotiska treset jämte Geter och Dacier, der til ock namnet Alani, när den medlerste stafwelsen kårt uttalas, är et Estniskt eller Finskt ord. Här med är salig Rudbecks mening icke aldeles stridande, i det han säger, Alanerna wara först komne ifrån Åland, nemligen ifrån Finska skären, hwar ifrån de lätt kunnat fara öfwer, och sålla sig til de Alentakiska Ester. Hwarföre synes det åtminstone hafwa mera grund, at deras ursprung, at föras til et Scythiskt folckslag, såsom Finnar och Ester äro, än bifalla de Polska och Bömiska Skribenters löjeliga, och af Cromerus sielf uti deß Polska Historia p. 2. förkastade dichter, medelst hwilka de skapa för sig och sina Slavonier en Stamfader af Javan, Japhets Sons affödo, Alanus wid namn, til at draga der med de gamla Alaner till sitt folckslag, lika som de ock warit ett Scythiskt folck, hwartil Finnar och Ester wål, men inga Slavonier sig räkna kunna.

wa sträckt sig längre, emedan bättre utföre wid westra stranden af Peipus sjö, godset Allaikiwi tyckes det wid handen gifwa med sitt instemmande namn. Uti detta Landskapet ligger den starckt befästade Staden Narva (a) wid Narva ström, som skiljer Estland och Ingermanland ifrån hwar andra, wid hwilken ström också det förstörda Slättet, Nyslott eller Waskinarva uti mynningen, der strömmen utur Peipus sjö utfaller, är belägen.

VI. Utom föregående Landskap hafwa också til den Revelska landstyrningen hördt följande större och mindre Öar, såsom Dagö, hwarpå Dagerort ligger (b), Ormsö, Nuckö, Odensholm (c) Rogge eller Ruggöarna (d) Nargö (e) Ulfsö och Wrangö. Alle

(a) Denna Staden har fått sit namn af den under deß murar löpande strömmen, och stall år 1222 wara upbygd af de Danske, då de woro rådande i landet. Mitt emot på andra bredden och Ingermanlandska sidan hafwa Ryßarne år 1492 upbygt Slottet Ivangorod, så kalladt efter Czaren Ivan Wasiljevitz. Sedan de Swenske togo Ingermanland med Ivangorod af Ryßen, lades lands styrnings sätet öfwer Ingermanland och Kecksholms län uti Staden Narva, hwar med denna Staden sönderas ifrån Estland.

(b) Dagö och Dagarort hafwa otwifwelachteligen fått sina namn af Konung Dag i Swerige, som så af Sturleſon, men Dager af andra kallas.

(c) Denna Öens namn, så wål som Odenpä uti Dorptiska orten, wisar, at Oden fordom farit häromkring, och åtminstone wål uti detta landet bifwit dyrckad, kanske och på sina resor emellan Estland och Swerige, på denna Ö hwilat sig.

(d) At deße Öar eller Holmar med hamnen Rogge eller Ruger wik, måtte hafwa sitt namn bekommit af Rugier, som wid denne stranden suttit och sträckt sig längre bårt i landet, synes wara så mycket troligare, som Ryßarne ännu kalla

Alle deße Öar, så wäl som de til Rigiſke landſtyringen hörande, jemte Ösel, bära än Swenſka namn alt ifrån Hedenhös, och haſwa dels Swenſka åboar, oachtat at några af deße namn bliſwit af Tyſkarne, ſedan de kommo i Landet, något förwän-

Narven, ſom är en uti Eſtland belägen Stad Rugigorod, det är Rugiernas ſtod/ och många orters namn der i landet låta leda ſig af Rugier, ſom framdeles kommer at talas om. Kanſtie denna orten kan anſes för den rätta Holme eller Ulmerugia, der Götherne med ſin Konung Beric, efter Jornandes berättelſe/ anlände/ Rugierna fördrifwit/ och landet i ſem Konungars tid beſuttit/ til des de förökt ſig/ och ſå farit widare utföre åt ſöder genom ſtora klärr och moras/ ſådana/ ſom wid ſjön Wortejerv i Liſland finnas/ til des de kommit til Floden Embeck/ hwar wid byen Ovikilla ligger (kanſtie Ovim) här ifrån/ ſedan de öfwerwunnit de Spaler, hwilka ingalunda kunde wara Polacker/ emedan de då ännu intet woro til/ utan ſolck/ af Palers namn/ der i neigden/ ſig ſedan haſwa begifwit til den ytterſta delen af Scythia wid Pontiſka ſiön. Eljeſt om Götherne förſt landſtigit wid den Pommerſka Ön Rugen, ſå haſwa de förſt ſeglat fram til Gottland/ och ſedan åter tilbakas til Rugen, ſom intet är troligit.

(e) Nargö af Sturleſon, Yngl. S. c. 35. Miardey förmodeligen kallad/ kalla Eſterne Naiſeſari, det är Qwinnors ö. Om man med Adam Bremenſis och andra flere håller Finland för Qwinland/ hwar ifrån de forna Amazoniſke Qwinnor utkommit/ häl'ſt detta namn ſynes kunna ledas af Finſka ordet/ Ämä, Moder/ eller Ämmä, Gumma/ ſå kan man falla på den tanckan/ at då de farit öfwer Finſka Haſwiken/ de måtte hwilat eller uppehållit ſig på denna Ön der af ſåt namnet Naiſeſari. Merckeligit är det/ at de Eſtniſka Qwinnor på Dorptiſka orten ingen annan Huſwudbonad än i dag bruka/ än allenaſt en läng och ſmal Linneduk/ ſom de kalla Linnick/ och knyta om huſwudet/ hwar med de likna de Amazoniſſe Qwinnor/ ſom haſwa brukat fina flugor til huſwud kläde.

wände efter deras tungomål, ſåſom Dagön til Dagen, Nargön til Nargen.

Den öfrige delen af Eſtland, ſom lyder under den Liſländiſka eller Rigiſka landſtyrningen, har dels hördt til de näſtilförene omörde landſkap, dels ock haft ſina ſärſkilta namn, hwilka genom de många förändringar, ſom landet i framfarna tider öfwergådt, kommit utur bruk, och omſider i förgätenhet, ſärdeles ſedan landet fördeltes uti fyra kretſar eller län, efter de förut liggande ſtörre Städer, Dorpt, Pernau, Riga och Venden, hwaraf twenne, nemligen den Dorptiſka och Pernauiſka äro Eſtniſka, och twenne, nemligen den Rigiſka och Vendiſka äro Lettſka kretſer. Dock kalla landſens Inbyggare ſig icke efter deße kretſer, utan efter de näſt belägna Städer, gamla Slätt, Herrgårdar, widtbegrepna Soknar, emedan landet icke är fördelt uti Härader, ſåſom landſkaperna i Swerige.

I. Uti Dorptiſka kretſen äro belägne förſt Staden Dorpt, hwilkens beſkrifning jag egenteligen föreſatt mig efteråt at giöra. Sedan ligger der uti Abbots-Sätet Falckenau, ſå ock de förfallna Slätten Oberpalen (f) Lais, Oldenthorn, Wernbock,

(f) Detta Slottet med landet omkring kalla Eſterne Polzarna med en liten förändring/ ſom eljeſt enligit med Oberpalen borde heta Paloma, och torde efter den tiden ſå bliſwit förwändt/ då Polackane under Kriget emellan Swerige och Polen/ ſedan Härmäſtarena afgingo/ denne orten innehade/ och giordt der af et Polſkt Staroſtie. Nu emedan många Sätes-gårdar och Byar i denna kretſen/ förutan Pala å/ haſwa namn af Palen, ſåſom andre i landet på andre ſidan om än Embeck/ Palohoff, Perepalo, Pillopal, Mezepalo, Paloper, Palometz och Sommerpalen, tyckes mig/

beck, Kavelecht, Kongota, Randen, Ringen, Odenpå (g) Ulzen, Sommerpalen, Kirumpä, Nyhusen, Atzel.

II. Uti Pernauske kretsen ligger först Staden Pernau wid Pernau-ströms utlopp, hwaresť en tid Biskops

at i anseende til deße nedre belägne orter/ Oberpalen blifwit kallad Öfwer-Palen: Hwar af följa torde/ at en del af detta Landtolcket i gamla tider hetat Paler, hälst af et utaf Strahlenberg pag. 118. utur Diodoro Siculo anförd rum ses/ at en del Scyter blifwit Paler kallade. Om deße Paler kunna hällas för Spaler, som Jornandes talar om/ och af Götherne blifwit slagne/ innan de begofwo sig til Pontiske sjön/ som jag tror/ så hindrar intet den främste bokstafwens S. tilläggande eller bortkastande af namnet/ emedan sådant ofta sker: då man intet behöfwer giöra Polacker til Spaler, som den tiden icke woro til.

(g) Af namnet Odenpä kan man sluta, at Oden måtte här hafwa hafft en tid sitt bo/ eller Hufwud-Säte/ emedan på på Estniska bemercker bo och Hufwud/ och Sturleson uti Yngl. S. c. 2, 3, och 5. berättar/ at Oden plägat ofta resa längt bärt af sitt rike/ och dröjat på sin resa många år/ då han twifwels utan lärer hafwa wistats här uti landet/ kanske ock farit öfwer sjön ifrån Odensholm til Swerige/ at giöra sig kunnig om landet. Hwar utaf han sedan kunde spå/ när han for med sine Gudar och stort antal Manfolck ifrån Asgärd til Gärda-Rike/ och så widare til Swerige/ at hans Slägt och afkomme skulle bebygga Werldenes norra del. Efter sin plägsed lärer han intet hafwa underlåtit/ at stifta uti detta Odenpä sin Afguda dryckan/ som eljest warit Esternes starkaste Festning/ hwar ifrån de sig tappert förswarat emot Tyskarne/ då de begynte underkufwa sig dem och hela landet. Detta namnet finner man uti Russows och Kelchens Lifländiske Historier, jämwäl uti Caspar von Ceumerns Theatridio Livonico och andre så wäl äldre/ som nyare Handlingar icke annorlunda skrifwit/ än Openpä, Odenpe eller Odenpeh; icke des mindre har Joh. Gottfried Arndt, Rector wid Arensburgiske Skolan på Ösel/ behagat förbyta Bokstafwen N med M, och skrifwa Odempä uti sin

Biskops sätet under Påfwedömet warit, som flyttades sedan til Haplal. Til Pernau Stad flyttades ock i de sidsta Swenska tider Academien ifrån Dorpt, för bättre säkerhet skull för fienteligit infall,

nyligen utgifne Tyska öfwersättning af en gammal/ felacktig/ på Latin Handskrefwen/ så kallad Lifländsk Chronica (Chronicon Livonicum Vetus). Hwilken Bibliothecarien Johan Daniel Gruber i Hannover några år förut med noter utgå låtit under namn/ Origines Livoniæ Sacræ & Civilis, och Arndt sedan med sine Anmerckningar förökt/ sättjande så högt wärde på denne opälitelige skrift/ eller pluttrade pappers kladd/ at han den samme föredrager fram för den älsta Lifländske Historie-skrifwarens Russows Chronica, och will twista om Christian Kelch den sedt/ då han skref sin Lifländske Historia. Men litet för min flyckt undan Fienden ifrån Revel, utlät sig Probsten Kelch för mig/ då han Continuationen, eller andra delen af sin berörde Historia, som han tillika med den förre/ hwar uti han några fel rättat/ til trycket ämnade/ mig til genom läsande lemnade/ den jag ännu i händer hafwer/ och talet oß emellan war om Lifländiske Skribenter/ sade han/ at han intet tiltrodt sig/ at återropa sig utt sin Historia på et orichtigt Latinsk Manuscript, hwar af man i Revel felachtige Afskrifter hade/ särdeles/ som ingen kunde säga/ när och af hwem det blifwit samman skrifwit/ som Gruber will gissa/ at en gemen Lettisk Munck/ som intet wäl förstät Latin, ej eller Estniska/ warit uphofsman der til/ hwilken/ såsom en Lettländare/ ock mycket lätt kunnat skrifwa Odempä i stället för Odenpä. Medelst denne lilla ändring uti namnet Odenpä, synes Arndt wilja förekomma/ at detta namnet icke måtte lämpas på Afguden Oden, och uttyder det/ hwilket han med andre namn intet giör/ sålunda/ at såsom Odenpä kallas på Estniska Ottepä, och Esterne/ när de så hafwa/ för widskepelse skull icke töras kalla Biörn/ såsom han på Estniska heter/ Karru, utan Otte, och Pä på samma språk betyder Hufwud; så skall Ottepä betyda Biörnhufwud. At Esterne äro mycket widskeppelige/ då de hafwa något angelägit för händer/ antingen de Sä eller Fiska/ at när de der wid blifwa warse

infall, såsom til en längre ifrån Ryska grensen belägen ort. Sedan ligger der uti den lilla Staden Fellin, som tilförene warit med en ringmur befäst, så ock de förstörda Slått Tarwast, Karkus, Helment, Rujen eller Rügen, såsom hos Russow läses, Ermis, Lude och Salis.

III.

något rofdjur / icke nämna dem wid de allmänne namn / utan betekna dem för de närwarande med andra ord / det har sin ficktighet / och kan så wara / at Odenpä boarne / til at icke förtörna Biörnen / som giärna deras Hafwer-åkrar gäster / kalla honom Otte, såsom Finnarne göra / hwilke ock kalla Biörn Ohto, när de Jaga / som eljest hos dem heter Karhu. Men så följer der utaf intet strax / at den Odenpäiska orten fått sitt namn af et sådant ökenamn / som allenast wid wisa tilfällen brukas / utan är fuller likare / at den Nordiste Afguden Oden behåller den hedern / efter hwilken ock Ön wid Estniska stranden Odensholm blifwit kallad. Och fast än Bönderna bruka det namnet Ottepä, så hafwa andre i alla tider kallat de orden Odenpä så längt tilbakas / som denne orten i de ålste skrifter blifwit nämdt / warande ingen åtskildnad emellan Odenpä och Ottopä, emedan Oden, Odin, Attin, Woden och Saxarnes Otte (se Eccard pag. 41) är alt et och samma namn. Detta bestyrkes än mera af Bibliothec. Dalin uti Swea Rikes Historia förSta del p. 51, in notis, at Wodinerne, Budinerne eller Otenerne, som höllos för Gudelige / i Armenien bodt / fördt det namnet Wodin, Odin eller Ottin med sig til norden / hwar af Odenpä, eller Ottepä synes hafwa sitt namn bekommit. Hwad ände-stafwelsen Pä widkommer / så betyder Pä eljest Hufwud / men när det lägges til orters och byars namn / så bemärcker det intet / såsom Arndt menar / Hufwud / utan är et helt annat / fast lika ljudande / Pä, som kommer af Swenska ordet / bo / eller by / och hafwer samma betydelse / som i Swenskan / så at det / när det lägges til Oden eller Otte, icke bemercker Odens, Ottes, eller Biörnhufwud / utan Odens, eller Ottes bo / by / eller säte. Se uti efterföljande Ordalängden ordet Pä.

III. Uti Rigiska kretsen är först Staden Riga belägen wid Duna-strömmen, en af de förnämsta handelsstäder wid hela Östersjön, så ock starkaste Fästningar, försedd med ett härligit Citadell. Namnet Riga förmenes denna Staden hafwa fått af Lifländiska Rior, som på den platsen tilförene stått. Grundwalen der til lades, såsom Christian Kelch förmenar, af Biskopen Berthold år 1196, men förstördes af landsens Inwånare, som woro Hedningar. Staden upbygdes likwäl af följande Biskopen Albrecht von Buxhöfden år 1200. Femtiofyra år derefter uphögdes Biskopsdömet i Riga til Ärkie-Biskopsdöme, som warade til år 1522, då Lutherska läran af de Rigiske wedertogs, och i Liftland infördes. Så när hundrade år här efter intogs Riga af den stora Sweriges Konung Gustav Adolph, hwilken så wäl, som deß Efterträdare, i synnerhet Konung Carl den XI, hafwa satt denna Staden i bättre ständ, och försedt henne med de starkaste fästnings werck, som dock ingen ting wela hielpa, när Pesten utöder förswars folket och öpna Portarna för fienden, såsom det skiedde år 1710, då Ryßen der utan något hinder inlägade. Der näst ligger uti denna kretsen wid mynningen af Duna-ström, emellan hafwet och åen Bulder-a kallad (h) på en udd den förtreffeliga Fest-

E nin-

(h) Bulder-a på gammal Swenska / det är Åen Bull, som flyter förbi den Kurländiska Hufwud Staden Mitau åt Bullenhoff, och strax wid Dunamynde Fästning infaller uti Duna-strömmen wid des utlopp i hafwet / wisar med sit namn / hwarest man skall söka och finna Chorernas land / som Rimbertus uti S. Anscharii lefwernes beskrifning c. 27. förmäler om / nemligen der deras Städer legat / Apùlia och

ningen Dunamynde, hwilken Konung Carl XI lätit der på Kurländiska sidan upbygga, i stället för det gamla Slättet af samma namn, som stod mitt öfwer på Lifländiska sidan, såsom ock de gamla neder-

Seburg wid namn. Af hwilka det senare/ som warit besatt med 7000 man/ blifwit af Konung Olof i Swerige efter Rimberti berättelse intagen och upbränd/ och den förra/ hwaruti 15000 bewäpnade legat/ twungen at gifwa sig och utläfwa lydno/ samt betala den wanliga skatten/ som deße affällige Chorer tilförene betalt. Deße Chorer menar Adam Bremensis wara Kurer eller Kurländare/ men far der uti will/ at han säger Kurland wara en 8 dags-resor lång Ö/ som kanske kunnat wara i fordna tider större/ då Samogitien til åfwentyrs der til blifwit räknad/ hwarest nästan samma språk brukas. Denne Adams mening styrckes der igenom/ at uti Kurland ännu finnes Seburg wid Duna-strömen/ som nu kalles Selburg, och torde förr hafwa legat närmare sjön/ men sedan Staden af de Swenske upbrändes/ blifwit för säkerhetens skull flyttad högre upför strömen. Och hwad den andre Staden Apulia widkommer/ oachtat den nu mera under detta namn intet igen finnes/ så har den samme likwäl utan alt twifwel legat wid åen/ A Bul, eller Buller a, som ännu sitt gamla Swenska namn behåller/ hwar af Staden/ som wid denne A/ eller som wi nu tale/ Å/ legat/ fåt namn med en Latinsk ändelse Abulia eller Apulia, det är/ Staden wid åen Bul, eller a Bul, af hwilken å der ock gården Bullenhoff har sitt namn. Derföre kan jag icke bifalla sal. Ruddecks mening/ som uti sin Act. tom. 1 pag. 339. håller Finland för Kurland i anseende til storleken/ som Ad. Bremensis tillägger Kurland/ och at uti Finland finnes orterne Stor-Kyro/ Kyro Härad; Karelen/ m. m. som woro alt det samma/ som Kyri, Skyri, Kuri och Kori. Ty Kurland har intet antagit detta namnet först efter Adami tid/ at han der med kunnat förstät något annat Land. Icke des mindre kunna alla deße på åtskilligt wis skrefne namn wara af et ursprung ifrån Finland/ emedan Esterne bebodt hela sjöstranden alt til Weixelströmen/ och Esterne äro et Finskt folckslag/ som bestät af åtskillige Fyl-

derbrutna och förstörda Slätt, Neuermühlen, Dahlen (i) Kirchholm (k) Uxküll (l) Lewarden, Ascheraden, Jürgensburg, Schujen, Lemburg (m) Sundsel, Rodenpois, Segewold, Treiden, Cremon, stora och lilla Rope, Rosenbeck, Lemsel

med,

kingar/ hwilke i gamla tider spridt sig wida omkring/ och fört sine Landskaps namn med sig til sine nya boställen/ twifwels utan också Kyrers eller Kurers namn/ hwilket Lettarne sedan/ när de trängt sig til Hafsstranden/ särdeles de/ som satte sig i de Estniska och Finska Kyrers eller Kurers ställe/ antagit och behållit/ hwilket fordom wid folcks flyttningar icke owant warit. Ty at leda Kurlands namn antingen af Lettiska ordet Cur Semme, d. ä. hwar är land? eller ock/ af et gammalt Preußiskt ord/ Kauras, som skal betyda slät mark/ är mera löjeligit/ än sannolikt.

(i) Dahlen ligger på en Ö uti Duna-strömmen. Somlige mena/ at det första Slottet blifwit här af Tyskarne bygt/ och at der den första Kyrckan warit.

(k) Kirchholm eller Kerckholm wid Duna hålles för den första Kyrckjan i Lifland/ som den förste Lifländske Biskopen Meinhardt är 1180 inwigt til Domkyrckja/ därest han ock sjelf är begrafwen.

(l) Uxkülla, det är på Estniska en by/ har warit det första Huset/ som Tyskarne efter deras ankomst i landet aldraförst upbygt/ och sedan med en Stenmur befästat/ som ock warit Biskopens första Säte.

(m) Utaf deße bägge orter Lemburg och Lemsel, såsom ock Rujen, hwilken nys omrört är/ kan man sluta/ at Lemovierne, om hwilka Tacitus i sin Germania. C. 43. detta säger/ at de jämte Rugierne bo längs med sjön/ här uti landet haft sine wäningar/ hwilket ock Melanchton uti Carionis Chronica Lib. IV. p. m. 622. bestyrcker/ hållande Lemovierne, som nu kallas Lifländare för Levonernas flyttefolck utur Scandien eller Swerige/ til at bebygga landet. Hwar til kommer/ at Rugierne warit Lemoviernas grannar/ hwilke han åfwenwäl förmenar hafwa bodt på öarne i Nordiska sjön och på Pommerska och Lifländiska stranden wid Riga och strömen Rubo, nu Duna, derest ännu Rugiernes

med en liten Stad der wid (n), Hochrosen, Mojan, Burtneck, Purchel.

IV. Uti den Wendiska kretsen ligger wid åen, Treider-a, först Staden med Slättet Wenden (n), hwilken Härmästaren Vinand von Rorbach år 1208 med en ringmur befästat, som ock där tagit sitt Säte. Der näst ligger uti denna kretsen wid samma Treider-a eller å den kringmurade Staden med Slottet Wolmar, hwilken Stad Konung Waldemar II i Danmarck skal hafwa upbygt på samma rum,

namn bibehålles. Rättare kan man det säga om Rujen, eller Rugen, som intet ligger långt ifrån Lemsel, jämwäl om många andre orter här i landet, som behålla Rugiernes namn, som här ifrån synes wara kommit til Rügen wid Pommern.

(n) Namnet Wenden synes denne orten hafwa bekommit af Wenderne; men hwad för slags folck dese Wender warit, som den tiden der bodt, är icke så wigt at säga, emedan flere folckslag med det Wendiska namnet belägges. Slavoniske Wender, som först i Jornandis tid blefwo bekante, hafwa de ingalunda kunnat wara, särdeles efter inga Slavoniske spår ifrån uråldriga tider der i landet någonsin funnits; utan måste de hafwa antingen behållit det namnet ifrån äldre tider af det Finska folckslaget, som hela landet tillförene besuttit, af hwilket ock det Wendiska eller Windiska namnet afstammar, nemligen Fenni eller Finni: eller ock måste de der den tiden boende Lettar, såsom afkomne af de Veneder eller Wender, som Plinius och Tacitus talar om, och strötwade på Skogarne emellan Peucinerne och Finnarne, hwilke inga andre kunde wara än sammangaddade Finnar, som T. S. Bayer, såsom äfwen sagt är, berättar, hafwa ifrån Weixelströmen i hela Polen kring swäfwat, så ock Geter och Sarmater, efteråt blandade uti Dacien med Grecker och Romare, och omsider, såsom förut förmält är nödgade ifrån swarta Hafs sidan at begifwa sig up åt Landet til Duna-strömen och Österjön, der de utbredt sig alt ifrån Littauen öfwer Preussen, Samogitien, Kur- och Lettland.

rum, der han uti en drabbning år 1219 slagit Ester, Letter och Ryßar; men Slottet har sedermera år 1282 blifwit bygdt af Härmästaren Wilhelm von Scharborg, jämwäl den lilla befästa Staden med Slottet Kokenhusen wid Duna-strömen, som en Rysk Förste, Vissica benämd, för Tyskarnas tid innehaft, och sedermera, såsom en liten grenße-Fästning också i Swenska tider blifwit wid macht hållen. Så och de förfallna och nederbrutne Slätt, Tricaten, Smilten, Ronneburg, Serben, Rebalg, Erla, Herson, Laudon, Serllwegen, Svanenburg och Marienburg med en liten der wid belägen Stad.

V. De til Rigiska landstyrningen hörande öar äro få och små, såsom uti Penauska wiken Kynö, Mannholm och Sorckholm, som hebos af Ester, såsom och längre i sjön, den lilla ön Runö, som hafwer Swenska åboar, hwilke i Swenska tider warit så måne om sitt Swenska språks renhet, at de ingen Präst wille hafwa på sin ö, än en inföd Swensk.

Utom dese, så wäl som de til Revelska landstyrningen hörande öar, om hwilka här förmält är, så ligger fram för begge dese Hertigdömen, Est- och Liffland, en stor ö Ösel kallad. Denna tillika med twänne mindre der til liggande öar, Monö och Sverver-ort, samt några små holmar, gjorde uti Swenska tider ett särskilt Landshöfdingedöme. På den stora ön är belägen Staden Arensborg med ett befästat Slott, så ock et gammalt förfallit Slott Sonnenburg kallat. Om inwånarena på denna ö skrifwer Balthasar Russow (o) år 1577,

(o) Liflandiske Chronica förste del. Fol. 1.

innan deße länder sist kommo under Swerige, at de merendels bruka Swenska och Finska Språket til tekn, at de ifrån Swerige och Finland hafwa sit ursprung. Men nu mera har Finska språket der mäst förgåts, utan talas der, såsom på fasta landet, Estniska, som är en art Finska. På Estniska kallas denna ö, Saremaa, det är Öland, men förnämde Arndt kallar den samma Kurelar d. å. Kurers ö. Om de Öselske Ester således kalla sin ö, så behålla de det namnet efter de Finska Kyter, som Ösel och Kurland besuttit, som ofwan förmält är. Rudbeck uti sin Atlantica (p) skrifwer, at Ösel kallas uti Konung Iwars wisa, Östfillia, och at med Östrymniska öar (Intulæ Oestrymnides) som Festus Avienus talar om, skola förstås de Öselska öar. Ehuru hafwa de gamla kallat Ösel Ejsysla, såsom de kallat Estland, Ejstland, ty i stället för de gamlas Ej och au säga wi nu ö, och ordet sysla, som än är i bruk, betyder beställa, förwalta, jämwäl en beställning, Landskap och befallningen der öfwer (q). Och har altså Ej förbytt sig i ö, och sysla genom sammandragning til at der utaf blifwit Ösel.

Om

(p) Tom. 1. c. 15. pag. 472.

(q) Se Verelii Index Ling. Scand. & Goth. jämwäl Seurlesons Yngl. S. c. 36. der han berättar, at Konung Yngwar i Swerige, på en ort uti Estland, benämd Stene, blef med sitt folck slagen af de Ester, och ligger der wid sjöstranden begrafwen på Adelsysslan uti en hög. Med Adelsysslan lärer han kanske förstå den wästra Landsändan emdt Dagö och Ösel eller Eisysslan, emedan godsen Addila och Attel emellan Wik och Harrien synes kunna dragas til detta namnet och betekna Adelsysslan, och torde strummet Stene der ock finnas.

Om Landets Belägenhet
Och Beskaffenhet.

Begge deße Hertigdömen, med de der til hörande öar, har den milda Skaparen wälsignat med så härliga förmåner, som et land kan önska sig. De ligga under en sund himmelsrand emellan den 56 och 59 graden, lika med Södermanland, Östergiöthland och Småland i Swerige. Hela landet är slätt och jämt, hafwer inga hårda bärg, utan allenast jord och sandbackar. Dock är märckeligit, at på hela strandsidan emellan Revel och Narven ligga under den släta marcken, och en, eller twå Fot Jord eller Mull, Kalckstens flisor skifwetals på hwarandra, som sträcka sig på somlige ställen tämmeligen långt in åt Landet, och gjöra emot den djupt nedanföre liggande Finska Hafswiken en så hög, och på sina ställen så branter wall, som en mur, af hwilket slags sten, och der utaf bränd kalck, Städerna Revel och Narven med hus och Fästningswärck äro uppbygde. Och oachtat uppå denna hårda botten intet mera, än sagt är, jord ligger, så är den likwäl tjänlig til åker, och gifwer god och ymnig Säd.

Utom det at begge deße Hertigdömen på norra och wästra omgifwas af hafwet, så finnes der uti, förutan otaliga små insjöar, twenne stora, nämligen Wortzjerw mitt uti landet, som är 5 Liflåndska mil lång och 2 mil bred, och Peipus sjö, som är 14 mil lång, och 7 mil bred liggande emellan Ryßland och Lifland (r) der til genomskäres

(r) Deße twå sjöars namn äro något swåre at förklara. Wort-

res detta landet af många strömar, åar och bäckar. Af hwilka de förnämsta äro Narva ström, som löper utur Peipus sjö, och hafwer et högt fall wid Ioala, en fierde dels mil åfwan för Narva Stad, och der ifrån med en strid ström faller emellan Narven och Ivangorod en mil längre fram til hafwet: der näst Pyhajoggi, d. ä. helig å, Purtz bäck,

jerv, det är Worets sjö/ synes/ omjag intet går för långt/ kunna ledas af Forniot och kallas Forniots sjö/ hwilken torde/ när han för til Norden/ först uppehållit sig uti detta Scythiska landet emellan begge deße sjöar/ Wortsjerv och Peipus, der ännu så många orter behålla gamla Swenska och Göthiska namn; och ligger Worhoff eller Forhoff ned des underliggande by Worekulla, som med Worets-sjö öfwerens kommer/ wid den emellan Worsjerv och Peipus löpande åen Embeck. Uti Estniskan har det ordet Worts ingen betydelse/ utan lära Esterne efter deras spraks art/ som altid förwandla F til W, giordt af Forniots-Worts sjö.

Peipus, Peibas, Peipste på Estniska/ torde hafwa samma namns ursprung/ som den uti Donau-strömmens myning/ Peuce af Grækiska ordet πεύκη, Tall eller Furu/ som Esterne kalla Pädäjä, och med Grækiskan lätt förenas kan/ hwar af ock bord/ som af detta slags trä giöres på Finska heter Peutä. I anseende der til/ at det Estniska och Finska folckets Scythiska FörFäder tilhållit wid Swarta Hafwet och den Peuce, samt med Grækerne gemenskap haft/ at deras språk ännu innehåller många Grækiska ord/ så kan det hafwa händt sig/ at denna sjö bekommit på lika sätt sitt namn af Tall/ emedan wid denne sjö/ fårdeles wid des södra ände/ finnes de största Tall eller Furuskogar/ der af ock byen Pädäspä wid des strand sitt namn fåt. Men skulle detta synas wara för wida sökt/ så kan Peipus eller Peibas dragas af Grækiska ordet Φοίσος, Sol/ på Estniska Päiv. som är enehanda med Grækiskan/ lika som Φαίνω lyser/ skiner/ på Estniska och Finska Paistan, emedan Esterne hafwa denne sjö emot Solens upgång/ så at Peipus eller Peibas af Φοίσος med skal ledas kan,

bäck, Sems bäck, Piep, Sodel, Hirve eller Waid, Pehskulla å, Kegels å, Iaunick, Kujoggi, Kassariens bäck, Pernau å, hwar uti tre andra falla, nemligen Nawast, Hallist och Fellins å (r). Salis bäck, Treider-a, eller å, Duna ström, som T. S. Bayer menar hafwa hetat Eridanus, sedermera Rhodon, eljest Rubo hos Melanchton kallad, men nu Duna, uti hwilken strömarne Bulder-a eller å ifrån Kurland, så ock Ewest falla. Mit uti landet flyter Embäck uti sjön Wortsjerv wid des södra ände, och utur samma sjös norra ände löper åter en annan å ut, Staden Dorpt förbi, under samma namn Embäck, på Estniska Emmojoggi, det är, Moder-å, emedan åtskillige andre åar och bäckar dit inflyta. Somlige hålla begge deße Embeckar för en å, som skal flyta genom Wortsjerviska sjön, och derföre behålla på begge sidor samma namn. Bemälte sjöar, åar och bäckar, med de mindre onämde, äro alla mycket Fiskrika, i synnerhet Peipus sjö, så at mäst på alla orter i landet Inwånarena kunna hafwa tilräckelig så färsk, som salt och torr Fisk af allehanda slag,

 utan

(r) Emedan denna åens ena arm hånger i hop med Wortsjervs sjö/ så giordes på Konglig befallning år 1668 til deß uprensande en bekåstning af landet/ hwar til ock min salige Fader af sitt innehafde gods Vorhoff arbetare sände/ at öpna en fart sjöledes ifrån Pernau genom Wortsjerw til Dorpt, och der ifrån genom Peipus sjö til Ioala fall wid Narven, som Majoren Matth. Duderberg hade i befallning at werckställa/ hwilkens qvitence på arbetet/ som min salige Faders bönder giordt/ ännu hos mig är behållit/ men arbetet lemnades sedan ofulbordat för stora stenars skull/ som wid Wittensten af denna Fästnings nederskutne murar uti forna många belägringar i åen infallit.

utan at behöfwa hemta Fisk-waror ifrån frem-mande orter.

Sedan har den milde Skaparen tildelt detta landet en fet och grödande jord, så at här, nä-stan öfwer alt, finnas de fruchtbaresta åkrar, och skönaste ängar, så ock gräs och skuggerik betes-marck, samt kåstelig timmer- och annan skog: hwar ibland dock här och der finnes sandmarck, i syn-nerhet emot Staden Riga, så ock på sina stellen stora kiärr och moras, hwilka likwäl äro med skog och stora trän bewuxna, och således intet aldeles onyttige.

Såsom nu åkerbruket här är Inbyggiarenas förnämsta id, så beställes det af dem här med stör-re lätthet, än på många andre orter, der så mån-ge dragare och folck behöfwas til en plog. Dere-mot Lifländske Åkermannen med sin på särdeles sätt gjorda lätta Plog, bespänd allenast med en Häst, eller ock et par Oxar, upkiörer och bereder sin åker så wäl, som anderstans med många par. Med Sädens inbergande skulle det synas här nå-got långsammare tilgå, emedan der til inga lior brukas, utan allenast hand-skiåror, ehuru stora fält de ock hafwa at afskiåra. Men så förrättas skiör-den mäst af Qwinfolck och unga Drengar med sådan wighet, at twå skiåror altid lägga så myc-ket omkull, som en lja, blifwande den här uti warande mätteliga åtskilnaden åter der igenom er-satt, at mindre Säd genom skakning spilles, in-gen efterräfsning behöfwes, och at Råghalmen i synerhet blifwer redig, lättare uttröskas, och til hustäckning, sådan som han är, brukas kan, u-tan

tan at leta ihop strå efter tröskningen til Täck-halm, såsom i Skåne skjer.

Med Skörde tiden tager ock aftröskningen sin begynnelse om nätterne, hwar til stora tärckhus eller rjor äro upsatte, med stora ugnar uti, utan skorsten, dem ock bonden brukar til wånings hus, at bo uti. I deße rjor upställes den afskurne sä-den uti sine nekor eller band på stänger stående, så at man der under gå kan, emedan husen äro hö-ga, och således med rökwärme tärkas. Och pas-sar sig wäl på detta folcket, hwad Herodotus skrifwer om de åkerbrukande Scyther: de så Hwe-te, intet til at baka bröd der utaf, utan til at tärcka. När säden sålunda twå eller tre nätter blifwit tärkad, så tröskas på några timars tid om natten efter rjonas storlek 10 til 12 Tunnor Säd ut, hwilken håller sig sedan i många år uti sädes bodarne, ja ock uti grepar under jorden, såsom bönderne i Krigstider pläga förwara sin säd, och behöfwer intet omsköfias, eller särskilt tärckas til malning. Och fast än halmen blifwer tärr och rökig, så rånar han likwäl straxt igen i wädret, och ätes af boskapen lika giärna. Somlige me-na ock, at såltan, som halmen af röken fått, skal bidraga til boskapens bättre trefnad. Medan tröskningen således, som sagt är, för sig går, så försumes derigenom intet åker-arbetet med plög-ning och såning, utan beställes tillika, så at åkren i rättan tid om hösten blifwer tilsådd, och säden innan Juhl uttröskad, jämwäl Lin och Hampa bråkad, skeftad och ansad; och således alt sam-mans färdigt at föras om wintren til Sjö-städer-na, hwarifrån sedan Spannmål til många tusende

läster, så ock en myckenhet Lin, Hampa, Linfrö och annat mera här utur Landet til andre orter årligen utskeppas, och stora penninge-Summor åter i landet indrages.

Jemte åkerbruket gifwer den myckna halmen, som der af faller, såsom ock den frodiga ängs- och betes marcken Inwånarena det bästa tilfälle, at beflita sig om boskaps afwel, hwar om de likwäl icke widare winlägga sig, emedan Landt-mannen icke många dragare behöfwer, än at Landet, så wäl som Städerne med Smör, Talg, Slachte-Creatur, samt hudar och skinn blifwa rikeligen försörgde. Hwar til det icke litet hjelper, at bönderne i sine hus mycket litet, eller alsintet Ljus bruka, utan betjena sig af långa Furu, eller Björck stickor til at lysa sig med, dem de kalla Pirto, men de Swenske Pårtor, och de Tyske Progel. Äfwen så brukar bonde-folcket sällan läder-skor eller stöflor, utan flätar ihop af bast en sola, som går litet öfwer tåen med öron eller lyckor i kring, at der uti et snöre kan trådas: eller och skjär uti en sola af obarckat läder, rundt omkring små hål, der uti trådes et snöre, hwar med solan ihopdrages och bindes fast på foten öfwer bristen, det ena slaget til hwardags, och det andra til Helge dags skor, som kallas wisor och paßlor. Huru useft det ock är, så bespares derigenom både Talg och Läder.

Hwad Boskaps arten här i landet widkommer, så äro de hwarcken af det största eller minsta slaget, utan medelmåttige och goda: dock är ullen på Fåren strid och härig, och duger föga til annat, än kläder för bonde-folcket. Hästarne äro

ro både af stort och mindre slag, hwaraf likwäl de minste äro så starcka, at på de stora och långa Spanmåls kiörslor om winter tiden, 20 til 30 mil til Sjöstäderne, aldrig mindre lassas på en Häst, än fyra Tunnor Råg, för utan Hästfördret i hö och hafra. Utom fånaden, som til landsens nödtarft upfödes, och än mera der utaf upfödas kunde, så finnes här också en myckenhet af bi, at detta landet wäl sägas kunde flyta af Miölck och Häning, som Inwånarena, utom det de sielfwe förtåra, nu weta bättre at giöra sig genom föryttrände til nytta än i gamla tider, då de allenast nyttjade Häningen och kastade bärt waxet ibland sopor.

Med Skogarne, som detta landet är wäl försedt med, både til byggnings timmer, stängsel och brensel, så uti wånings rummen, som kiök, bryggehus och rior, är det så beskaffat, at de på somlige ställen, särdeles omkring Revel, blifwit genom öfwerflödigt wedsödande i husen, men i synnerhet genom alt för girigt swidjande til åkrarnes utwidgande alt för mycket medtagne, så at de nu måste betjena sig af risknippor til riornas upwärmande när Säden skal tårckas. Der emot är skogen på andre ställen icke allenas tilräckelig, utan ock på wißa ställen, längre i landet, outödelig. Trå finnes uti deße skogar af allehanda slag: dock äro uti den öfre eller norra delen af landet Ekarna mycket rara, och af bok finnes icke arten igen, emedan bonden, så snart en Ek uprinner, och blifwer så tjock, som en arm, at han den til sitt redskap bruka kan, strax afhugger, och det så mycket friare, som här i landet aldrig brukeligit

git warit, at förbjuda något skogshugge. Men i den nedre, eller södra delen, nemligen i Lettland finnes på sine ställen wackra Ekeskogar, der tunne stafwar, eller klappholts, såsom de kallas, mycket hugges och til Riga föres at utskieppas.

Uti deßa skogar uppehåller sig mycket wildt af allehanda slags fogel, så ock harar, at de i Städerne för en ringa penning kiöpas; men rådiur och hiortar låta sig här intet se: om de i förra tider funnits, så hafwa wargarna i synnerhet giordt ända på dem. Dock wisa sig understundom Elgar, hwilka wargarne mycket eftersätta, och finnes ibland i skogarne några, som wargarne ihjäl rifwit. Några stora Elgar, som upphöllo sig uti de stora skogarne omkring min salig Faders Gods Laiwakulla, tre mil ifrån Dorpt, lät Öfwersten och Commendanten der städes Carl Gustav Skytte, året för bemälte Stads sidsta belägring fälla, til at låta förfärdiga af deras hudar remtyg för sina Soldater. Eljest äro skogarna fulla med rofdiur, såsom, Biörnar, Wargar, Loar och Räfwar, hwilka tilfoga Landtmannen mycken skada på deß creatur, den de ibland med skinnet få betala, och således lemna til Landets behof wackert foderwerck. Men minskas kunna de der igenom intet, emedan här i landet aldrig någon willdiurs jagt eller skall anställes; utan fälles de mäst af egen drift utaf bönderne: ibland hwilka the flinkaste skyttar finnas, som bereda sig sitt bößekrut sielfwa, så ock smida de bästa reffelbößor, och gå på fri hand i skogarna at skiuta.

Om

Om Est- och Liflands Inbyggiare och deras med Finnar och Scandianer gemensamma *Scythiska* Ursprung.

Såsom Est- och Liftland förnämligast bebos af Ester och Lettar, så har jag uti föregående flock utmerkt, huru långt in i landet Esterne nu för tiden sträcka sig, och huru mycket Lettarne deraf innehafwa, samt der hos tilfälligtwis yttrat mig, om Lettarnes ursprung, huru de hit i landet inkommit, och nödgat Esterne at wika undan. Återstår nu at undersökas, hwarifrån Esterne, som tilförene sträkt sig ända Weixelströmen, böra ledas. At Esterne äro af Finsk afkomst eller werckeliga Finnar, wisar icke allenast deras språk, hwar uti alla ord, få undantagne, äro de samme, fast de något annorlunda uti talandet böjas och brytas, så at åtskillnaden föga är större, än emellan Swenske och Danske språket; utan bestyrcker det ock Landsorternas namn, så i Finland, som Estland, hwilka äro dels enehanda, dels med sina ändelser samman stemmande, likaledes på de orter, der Esterne för Lettarnes tid bodt, såsom: Harjoma (Harrien) Wiroma (Wir-land) Sjön Peipus, Lemsel och Lemburg i Lettland, Kurema (Kurland). Hwar emot i Finland swara Harjunma, Menduharja, Harjaval i Ingermanland, Wirolax, sjön Pejende, Lemo, Kyre. Sammalunda behålla ändelser hos Esterne: Odenpä, Kirumpä, Kanepä, m. m. i Finland Euräpä, Kolkinpä, och Pernispä i Ingermanland m. m. Hwilket ände-ord Pä, kommer

mer öfwerens med Græckernes Πῆ uti namnen Εὐρώπη, Ῥοδόπη, Καλλιόπη, och med de Swenskas Bo uti namnen Åsbo, Sjöbo, Tullesbo, som ses uti Ordaliſtan wid ſlutet. Här af ſkönjes klart, at Eſtniſkan och Finſkan warit i början et ſpråk, och följachteligen Eſterne en del af det Finſka folckſlaget.

Åfwen detta har warit orſaken hwarföre Ptolomæus uti ſin Jordbeſkrifning, ſätter allenaſt Finnar wid Weixelſtrömen, utan at nämna Eſter, emedan han dem begripit under finnarnas namn. At han der uti intet felat, medelſt det, at han flyttat Finnarne ſå långt neder, ſes der af, at Eſterne warit de, ſom i gamla tider ſamlat bernſten eller raf på ſtranden åfwan för weichel-ſtrömen; och at deße Eſtar warit Finnar, ſamt talat Finſka, hwar af ännu finnes ſpårr der i landet, nemligen uti Samland i Preußen, der orten, på hwilken bernſten med Nordan wåder ſamlas, ännu i dag kallas på Tyſka Unter Kantſa (s) ſom betyder ſtrand. Det ſamma intygar Memel-ſtrömen af Polackerna kallad Neimen, jemwäl den der emot ſtötande långa inwiken Curiſch haff, ſom Prætorius ſäger heta Niomon, hwilka twiſwels utan fått detta namn af den långa der framanför liggande landsudden eller näſet, ſom på Finſka kallas Niemi och på Eſtniſka Nami, hwaraf Tyſkarne ſedan giordt Nerung, ſom i Finſkan har ſin betydelſe, men i Tyſkan ingen grund och kallat den ena långa och ſmala udden, ſom ſkjuter ſig ifrån

(s) Se Hartknochs, ſåſom och Homans Landkort öfwer Preußen.

från Staden Danzig och Weixelſtrömen emot Pillau i Samland, Friſch-Nerung, och den andra, ſom ſträcker ſig ifrån Samland emot Memel, Curiſch-Nerung; men uti Eſternes tid lärer den ena af dem blifwit kallad til en åtſkilnad Mendåniemi, det är Furu-udden, hwilket namn Pyteas hos Plinius förwändt til Mentonomon och tillagt det ſjön, ſom der wid ſwallar (t).

Här til lägger jag ännu detta, at de förnämſta Afgudars namn, ſom Chriſtof. Hartknoch (u) berättar, de gamle Pryſſar hafwa dyrckat, otwungit kunna ledas af Finſka och Eſtniſka ſpråket, ſåſom Percunus, den högſte Guden, af Perkel och Piru, med hwilka namn Finnarne, ſedan de blifwit Chriſtne, betekna djefwulen, lika ſom Eſterne med Perku förſtå helfwetet och med Perku haud, helfwetis afgrund: warande intet twifwel, at icke den Novogrodiſke Afguden i Ryßland, Perun, ſom Herberſtein talar om, warit den ſamme, ſom Perkel och Peru hos Finnarne, och bemercker nu djefwulen, lika ſom Pauran hos Götherne uti Ulphilas Evangelier: lika ſå Pikollos, dunder-guden, kan ledas af Eſtniſka ordet Pikne, det är, åſkan: Potrimpus, flodernas Gud, af wattnes låte, när det ſiuder och puttlar, ſom på Eſtniſka uttryckes, Wesso potrip, d. å. wattnet puttlar och ſiuder, af hwilket låte också gröt på Eſtniſka kallas Putro: Curchus, eller Curcho, Mat- och Dryks Guden, af Eſtniſka och Finſka ordet Kurku, det är ſtrupe, hwilkens namn ännu i dag hos Eſterne ſå wida är i bruk, at hos

(t) Jemför min Diſſertation de Waregia § 7.
(u) Alt und neues Preüßen Lib. 1. c. 6.

dem djefwulen kallas Kurrat och ondt Kurri, och det med skjäl, emedan djefwulen mäst wärkar genom fräßeri och fylleri: Zemenick, Sädesguden, af Semen, som på Estniska lika som på Latin betyder frö eller säd, och när den Estniska ändelsen nik eller ik, der til lägges, betyder det den, som råder deröfwer, såsom af Mois d. å. en Sätes-gård på landet, en Adelsman kallas Moisnick, af Kodda, d. å. hus i Staden, en Borgare Koddanick, af Korts, d. å. krog, en Krögare Kortsnick: lika så har af Semen denne Sädes-guden blifwit kallad Zemenick. I anseende til alt detta, har Hartknoch intet orätt, när han (x) säger: Finnarne hafwa fordom bodt uti Preüssen, och efter Tyskarnes ankomst dit i landet, begynt at tala Tyska. Hwilket bör förstås om de qwarblefne Finnar eller Ester, som med de tilkomne Lettar och Slaver blifwit blandade, och Widioarier wid Weixel-strömens utlopp utaf Jornandes (y), eljest Wiridarier kallade, hwilket namn Werderne wid Danzig förmenes ännu behålla (z). Wil man detta med owälduga ögon på se, lärer man finna, huru Philippus Cluverius (a) med des föregifwande, så här uti som uti annat, far will, at han utan ringaste grund bjuder til, at omskapa de gamla Ester til Tyskar, ledande dem ifrån det Tyska folckslaget Istevoner, som Plinius berättar hafwa bodt wid Rehnströmen, och sedan skolat blifwit kallade Ostioner, Ostiæer, om-

(x) Lib. cit. pag. 34. 35.
(y) De rebus Geticis.
(z) Stiernhielm Anticluverius pag. 35.
(a) German. antiq. L. III. p. 693.

omsider Æstier, med föregifwande, at de talat Celtiska, det är, efter hans mening, Tyska. Detta wil han der med bestyrcka, at Tacitus skrifwer, Esterne wara til seder och Klädedrägt like Svevierne, men deras språk liknade Britanniskan. Här säger icke Tacitus, at de hafwa talat Britanniska, fast Britanniska språket icke derföre är straxt Tyskt, at det kan hållas för Celtiskt, utan utmärcker allenast, at Esterne haft et egit språk, som kom något öfwerens med Britanniskan, det han med skjäl kunde säga, emedan Estniska och Finska språket innehåller många med Britanniskan och Angelskan öfwerens kommande ord, såsom Taad, på Britanniska Fader, lika så Taat på Estniska: Pen på Britan. Hufwud, Cain, Skjön, Candle, ljus, på Estniska och Finska, Pä, Hufwud, Caunis skjön, Kyntilä och Kynel, ljus. m. m. Ty om de gamle Ester hade warit et Tyskt folckslag, hade Tacitus intet behöft likna deras språk wid Britanniskan, utan med det samma han säger, at de warit i seder och klädedrägt like Svevierne, lagt ock Sveviska språket der til, emedan Svevierne då bodde dem närmast. Här om har ock T. S. Bayer warit aldeles öfwertygad, då han utlåter sig, at Esterne, som sutto i Prüssen och Kurland, warit Finnar (b).

Såsom det är otwifwelaktigt, at Finnar, Ester, Lappar och andre, som ännu något af det Finska språket qwar behållit, jämwäl Svevierne i början warit alt et folck; så måste de ock haft enehanda uprinnelse, och upwuxit af en och sam-

(b) Cit. tom V. Comment. Petropol p. 348.

ma rot. Men hwar ifrån detta folckslag kommit, som sig uti de Nordiske kanter utbredt, och om de warit de förste, som uti Estland sig nedsatt, är en swår fråga. En benämd Bœcler (c) skrifwer om Esterne: At de under *Turris* anförande i urminnes tider kommit ifrån *Asia* til de Nordiska länder, och i förstone blifwit kallade *Asi*, sedermera *Æsti*, och nu der utaf Ester heta. At de ifrån Asien kommit, är ingen twifwel, så wida alle folck derifrån efter floden haft sit första ursprung. Men at de derföre i synnerhet blifwit Aser kallade, och Aser åter blifwit förwändt til Ester, rimar sig icke fördeles, när man der med jämförer hwad åfwan om Esternas namn blifwit anfördt. Och hwad Turris widkommer, så kunde i anseende der til at Thur, Turisas, Thor, Thar eller Taranes warit en af Esternas Gudar, lemnas denne Turris den hedren, at hafwa warit deras anförare, om de inga andre Gudar dyrckat, än sine egna anförare och Höfdingar, som intet förwist sägas kan.

Andre hafwa welat draga det Estniska och Finska folckslaget af Judarna, som Titus Wespasianus efter Jerusalems förstöring fördrifwit. Denne mening will bestyrckas med Joh. Leuenclavs wittnesbörd (d), hwilken på sin resa til Lifland, icke långt ifrån Riga, wid Littauiska grenßen, funnit uti Lettland et barbariskt folckslag, som talte et aldeles annat språk, än de andre Liflands inwånare Kurer och Ester, och hade städigt en klagowisa i munnen, ropande utan ände ute på marken

(c) Tractat. de Superstit. Æstiorum
(d) Annales Sultanorum Othomannid p. 121.

ken Jeru, Jeru, Malcalon med hwilka ord man trodde, at de förstodo Jerusalem och Damascus. Men han har låtit illa underrätta sig om dese så kallade Barbarers språk och deras klagowisa, ty språket är Estniskt, hwilket de behållit sedan Lettarnas ankomst dit i landet, och wisan är en elskogs wisa, på Estniska författad och ståld til en wid namn Jörru, som är uti Kelchens Liflandiska Historia (e) ord ifrån ord införd och wederlagt, så at der af ingen grund kan tagas, at gjöra Esterne til Judarnas affödo, som långt för Judarnas förstingrings tid redan sutto wid Weixelströmen, och samlade rof på Samolands stranden wid Mendánemi.

Andre åter hafwa trodt, at det Finska folket warit Israëliter, som Konung Salmanassar, ifrån Samarien bårtförd i Fångenskap til Assyrien, hwilke sedan begifwit sig til de nordiske länder. Hwad som giör denne mening någorlunda trolig, är det, at Finska språket synes hafwa större gemenskap med Hebraiskan, än något annat språk, hwarföre ock Olof Rudbeck, den yngre (f) lämnar til de lärdas eftersinnande, hwart de tijo af Salmanassar bortförde Israëls Släckten tagit wägen? Anförande af Esdras IV. bok 13: cap. et rum af det innehåll: at sedan de tijo Släckten af Salmanassar blifwit bårtförde i et annat land öfwer strömen Euphrat, hafwa de sielfwe fattat det rådet, at fara längre bårt i et land, der ingen människja tilförene hade bodt, och når de hade rest uti halft annat års tid, och kommit til Arsareth, hafwa de

(e) Erster Theil pag. 14.
(f) Specimen linguæ Gothicæ pag. 83.

der blifwit boende. Det wille något säja, allenast man finge rätt på Arfareths belägenhet. Bemälte Rudbeck nämner twänne orter, som likna Arfareth, nämligen Arfaratha, en Stad uti Armenien, som finnes hos Ptolomæus, och Oserieta, som Plinius säger wara en Ö wid Tysklands strand. Skulle endera af dem kunna hållas för Arfareth, så kunde den förra tjena til bewis, at de flygtige wandrat åt Norden, och den senare träffa närmare til den orten, der Finnarne än bo, hälst Plinius genom beskrifningen om bernsten gjör Oserictam känbar.

Denna mening bestyrcker Assessoren Biörner, icke allenast uti sin Inledning til Norska kjempedater (g), utan ock uti et af trycket utgångit bref (h), wisande, huru som namnet Samorei, såsom Lapparne, och Suomalaiset, såsom Finnarne sig kalla, jämte Samojediska namnet, det deras samättingar bärt wid Jshafwet ega, öfwerens stemmer med det Samaritaniske och Sauromatiska, med hwilket namn Israëliterne wäl kunnat wara utteknade, sedan de flyttat ifrån Samaria, lika som sådane Samaritaner, eller Sarmater wid sin ankomst til Scandiens Nordiska del, åfwen ock öster om Bottn-sjön, fingo heta Finnar eller Fenni af de Swenske, der af at Grækerne kallat dem Venedæ, samt eljest såsom Bottningar, med dem merendels Finnar förstås, äro samnamnige med Budinis. Til mera bewis här af anförer han utur Herodoto, huru som Scytherne wid Salmanassars tid, samt Israëliternas flyttning 727 år för Christi födelse under

(g) pag. 83. (h) Om Finnars / Lappars och Samojeders ursprung / tryckt wid Swea rikes häfdawälder.

der deras Konung Madye intagit Asien, underkufwat sig Medien och Persien, samt innehållit uti det Syriska Palæstina, och wid lag 220 år derefter tagit Sauromaterna och Budinerne sig til hjelp emot Persiska Konungen Darius Hystaspis wid Tanais, dådan och ifrån Meotiska träsket längre in i Scythien öfwer tre dagsresor de Budiner, så wäl som Sarmater allaredan hade en del af sina hemwister, och då redan såsom grannar med Neuris, eller rättare Nervis, wär Narva-boar; men långt för Herodoti tid ifrån Tanais widare utwidgat sig i wäster til wär Bottn-sjö, den Herodotus kallar Budinicum lacum: andragande jämwäl utur Diodoro Siculo; huru som Scythiska Kongar, wid den af Herodoto omtalte tiden, flyttat i synnerhet twenne folckhopar från de öfwerwundne länder, den ena (den Budiniska) från Assyrien til et land emellan Paphlagonien och Pontum, den andre, som kallades Sarmater, från Medien bärt til Tanais, hwilke flygtingar så förökat sig, at de der efter härjat en stor del af Scythien, och dräpit alt underkufwat folck, jämwäl förödt hela landet, hwilket alt Strahlenberg, såsom åfwan anfört är, will tilskrifwa sin Ogus Chan.

Ännu andre hafwa welat draga det Finska och Estniske folckslaget ifrån Palæstina, och hållit dem för de af Israëls barn fördrefne Gananiter, som skola hafwa tagit sin flykt til Norden. Jbland hwilka några fallit på de däraktige tanckar, i synnerhet hwad Ester och Letter i Liftland angår, at de warit Gibeoniter, som bedragit Josua, och af honom blifwit förbannade til träldom. Derföre de

ock, alt sedan de blifwit Christne, hafwa måst wara Tyskarnas trälar der i landet (i).

Längst tilbakas i åldren går Olof Rudbeck den äldre (k), til at få igen Finnarnes första Ättefader, den han menar wara Japhets Son, Mesech, alldenstund Finnarne så wäl som Lapparne och Esterne kalla sig Meser, och efter Scheffers berättelse uti des Lapponia, sielfwe hålla sig före, at wara af Miescogesches stam. Til bestyrckande af denne sin mening, andrager han många orter i Finland, som af Mesech bära namn, såsom Meseco, Mesica, och Mæsia, Mesekby, Mesekensola, Meseklaxi och flere andre, som han upräknar och beskrifwer. Will man låta namnens jämljud gälla för något skiäl, som man i gamla saker, när inga bättre skiäl finnas, icke undgå kan, at hålla sig wid, hälst andre både förr och efter honom, jämwäl de, som wela synas at förkasta alla af namne-likheten tagne skiäl, icke deß mindre der af sielfwe betjent sig uti sina gißningar; så lärer hwar en finna, at denna Rudbecks mening hafwer åtminstone så god grund, som deras, hwilka leda Muscoviter antingen af Mesech, Japhets Son, eller ock af Mas eller Masech, Sems Soneson. Ty fast än Muscoviterne, genom många länders inkrächtande, i de senare tider wida utbredt sig, at de blifwit et mäckta stort folck, och man derföre också welat utse för dem, för en ringa likhet skull i namnet, Mesech til Stam-fader, på det de måtte synas wara af så hög ålder, som något annat folckslag i werlden; så har likwäl det Finska

(i) Paulus Einhorn uti Kelcks Lifl. Historia p. 13.
(k) Atlant. Tom. I. p. 395. Tom. III. p. 166.

ska folckslaget i gamla tider långt för Muscoviternas, eller Slavoniska Ryßars tid, besuttit en stor del af samma länder, som Ryßarne sig underlagt, och då widt omkring sträkt sig uti den nordiska delen af Europa ända in uti Asia, under åtskillige namn, såsom de nu kallas, nemligen, Wogulizer (l) Morduiner (m) Szeremisser (n) Permecker

(l) Om Wogulizerna berättar Strahlenberg. p. 84/ at de äro Hedningar/ boende på gränßen emellan Ryßlund och Siberien. Uti deras Afguda hus hafwa de wid set bord tre biörnar upstälte med hela hufwud/ men kroppen opstoppad, der de offra. Och som de äro et Hunniskt folck/ så anförer han/ hwad Loccenius wid Westgöta Lagen p. 107. anmärckt/ at Hunnerne utwaldt sig tre hund-hufwud til offer-tekn.

(m) Morduiner, et Hedniskt folck på wänstra sidan om Wolga strömen. De dyrcka Iumischipas för GUD/ som är alt et med Iumala. Ibland dem bo ock Czuvascherne, hwilkens GUD är Thor. Strahlenberg. p. 347/ 402.

(n) Czeremisser eller Scheremieser bo på ömse sidor om Wolga strömen/ et Hedniskt folck/ dyrckar Iumala såsom en osynlig och allsmächtig GUD, som intet under någon skapnad bör äras/ ställande sina böner til himmelen under stora trän der de offra. Deras namn wil Rudbeck leda af Swenska ordet Sör eller Söder och Finska ordet Mies d. ä. Man/ och skulle Czeremissi således betyda Södermänner; men likare synes mig/ at deras namn ledes af Finska ordet Kåri d. ä. träta/ eller strid/ eller rättegång/ då deras namn betyder så mycket som Stridsmän eller krigare/ hwilket instämmer med deras mening/ som hålla Scheremeserna för de grymma krigares Hunnernas ättefäder. Men sielf skall detta folcket kalla sig uti sit egit språk More eller Mare, hwarutaf Strahlenberg sluter/ at Johannes Magnus torde haft afsende på dem/ då han Lib. VI. c. 24. 25. i anledning af det/ at Iornandes drager Hunnernas ursprung af Trullkonorna Alrunar, som Götherne ifrån sig drifwit/ och sedan uti den Schythiska willmarcken beblandat sig med

cker (o) Wotiaker Ostiaker med det Barabinziska folcket (p), hwilke alle tala en art Finska (q) blandat med Tatariska och Slavoniska (r). Och oacktat en sådan likhet med Finskan Strahlenberg uti

orena andar/ således yttrar sig/ at deße andar intet annat warit än Nattspöken/ som kallas Mare. Stralb. p. 346.

(o) Permecker bo uti det widt begrepna landet/ som kallas Stora Permia, Biarma land/ hwar til efter Strahlenbergs beskrifning p. 182. haswa i gamla tider hördt landskaperna Iuga, Suchna Wologda, Viatka, Cholmgorod (Holmgård) Lopp-Corela (Lapplandska Carelen) Petschora, Ugoria eller Voguliza, Samojedia, Pertasli, Permecki, Gami och Schussovaja. Hwilka länder först af Tyrannen Ivan Wasiliivitz fader/ Wasilii Ivanovitz blifwit under Ryska Riket brachte. Permeckerna haswa år 1343 blifwit Christne. Namnet finner jag haswa sin goda grund i Finska och Estniskan/ ty Peremes bemärcker husbonde och Peremehet husbönder af Pere, husfolck/ och Mes, Man. Hwaraf kan slutas/ at Permeckerne icke annars/ år de första tiders menniskior/ innan stora regeringar upkommo/ allenast sina husfäders/ såsom små Kongars wälde/ warit undergifne. Och såsom deras land stöter til Lappland och Karelen/ så haswa de gamle Swenske/ som ofta härjade uti deras land/ och en del der af sig underlagt/ dragit i hop namnet och kallat Peremehers land Biarma land.

(p) Om Wotiaker skrifwer Strahlenberg p. 76. at de kalla sig Arr, och deras land Arima/ och at de äro et slägte af Ostiaker, som han menar höra til de första Cimbrer, jemwäl Rysslands första inwånare: och p. 64. Ostiakerne, som bo wid Staden Tomskoy sielf för honom tilstått/ at de ock Permekerne i gamla tider warit et folck/ och kommit ifrån Sauomis Semla, det är antingen Finland eller Lappland. I anledning der af at namnet Arima instämmer med Arjoma eller Harjoma uti Estland/ Harjavall uti Ingermanland/ och Harjunma uti Finland/ så synes ock folcket haswa warit af samma ursprung/ och följachteligen Herodoti Arimaspер, om hwilka redan äfwan wid Harriens namn blifwit omrört/ haft efter all liknelse sit Säte i Finland. Li-

uti Samojedernas språk icke kunnat förnimma, som det Finska språket intet mäcktig war, så berättar han likwäl, at Samojederne sielfwe tilstått, at de efter deras Förfäders berättelse, woro komne ifrån Sauomis semla, det är, Finland (s). När deße kringströdde gamla Finska slägten, som warit det nu warande Rysslands gamla, twifwels utan förste inwånare, och nu under Tatarernas namn begripes med Seklerna uti Öfwer-Ungern, Esterne uti Est- och Kurland, Ingermanlänningar, Kareler, samt Finnar, som bo ewellan Swerige och Norrige, räknas ihop och föres til Finland och Lappland, emedan de i början alle haft enehanda Tungomål, och följackteligen warit et folck (t); så finner man der af, at det Finska folckslaget, som hela öfra delen af Europa, och et stort stycke af Asiens norra del uti de ålsta tider besuttit, och icke först uti de senare tider uprunnit, och så wida kringspridt sig, utan med tiden, först genom de påträngande Tatarer, och sedan Slaver merckeligen aftagit, och förminskat blifwit, måste wa-

kaledes om Ostiakerne, såsom Strahlenberg här säger/ höra til de första Cimbrer, och äro komne ifrån Fin- eller Lappland/ så styrckes den gamla meningen/ at Cimbrerne haswa sit första ursprung ifrån Kimi wid ändan af bottnisjön/ och torde också Kimito i Finska Skiären/ jemwäl kymmene i Karelen der til föras kunna/ såsom samnamnige/

(q) Se Strahlenbergs Tabula Polyglotta uti des werck/ jemwäl pag. 32. (r) Idem pag. 346.

(s) Se Strahlenberg p. 36. så ock Prof. Hasselii Disput. de Borea Fenningia, der uti han wisar/ at Samojederne haswa sit namn af Finskan/ Somejetti, det är/ Finska lemningar.

(t) Se Strahlenberg pag. 32 och 60.

wara af Scytisk afkomst och urgammalt, samt deras språk et hufwud-språk, som sin början wid Babyloniska förskingringen fått.

Wil man fördenskull, efter wår gamla Rudbecks mening, tilkänna Finnnarna Mesech af Japhets söner til Stamfader med samma rätt, som andre en af dem för sit folckslag utsedt hafwa, så är det intet olikt, at Mesechs barn och efterkommande kunnat kalla sig efter honom Mesar, til at skilja sig och sin slächt ifrån andra, och at detta ordet sedan bemärkt hos dem Männer, när de förökt sig, och fått andra tilnamn af de orter, der de flockewis satte sig. Men hwart ut de aldraförst efter förskingringen mätte hafwa wändt sig, antingen åt Norden til wärt Finland, och der ifrån sedermera i stora hopar åter nedkommit til swarta hafwet och neigden af Grækeland, eller ock twärt om, är fuller omöjeligt at säja, dock som det Finska och Estniska språket innehåller många Grækiska ord, och är lika granlagat uti ordenes böjelser, som Grækiskan, så synes deraf klart, at Finnarne fordom mätte hafwa bodt närmare Grækeland. Hwartil kommer, at näst til Grækeland uti Trasien och Mœsien, finnas namnelikheter med de uti Finland ännu brukeliga gamla Finska Landskaps namn, som kunna komma en til at tro, at de wistats wid bärget Hæmus och der omkring, kallat sig Hämelaine, och de, som uppehållit sig wid Savus strömen, som infaller uti stora Dunaströmen, fordom Ister, kanske af Finska ordet Ilo, d. å. stör, kallad, fått der af namnet Savolaine: likaledes at det Thraciska folcket, de Kainer, hwilka

ka Asselforn Biörner (u) icke oskiäligen håller före, at hafwa warit enahanda folck med wåra Kajaner; likaledes de Satagarier, dem Iornandes sätter näst de Scyrer med wåra Saragundare wid Biörneborg, allesammans de Alaners och Göthers hundsbröder, ännu lefwa til namnet uti Finland, lika som de gamla Karier, som bodt i lilla Asien, och giordt sig genom krigstjenst uti hela Grækeland namnkunnige, der också fås igen; så at alla de stora landskapers namn uti Finland äro öfwerensstämmande med de uti Grækiska neigden, såsom: Hæmema (Tawastland) med Hæmus; Savoma (Savolax) med Saous; Kajana (Österbottn) med de Kainer: Satacunda med de Satagarier; Karjala (Karelen) med de Karier. Här utaf, förutan annat mera, som til bestyrckande af Finnarnas wistande i forna tider nära til Grækeland, anföras kunde, såsom i synnerhet, at icke långt der ifrån ännu Finska lemningar finnes i Ungern, torde följa, at så wäl Mysien i lilla Asien wid Hellespontiska sundet, som Mœsie på Europæiska sidan åfwan för Grækeland också fått minne af Finnarnas Metar, eller Esternas Metar, och at det Finska folckslaget, efter menniskio slächtets förskingring, wändt sig först til lilla Asien, der de förökt sig, och gått sedan öfwer til Europa, tagande sig säte i Mœsien, hwarifrån de dragit sig norr åt, och omsider, efter folckets tilwäxt upfylt Est-Fin- och Lappland, samt stranden af Jshafwet med de dertil slötande länder, fördelte med tiden i flera slächten och målskilnader.

Jag

(u) Swea Rikens hårda ålder pag. 77. der grunden til dess mening anföres, så ock pag. 57.

Jag lemnar nu de åtskillige anförde gißningar, och det Finska folckets ursprung uti sit wärde, och om jag någondera af dem bifalla skall, så wida altsammans uti så gamla saker, der man inga tilförläteliga bewis hafwa kan, på gißningar ankommer, så förekommer mig wår äldre Rudbecks mening såsom sannolikast, emedan det Finska folcket är äldre, än at deß första ursprung af de i fångenskap bortförde Israëliter, och ifrån Samaria rätteligen ledas kan, fast jag det medgifwer, at de flychtige Israëliter ifrån Samaria kunnat bliswa efterät blandade med Finnarne. Skulle och deras ursprung icke kunna föras til Melechs ätt, eller någon annan af Noachs barnabarn emedan det lättare i twifwelsmål dragas, än tros kan, så är det intet twifwelachtigt, at Finnarne i de ålsta tider hördt til de gamla Scyther, hwilka warit uti stort anseende i werlden, och haft sin Konung förr Assyriska Konungens Nini tid (x), eller efter Herodoti intygande (y) tusend år för den Persiska Konungens Darii Hystaspis tid, då Israëliterne ännu woro antingen uti den Ægyptiska träldomen stadde, eller ock wandrade omkring uti öknen, och altså långt för deras Rikes förstörning uti Samaria, som högst 700 år för Christi födelse först skiedde. At jag icke måtte synas utan grund föra Finnarna til de gamla Scyther, och giöra dem delachtiga af deßes namn och ålder, så är det otwifwelachtigt, at det Finska folckslaget en stor del af de widlöftiga Scythiska länder i de ålsta tider innehaft, ännu ständigt bebor, och uti de öfriga, som Scytherne fördats igenom, finnas stora lemningar af Finskt folck, hwilke ingalunda kunna sägas wara dit flyttade, utan måste hafwa dit kommit, antingen i sälskap med Scytherne, eller ock warit sielfwe af de första Scyther, emedan de der warit, innan folck af annat slag, såsom Tatarer, Slavonier och andra flere befinnes hafwa begifwit sig til deras ödemarker, och satt sig neder at bo och blanda sig med dem; kunnande fördenskull deße förströdde Finska slächten icke annorlunda anses, än såsom öfwerlefwor af de gamla Scyther, hwilke fordom besuttit norradelen af Europa och sträkt sig til swarta hafwet och Donau strömen.

(x) Iustinus Lib. I. c. I. och Lib. II. c. I.
(y) Uti Melpomene p. m 245.

Denna mening, beträffande Finnarnas och Esternas Scythiska afkomst, bestyrcker också T. S. Bayer (z), som säger, sig ingalunda hålla det *Sarmatiska* Ryska och *Slavoniska* folckslaget, ej eller de gamla *Hunner*, eller nu warande *Ungrer* af *Scythisk* stam, utan allenast de *Littauer*, de gamla Prüßar, Kurländare, Lifländare, Ester, Finnar och Lappar och få andra; hwilke alle höra til det så öfwer hufwud kallade Finska folckslaget, så när som Littauer och Kurländare, fast de ock i wist mål hitföras kunde; så wida de, såsom äfwan förmält är, intet annat äro, än et af Finnar och andre sammanblandat folck, hwilket med bemälte Bayers ord bestyrckas kan, då han (a) säger: at *Budinernas* och de *Neurers* flyttning är merckwärdig uti den Nordiska Historien, alt ifrån den tiden, då den första *Odin* och Finnarne, eller *Neurerne* och *Budinerne* foro

(z) Tom. I. Com Petr. de Origine Scyth. p. 385.
(a) Cit. Tom. I. p. 419. och Tom. III. p. 350.

foro til Bottnsjön, och in uti sielfwa *Scandinavien*, slutande at *Neurerne* först hafwa bodt wid *Desna* strömen, och sedan nederst uti *Littauen*, och et stycke uti *Volynien*. Hafwa nu Budinerne och Neurerne, dem han håller för Finner, der ifrån flyttat upp til Bottnsjön, så måste ock uti det Littauiska folckets sammanblandning funnits Finnar, at de och i anseende här til ibland Finnar någorlunda räknas kunna. Med Bayer instemmer Strahlenberg, hwilken (b) leder det hos Jornandes förekommande namnet Ovim af Finska språket, och utbrister sedan uti sådana ord: Emedan det Finska namnet hafwer i forna tider streckt sig så wäl öfwer Nord-Ryssland, som uti Polen in til Weixelströmen, och *Jornandes* åfwenwäl skrifwer, at de första *Scyther* hetat *Ovim*, så kommer det rätta ursprungliga *Scythiska* namnet Finnarne och alle, som til detta folckslaget höra, fram för alla andra til.

Om Schyther.

Swad Scythernes ursprung widkommer, så hafwa de Lärde såsom Josephus, Isidorus, Bochartus och andre flere warit af den meningen, at Scytherne afstammade af Magog Japhets son, hwar uppå ock Rudbeck grundat sin utförliga beskrifning om Scytherne, uti sin Atlanticas första del, der uti han med många skiäl, såsom ock gamla Græckiska, Latinska och Scandiska Skri-

(b) Pag. 34. in not.

Skribenters intygande bestyrkt, at Scandiens första inwånare warit Scyther, och at i det anseende Sweriget blifwit kallat Scythernes Ö, Öster-sjön den Scythiska sjön, och Ishafwet det Scythiska Hafwet (c). Detta alt drager T. S. Bayer icke allenast uti twifwelsmål, utan ock med förwitande (d) förkastar, at Rudbeck, med sit fria och oricktiga löpande ifrån strömen Borysthenes til Scandinavien, kringströdt de Scythiska slächten, såsom den Cadmeiska Drakens tänder, wiljande med detta sit wälduga omdömme lika som frändömma Swerige det Scythiska namnet, som det likwäl förnämligast tilkommer. Der emot menar Bayer (e), at såsom det är aldeles okunnigt, hwilke Scythernas förste urfäder warit, så gifsar han, at Scythernas Förfäder, såsom Boskaps drifware, begifwit sig med sine hyddor först ifrån Armenien söder ut, och sedan wändt sig åt Nord-ost, til des de kommit Norr om Caspiska Hafwet, der han tror dem der efter hafwa bodt, nemligen wid Wolga strömen i granskap med de Massageter och Issedoner, öster om Caspiska Hafwet. Til at göra denna sin gissning troligare, så yttrar han sig widare, at emedan Scytherne sagt sig först hafwa bodt på andra sidan om strömen Araxes, Herodo-

G

(c) Se Peringschölds Vita Theodorici p. 303. Hwarest om alt detta bewis och utdrag af böker til öfwerflöd finnes; härtil kan läggas den Danska Otto Sperlings Boreas, der uti han p. 179. utlåter sig, at ingen kan twifla derpå, at Götherne äro med annat Scythiskt folck först komne ifrån Scythien til Scandinavien, och at det Scytiska namnet är det älsta i detta landet.

(d) Com. Petropol. Tom. I. p. 404.

(e) Ibid. p. 390. 393.

rodotus måste hafwa felat der uti, at han hållit Araxes uti Landskapet Medien, som ligger söder om Armenien, för den samma Araxes, der Scytherne bodt, der han bordt med Araxes förstå strömen Wolga, som ligger närmast til Issedonerne; och skal, såsom Bayer wil, och Eccard medhåller, i forna tider också hetat Araxes, hwar uti Herodotus likwäl intet synes hafwa kunnat fela, som grundat sig på Scythernas egna berättelser, och haft sig strömen Araxes wäl bekant, emedan han skrifwer, at Araxes flyter emot Solens uppgång (f), der emot flyter Wolga ifrån Norr til Söder. Såsom nu här af skönjes, at Bayer icke mindre än andre betjenar sig af den friheten, at lämpa alt efter sin ställning, at kunna draga de älsta Scyther til Nordost, som Rudbeck och andre flere, grundande sig på de älsta, så wäl Grækiska, som Latinska Skribenters wittnesbörd, trodt sig hafwa de bästa skiäl at föra til Nord-west, förutan det, at han (g) klandrar på de gamla Skribenters trowärdighet, som andre stöda sig uppå; så lemnas til de owäldugas omdöme, om Bayer härutinnan hafwer något at förbrå wår gamla Rudbeck, som icke kan falla på honom sielf.

Dock som det intet annorlunda kan tilgå, när man wil upleta gamla öfwergrodda och skoglupna wägar, än at man hielper sig fram med gisningar efter gamla sägner, och hwad eljest likt synes, och således lätteligen råkar på willstigar, i stället för den rätta wägen; så är det icke underligit,

(f) Herod. Melpom. p. m. 256. Jemför H. Brenners Moyses Armen. p. 6 och 56 om Araxes namn och belägenhet.
(g) Com. Petrop. Tom. I. pag. 402 & seqq.

ligit, at så wäl Rudbeck, som Bayer här och der wika afsides, och stadna uti stridande meningar; angående Scythernas börje-ort och flyttningar, med mera. Icke des mindre gagna sådane stridigheter hwar sanningens älskare så mycket mera, som man genom de stridige meningars jämförande uti mörcka saker kan få mera ljus, at komma närmare sanningen, och stadna omsider, när de icke förenas kunna, uti det som hos den ena, eller den andre pröswas wär troligast. Nu ehuru wäl Bayer förkastar deras meningar, som föra det Scythiska folckets begynnelse til de första tider efter syndaflodon, och utnämna enkannerligen Magog til deras Stamfader, som är och blifwer en owiss sak; så säger han likwäl, at Scythernas förfäder hafwa begifwit sig ifrån Armenien, som är den ort, der menniskjo slächtet efter floden först begynt at föröka sig, utföre åt Söder. Der ifrån skola de sedan hafwa wändt sig åt Nord-ost, och dragit sig undan andre på följande folckhopar, til des de kommit Norr om Caspiska Hafwet, och sig nedsatt at bo på Östra sidan om Wolga strömen. Denne hans mening, så wida han i anledning af Herodoti gisning wil draga detta folckets begynnelse til långt senare tider, hindrar aldeles intet, om man wille det påstå, at icke Scythernas första Fäder desförinnan kunnat först hafwa begifwit sig up åt Norr til Scandien: och när de der förökt sig, låtit en del af sit folck fara åter til Söder tilbakas samma wäg, som de kommit, och taga sig säte emellan Borysthenes och Tanais. Hwar ifrån de sedan gått genom Armenien widare åt söder til floden Araxes, och alt som deras macht

wuxit, der efter intagit Medien, med mera, som Herodotus omtalar.

Men det synes mycket mindre troligit, at Scythernas förfäder skolat, först de kommit ifrån Armenien, hafwa wandrat rundt omkring Caspiska Hafwet tilbakas åt Norr, och satt sig at bo på Östra sidan om den förmenta Araxes, nemligen Wolga strömen, hwar til ingen annan grund är, än at det nu så säges och der af wil slutas, at Herodotus angående Scythernas första hemwist anförer olika meningar, nemligen, at de blifwit fördrefne antingen af Massageterna; eller ock, at Arimaspерne driftwit Issedonerna undan för sig, Issedonerne Scytherna, och Scytherne åter anfallit Cimmerierna åfwan swarta Hafwet. Och såsom man alla deße folckhopar wil leda ifrån den Nordostliga Asiatiska wrån, så måste Scythernas gamla Fädernesland hafwa warit på Östra sidan om Wolga strömen, lika som berörde folckslag den tiden ofelbart bodt på de ställen, der Bayer dem på sit Landt-kort ställer. Men som Wolga ström icke ligger så illa långt ifrån Armenien, så kan det icke fela, at innan Scythernas Förfäder, så wida de först gåt Söder ut, hunnit gå omkring Caspiska hafwet, andre ifrån Armenien eller förskingrings orten åt Norr gående folckhopar emedlertid intagit engden af Wolga strömen åfwan Caspiska Hafwet, at Scytherne der icke först kunnat sätta sig och bo, til des Issedonerne dem ifrån detta sit Fädernes land fördrifwit, och nödsakat dem åter at anfalla och fördrifwa Cimmerierna åfwan swarta Hafwet. Mig tyckes fördenskull, at hwad Aristeus hos Herodotus berättat om förberör-

berörde folckhopar, som driftwit hwar andra undan för sig, bör förstås om de förste utflyttningar, som tid efter annan skiedde ifrån Norden, då den efterkommande folckhopen altid dref undan för sig den förutgångne.

Och såsom några kringspridde öfwerlefwor, af de gamla utaf Herodoto nämde folckskap, ännu igenfinnes under det gemensamma Tatariska namnet, uti det wida Ryska Riket, nemligen af Geterne de Samojeder, eller Samogeder, och af Arimaspерna, de sig sielfwe i Ryßland kalla Arr, och sit land Arima, samt flere andre, hwilka efter Strahlenbergs intygande dels bekänna sig at wara komne ifrån Finland, och dels af sit med Finskan blandade språk igenkännas, at likaledes stamma der ifrån; så är det intet twifwel, at ju Massageterne, så wäl som Samojederne med Samogiterne, som lyda under Polen, jämwäl Arimaspерne, Issedonerne och Cimmerierne, kanske ock Celterne warit i början med Scytherne enehanda folck, som på olika tider uti särskilta hopar först utgått, icke ifrån den östliga, utan den westliga kanten af Norden, nemligen ifrån de Hyperboreärnas nås, som Diodorus Siculus säger, ligga mit emot Gallien, norr uti stora Hafwet, näst til Nordstiernan, nemligen der Lappland och Finland är. Uti hwilka länder åtskillige orter, der de utfarna i förstone uti sina särskilta mindre släckten fördelte, haft sit tilhåld, ännu deras namn behålla, såsom, Kimi, Kittis, Ketimä, Kittila by och Kitjervi uti Lappland (h) Kides, Kiddila och

(h) Se Outhier voyage au Nord. p. 108, 109, 146. och Högströms beskrifning öfwer Lappmarcken c. 13. §. 10.

Keltis uti Karelen: Harjunma i Finland: Harjawall i Ingermanland, Harrien, eller som Esten talar, Arjoma, Issen och Ilmeen uti Estland: förutan det, at Isledonernas, eller Esledonernas namn synes hafwa flutit af Estniska ordet, Iss, eller Essi, sielf, och Issand eller Esland, Herre, ty när deße orden ihopsättas, betydar Issiessendet, eller Essiessandet sielf-Herrar, eller sine egna Herrar, det är, sielfrådande, som ingen annars wälde woro undergifne, och stodo under sine Husfäder, som war det ålsta regerings sättet.

Utaf detta Hyperborearnas eller Ofwer-boarnes näsets först utfarna Inwånarena, som uti Historierna blifwit efter åtskillig språk-lynde kallade Kiter, Giter, Geter, Giöther, Gother, Gothiner, Goruner, Joruner, Gauter, Guter, Gutter, Guttoner, Gythoner, såsom et Nordiskt folck, synes ock sielfwa Norden hafwa fått liknelse wis det namnet Kuttup, som uti Abulgasi Chans Tatariska Historia förekommer, och är sammansatt af Kut och Tupp. Ty Kut är det samma som Gut efter Finnarnes uttal, och beteknar Guter, Guttoner eller Göther, lika som med Kit förstås Kiter eller Giter uti namnet Attaci hos Plinius, (på Finska Attakit) och Adogit hos Jornandes: det andra ordet Tupp uti Estniskan, eller Tuppi uti Finskan, betyder en balja eller slida, hwilka begge ords sammanfogning födt af sig det namnet Kuttup, som med de uti Ryßland och Tatariet warande Finska öfwerlefwor dit kommit, och bemärcker så mycket, som Guthernas balja eller slida, det är utfarts ort, enligit Jornandis ordasätt, som äfwen detta Ofwerboernas näs, eller Scan-

Scandinavien kallar Vagina gentium, det är folckskarars balja eller werckstad, der ifrån så många Hårar under sina särskilta namn utgått, lika som utur en balja, och utspridt sig uti Europa och Asia. Och såsom det Gutiska namnet är det samma, som det Göthiska, och det Göthska det samma, som det Getiska, Gitiska och Kitiska, så har ock den förSta utflyttningen skiedt ifrån wårt nordiska yttersta lands udd, eller näs, under det ålsta Göthiska namn Kiter eller Geter.

Deße Kiter, sedan de farit längre utföre åt söder, och kommit i bekantskap med de Græker, hafwa Grækerne efter deras olika utspråk kallat dem, med tilläggande af bokstafwen S. Scyther, hwar igenom det Scythiske namnet först upkommit hos Grækerna, och behöfwer intet ledas af Skytt eller skiuta, mycket mindre efter Strahlenbergs infall, af en afskuten bågas naturliga lät eller smäll, Schätz eller Schum, der man icke heldre wille bifalla wår Historiagraphi Wildes mening, (*) öfwer Herodoti uttryckeliga berättelse, och i anledning af Plinii Suitis samt wåra Swiar eller Swider, såsom Torffæus wil, at Svithioth af Græferne blifwit förandrat til Scythirod eller Scythers land. Och som det Kitiska namnet således blifwit förwändt til det Scythiske, har Horn uti förtalet til Boxhorns origg. Gall. (i) icke orät, at han håller Kitthimerna, Kiterna och Scytherna för enehanda folck, fast han dem icke leder ifrån Kittis och ketimä uti Lappland. Men så kan det derföre icke des mindre wara troligt, at deße Lap-

(*) Præparatio Hodegetica, p. 406.
(i) Se Biörners Inled. til Ofwerborne Göth. forna häfder p. 30.

piska berg såsom Ketimå kunnat få sina namn först af Geter Sems Son, och Kittis af Chittim Javans Son, särdeles när man går tilbakas til de förste tider efter floden, och betracktar, huru lätt och naturligit det war, då det til et stort antal redan tilwuxna menniskjo-slächtet skulle efter Guds försyn kringspridas, at bebygga alla Jordenes ändar, at en del, som ämnat begifwa sig åt norr, och med dem Geter och Chittim, emedan jorden då redan war alt öfwer wuxen af skog, och inga farwägar woro at tilgå, låtit de til deras nägd och första födelse ort nordan ifrån flyttande, och i Caspiska så ock swarta Hafwet infallande stora strömar, samt lägligheten til Fisk-Fogel-och Djur fång läcka och leda sig längt up åt norr, der de funno andra strömar och sjöar, som de kunde betjena sig utaf, och följa, til des de nädde den nordiska Hafswiken, Hwita-sjön, och der til stötande Lappland: eller ock, som likast synes, ingingo genast, när de hunnit til Wolga strömens källor i neigden af Ladoga sjön, emellan denne och den andra stora insjön Onega öfwer Sveri flod in i Finland, der ännu wid den förra Sjös Norra strand, Kiddila och Kides, Kiternas namn behälla, der ifrån de Fiskrika och wid hwar andra hängande mindre insjöar drogo dem til Ulotråsk, och så til Bottn-sjös ända och Lappmarcken (k), dereft

(k) Jemför min Dissert. de justo Sveon. amore in Patriam §. 12. 13. 14: Eljest har Joh. Georg Eccard uti sin förr omrörde bok pag. 100 utsedt för sina Tyska förfäder en annan wäg ifrån Armenien til Tyskland / icke som Schilter, hwilken menar / at Celterne farit längt för Scytherne genom Illyrien til det ledigt warande Tyskland / samt bracht sit

däreft de lika som uti en egen upfunnen Werld funno icke allenast säkerhet, at fästa sin boning för andras inträng, utan ock widtsträckt utrymme på alla sidor, at kunna med Fiskande och Jagande föda och utbreda sig, när folcket tilwäxte, så längt de nånsin wille. Här med instemmer icke

G 5 alle-

språk med sig / aldeles åtskilde ifrån Scythiskan: utan at de / när de gingo ifrån Armenien, och intet wiste at betiena sig af båtar / warit nödsakade at följa brädden af Tanais ström / och sedan gå omkring andra strömar / til deß de kommit til Finska hafswiken. Här hade de omsider lärt at bygga sig båtar och större fartyg / at komma öfwer wattnet med. Derifrån de widare följt hafsstranden / och gått öfwer de större strömmar / Duna, Niemen, Weixeln, Oder och Elbström. Sedermera hafwa de antingen läckade af orternas förmåner / eller twungne af annat folcks påträngande med tiden gått längre / alt in til Rehn-och Donau strömen / och såsom Eccard menar / så skal någon del af dem gått öfwer Alpiska bergen in i Italien; skolande således Tyskland först blifwit bebodt / och der efter Gallien och Italien, enligit Kirchari mening. Beaynnelsen af denna urfädernas wäg / efter Eccards beskrifning / är öfwerens kommande med det jag har äfwan anfört / at de hafwa följt strömarna åt norr / men hwarföre de / sedan de kommit til den Finska hafswiken / och lärt sig bygga båtar och fartyg / icke fortsatt widare resan åt norr / eller åtminstone der stadnat / til deß de wärit mera til och widare kunnat utbreda sig / utan farit åter tilbakas åt söder / sedan til wester utmed sjöstranden / til deß de kommit til Holsten / lika som de intet funnit wid den Finska wiken så behageliga orter / som i den Holstenska / då ännu obekanta kroken / at sätta och utbreda sig. Jag wet ingen annan orsak / än at man besarar / der det skulle tilstås / at de farit längre åt norr ifrån Finska wiken / torde Tyskarnas första fäder blifwa de samme / som Scandianernas, eller de Swenskas / och deraf följa / at Tyskland fät inwånare och språk ifrån Scandien, som nu wil förekommas genom Eccards påhittade härtils ohörda Scandinavia, nemligen Iutland och Holsten med de wid Österssöns södra strand

allenast Rudbeck (l) som påstår, at Javan haf-
wer efter Babyloniska förskingringen först warit
med sina bröder Magog, Meiceh och Tubal föl-
jacktig til Norrland, och der blifwit kallade Sve-
ogothernas Thor, och at des afkomne, sedan ut-
gångne, blifwit härskare öfwer Grækiska folcket;
utan bestyrcker ock Peringsköld (m) det samma
med följande ord: *Javans* Son *Chittim* är i de
gamla Nord-landiska *Annaler* och ättartal
kallader *Cethim Kithi* och *Gete*, och är hållen
för en Fader för Godhem eller *Scythem* i *Svi-
thiod in mikla* eller *Mœsien* wid *Macedonieni*: wa-
ran-

belägna Tyska länder/ hwar ifrån de forna folck-flyttningar/ som Historierna omtala/ skolat skiedt/ men fåfängt. Så som drömen om denna nya Scandinavia, så snart man öp-nar ögonen/ strax bortfaller/ och af sig sielf förswinner/ så synes Christ. Lud. Scheidius uti sit förtal til berörde Eccards bok pag. 11. uti anmerckningen afsluta den fåfänga och o-nyttiga frågan/ om antingen Swerige fåt sina första inwå-nare ifrån Tyskland/ eller Tyskland ifrån Swerige/ då han tilstår/ at Sararne/ som upfylte hela den öfriga delen af Tyskland/ äro de Danskes affödo/ och aldraförst ifrån Jut-land kommit til de nu widlöftiga öfwer och neder-Saxiska länder. Äro nu de Danske Saxarnas eller Tyskarnas fäder/ så kunna de Danske icke wara komne ifrån Tyskland/ som Eccard eljest påstår/ utan måste de Danske nödwändigt haf-wa kommit ifrån Swerige öfwer Sundet och de Danska ö-arna til Jutland. Ty sjöledes hafwa de intet kommit dit/ emedan Eccard så wäl som Scheidius med Leibnits aldeles neka/ at de ålsta folckflyttningar skiedt til sjös/ utan til lands/ fast Tacitus säger at det skjedt til sjös. Äro nu de Danske komne ifrån Swerige och Norrige/ och Tyskarne ifrån Dan-marck/ som Scheidius menar/ så påstår Eccard fåfängt/ pag. 49, at de Swenske äro Tyskarnas afkomningar.

(l) Atlant. Tom. III. p. 343, 344, 345.

(m) Bibl. Slächt register p. 14.

randes den Kongl. Anglinga Slechten i Swe-
rige, med den senare så kallade *Asiatiska At-
tins* Förfäder, räknade ifrån denna *Chittim
Javans* Son, hwar om kan jämföras *Island.
annal.* samt gamla ättartalen *Mscr. p.* 48. at
Chittim med sin Fader *Javan* besuttit Norlan-
den, och at Swerige af honom blifwit kal-
ladt *Scythem* och *Göthem*, drifwer Herr *Rudbeck*
med många skäl: *Tom. III. Atlant. pag.* 341.

Wil man deße stora Häfde-sökares skiäl, som
de stöda sig uppå, med owälduga ögon påse, och
icke utan skärskådande hålla det strax för orim-
meligit derföre, at en Rudbeck, eller Peringsköld
något säger, som med ens förutfattade mening
intet öfwerens kommer, så lärer man ingen orsak
finna, at twifla om möjeligheten, at Japhets of-
föda kunnat i de första tider efter floden komma
til wåra yttersta Nordiska länder: Ja: jag drifstar
mig at säga ännu mera, at det möjeligit warit,
at på de 100 år, innan förskingringen skiedde,
några af dem kunnat låta sig den lusten påkom-
ma, at fara upför de förhanden warande strömar
åt norr, til at se sig om, och göra sig underkun-
nige om jordenes och himmelens beskaffenhet, och
så wända sig om tilbakas igen, hälst efter men-
niskio-slächtet redan hade förökt sig til större
myckenhet, än at de på en ort i Sinears land ry-
mas, och utan twedrägt sammanlefwa kunde, och
derföre föreställte sig så mycket mera en nödwän-
dig skilsmåßa, som de fördenskull företogo sig den
Babyloniska Tornbyggnaden til en åminnelse, när
de woro förskingrade. Men at det werckeligen så
skiedt,

skiedt, och Japhets och hans Söner så tidigt til wåra Nordiska länder upkommit, kan fuller derföre at det möjeligit warit, i brist af fulltydande bewis ifrån den måswurna ålderdomen icke strax sågas, och afgår der igenom ingen ting wårt nordiska lands hedersamma ålder, om det ock något senare skolat fåt sina inbyggjare. Dock wisar sannolikheten, at det icke många tider efter förskingringen måste hafwa skiedt, emedan de nordiske fram för andre beflitat sig om, först genom sägn barn efter barn, som är utom den Bibliske, alla gamla Historiers begynnelse: sedan genom Skrifna Sagor, och annat mera bibehålla sina Förfäders minne så långt tilbakas, at de synas gå med sit åttartal antingen til Noach sielf, och hans Söner, eller ock genom härmelse til hans barna barn och nästa affödo, lika som de hade med sine Fäder kommit utur Arcken och befolckat Norlanden.

Merckeligit är det, at de Nordiske kalla sin Ätte-fader Bore, Attin, Fornioter, (*) och tillägga Fornioter, som först uptagit Qwinland eller Finland tre Söner, lika så många, som Noach hade. At de med denna Forniot syftat antingen på Noach sielf, eller på hans Söner Sem och Japhet, som hafwa warit med sin Fader i Arcken, och den senare haft ock tre Söner, nemligen: Gomer, Magog, och Javan, med hwilka, så ock Javans Son, Chittim, han förmenes hafwa

(*) Bibl. Dalin förenar uti Swea Rikes Hist. T. I. p. 75. in not. deßa namn/ förmenade/ at Fornioter är Fornan Iotun och Forna Otin, gamle Odin, eller Vodinen, Anföraren för en hop Otener, eller Budiner.

wa farit norr ut, der Chittim blifwit Stamfader för den Scythiska och Scandiska Slächten; är så mycket tydeligare, som namnet Forniot den händelsen om Arcken, at han wid flodens affallande med Arcken, tog i Berget, otwungit i Finskan uttrycker, nemligen: Wori otti, d. å. Han tog i berget, hwilket Japhet, så wäl som hans Fader Noach gjorde, då de med Arcken stadnade på berget Ararat. Skrifwes ock, såsom Peringskiöld säger, namnet Forniot, Foruneiti, så går bemärkelsen likafullt ut på det samma, ty Wori näyti betyder i Finskan, han wiste berget, huru det wid wattnets aftagande tittade fram, och hindrar det ingen ting, at namnet uti Swenskan skrifwes med F. som Finnar och Ester förwandla til V. Här utaf kan nogsamt aftagas, det Peringlciöld rätteligen påstår, at Forniots liftid icke bör föras til Christi födelses tid, eller några Hundrade år förut, utan til de första tider efter floden. Och som han menar, at med Forniot förstås Gomer Japhets Son, så wisar han utaf de Lärdas skrifter, at Gomers efterkommande först blifwit kallade Gomerer, Cumarer, sedan Kimer, Kimrer, Cimmerier och Cimbrer, de Europæiske Nordiske länders inwånare: jämwäl efter Eusebii wittnesbörd, at Ascenas Gomers son warit Göthernes i Scandien Stam-fader, och at des afkomne flyttat sedan til norra delen af Tyskland, samt at Ascenas sielf, eller des Son warit kallader Tuiscon (n).

Sam-

(n) Peringsk. Bibl. Slägt register p. 12, 13. och 15. Hwad Tuiscon angår/ som somlige kalla Tuisto, och Wachter uti sit Glossario wil förandra til Tutisko, at han deß bättre

Samma tancka, som de Scandiske Scyther hafwa haft om sin härkomst, hafwa också de Pontiske wid swarta Hafwet hyst hos sig om sit ursprung, fast de sine Atte-fäder belagt med andre namn, hwilka dock gå ut på det samma, antingen de betyda eller härma Noach och hans Söner. Efter

mätte der af kunna leda Tyskarnas namn af Tud emot den lärda Conrings mening / som säger / at det rättast skrifwes Tuisco / så emedan Tacitus i sin Germania skrifwer / at de gamla Tyskar uti sina wisor prisade en af jorden uppkommen GUD wid namn *Tuisco*, och deß son *Mannus*, såsom sina ättefäder; så menar Christ. Lud. Scheidius, uti sit företal til Joh. Georg. Eccards bok om Tyskarnas ursprung / at uti detta namnet wore et fel begångit / som borde heta Tiudans, d. å. Herre eller GUD / och icke Tuisto, emedan Tyskarne icke waru så säkunnige / at de trodt sin Gud hafwa wurit op utur jorden / såsom swampar och murcklor / utan at den första menniskian / som de kallat Guds Son / war af jord skapader / ogillande förderfwad Cluverii mening / som med Tuisco wil förstå Adam, den första menniskian. Men så behöfwer man derföre så mycket mindre förändra Tuiscons namn til Tiudans, som denna dikt om Tuisco, hwar under Gud förstås / icke annars än Eddas Sagor om Yme Iotun grundar sig på en sannfa / och betekna menniskiones första skapelse af jord / som tydeligare af Finska / än af Tyska språket förklaras kan. Ty såsom uti de ålsta tiders mörcker menniskiorne genom sägn man efter man ännu behållit, en ringa kunskap eller humn om werldenes skapelse / så kunde de på et begripeligit sätt icke annorlunda föreställa sig / huru som eld / luft / jord och wattn / som med al tings ämne legat i början uti en möllja tilsammans / och giordt en ofantelig klimp / kunnat skiljas ifrån hwarandra / och samlas på sina ställen / än at det skiedt genom en häftig rörelse eller urwäder / som yrat och drifwit hwart slag tilsammans på sina orter. Denna starcka / uti den jordiska o anteliga klimpen uppkomne rörelsen / eller yrwädret höllo de för Gud / såsom ock den fanna Gudens allmachtz finger werckeligen war deruti / och kallade honom Tuisco, det är / yrwäder på Finska och

Efter deße Pontiske Scythers egen berättelse, som läses hos Herodotus i början af hans femte bok, Melpomene kallad, så skal uti deras land, då det war ännu öde, aldra först warit en Man, wid namn Targitaus, född af Guden Jupiter, och strömen Borysthenis Doter, hwilken haft tre Söner, Lipoxain, Arpoxain och Colaxain. I deras tid skal en Plog, et Ok, en Yxa och en Dryckes-skål, alt sammans af Gull, ifrån himmelen ned kommit, och då den ålste Sonen det först warse blifwit, har han lupit til, i mening at uptaga Gullet, men icke kunnat få sig der wed, emedan Gullet brann och lågade: Likaledes då den andra sonen wille försöka sin lycka, låggade åter Gullet, men når den yngste sonen kom der til, släcknade lågan, och uphämtades Gullet af honom, hwarföre

Estniska. Och såsom denna Guden genom rörelsen tilredt jorden (Ma på finska och Estniska) så kallades också Sonen, nemligen första menniskian / som af jord skapades / utaf Ma Man / eller Mannus. Denna dikt syns så mycket mera kunna utur Finska språket uttydas / som den först efter Taciti intygande cap. 34. hos Semnonerna upkommit / hwilke warit de ålste hos Sveverne, och sin ålder utaf en särdeles Guda dyrckan bewisa / at på wissa tider alla med dem befryndade folkslag uti en helig lund tilsammans komma och offra en menniskia / lika som der deras Slächte fått sit ursprung / och den allrådande Guden der bodde. Och som Semnonerne efter wår Rudbecks mening hafwa bodt i Swerige och Upland / eller efter Jablonskis och andras mening / uti sin Tyska öfwersättning af Taciti Germania, från Oder strömen til de Böhmiska Bergen uti Marck / Brandenburg / Stor Polen / Schlesien och Laußnitz ꝛc. så hafwa Finnarne / hwilken dera mening man bifaller / warit Semnonernas grannar / om icke sielfwa Semnoner, hälst efter Säminge Socken i Savolax synes behålla deras namn.

före han ock af sine äldre bröder blef antagen til Konung. Denne sagan, ehuru otrolig den ock efter orda-förståndet Herodoto förekommit, så innebär den likwäl en fördåld sanning om tilståndet straxt efter floden, som klart framlyser, når täckelsen borttages. Ty under Targitai namn ligger Noach förbärgad, lika som nys sades om Forniot. Targitai föräldrar skola Jupiter och floden Borysthenis doter hafwa warit: hwar med den store och ewige Guden och synda-floden beteknas, der ifrån Noach genom Guds nåd undkommit, och lika som af wattnet blifwit framfödd. Han säges widare hafwa bodt i Scythernas land, då det ännu war öde, hwar med förstås hela jorden, som efter floden war öde och tom: honom tillägges tre Söner, äfwen så många hade Noach. Ytterligare talas om, at den tiden en Plog, et Ok, en Yxa, och en Dryckes-skål af Gull ifrån himmelen nedkommit, hwar med beteknas de Gyllende närnings medel, som himmelen gaf Noach och hans barn wid handen, at han wardt en åkerman och plantade Wingård, hwartil han behöfde Plog och Ok, at plöga up landet, Yxa, at undanrödja skogen, och Dryckes-skål, at taga sig en styrkedryck af Win-odlingen, och njuta fruchten af sit tunga arbete. Sidst säges, at den yngsta af Targitai Söner, som uphemtat de Gyllene redskap, blifwit Konung uti deras Ödeland, det är, den norra delen af jorden eller Europa, men pekas likwäl på Iapher och hans affödo, hwilken, ehuruwäl han icke war Noachs yngsta Son, så har han dock derföre blifwit ansedd, emedan han uti Mosis Historia ibland sina bröder sidst nämnes, och är den samme, som befolckat Europa och Scythernas land. Således ser man klart, at altsammans, som under Targitai namn säsom en gåta föreställes, har sit afseende på Noach och hans Söner.

En annan Saga om Scythernas ursprung berättar Herodotus på samma ställe, at Grækerne hafwa haft, som bodde i Ponto, sålunda liudande: Hercules hade kommit med Gerions ök uti en ödemarck, der sedan Scytherne bodde, och lagt sig under sin Leyonhud at säfwa, medan det regnade, och frös. När han åter waknade, woro hästarne, som betade wid wagnen, honom ifrån gångne, hwilke at upsöka, wandrade han hela landet igenom, til deß han kom til et land, som kallas Hylea, och fant der uti en kula en Jungfru, som til sin öfwerdel war en qwinna, och til den nedre en orm. Henne spörde han til, om hon blifwit warse hans ök gå wilße der i neigden? derpå hon swarade, at hon hade dem i förwar; men hon wille intet återställa dem honom, innan hon haft sångelag med honom. Då han hade det giordt, sade hon, at han aflat tre Söner, och wille fördenskull weta, hwad hon skulle göra af dem, når de blifwit uxne; antingen hans wilje wore, at de skulle blifwa der i landet, emedan hon rådde der öfwer, eller skulle hon sända dem til honom? Hwarpå Hercules swarat, at han lemnade henne sit Bälte, hwarwid en Skål hängde, och sin Båga, ty han hade twenne Bågar: hwilken af dem, når de blifwit fullwuxne, förmådde omgiorda sig med Bältet, och spänna Bågan säsom han spände, den skulle hon göra til inwånare der i landet, och sända de andra ifrån sig. Efter födslen kallade

hon den ena Agathyrsus, den andra Gelonus och den yngsta Scytha: och när de hunnit til Manna ålder, hade hon efter befallning låtit dem pröfwa sin stickelighet och krafter, då de äldre bröderne måste gifwa tapt, och gå utur landet, och den yngste, som behållit priset, blifwit qwar. Af denne Herculs son, Scytha, afstammade sedan de Konglige Scyther, då ock bruket hos dem inkommit, at bära en skål wid bältet. Denne Sagan, eller rättare gåtan, fast den är olik den förra til sine omständigheter, så afbildas likwäl Noach och hans Söner såsom i den förre. Ty hwad betyder det annat, at Hercules legat under Lejonhuden, medan det regnade, än at Noach låg och dwaldes uti Arken, medan syndafloden påstod: äfwen så, at honom blifwit födde tre söner af en Qwinna, som til halfwa delen warit en orm, och til halfwa delen menniskja, det syftar på Noachs tre söner, hwilke blifwit födde uti den orma-tiden för floden, då onskan hade tagit öfwerhanden på jorden, och lefwat sedan uti den påföljande tiden, då efter onskans fördränckande et menniskligit lefwerne skulle begynnas. Han Gerion, hwilken dichtas, at hafwa warit tre höfder, eller haft tre kroppar, förstås hela jorden med sine, då bekanta tre delar, Europa, Asia och Africa, och med Gerions hästar eller Oxar, land och åkerbruket, som med hästar och Oxar beställes, och genom floden gick under, men sedan åter uptogs af Noach. Det öfriga, som i denne Gåtan omröres, kan intet någon annan betydelse hafwa, än at den yppersta af Sönerne, som förmådde omgiörda sig med bältet, hwar wid en skål hängde, det är, påtaga sig det

det tunga land-arbetet, och derjämte betjena sig af bågan, både til at fälla djur til sin nödtorft, och til at förswara sig emot alt anfall, han skulle bli ägare af landet, och de twå andre söka sig boningar annorstädes. Och såsom den yngste sonen Scytha bewisat sig wara sådant arbete wuxen fram för sine bröder, så har ock honom tilfallit landet Hylea, nemligen den norra delen af Europa in til Jshafwet, hwilken, för sin höga belägenhet skull åt norr, Scytherne så kallat af Finska ordet Yli, det är, öfwer eller högt upp, lika såsom de Dorpatiske Ester ännu kalla det öfwer dem i Ryßland liggande landet, Ulema, på Tyskt wis skrifwit, men eljest Ylema.

Will man änteligen igenfinna egentelige landsorten Hylea uti det Scythiska landet, så torde namnet gifwa wid handen, at det warit Finland, emedan det af annat språk icke så lätt ledas kan, som af Finskan, der uti Hylli betyder et kiärrackigt och med kiälls-ådrar och sjöar upfylt land, sådant, som Finland och Österbottn är, särdeles som ock Staden Ulo synes utmärcka Hylea, och de Scandiska Sagor med denne gißning instämma, som förmåla, at Forniot warit der i landet Konung, hwilken synes hafwa warit en och samma person med Targitaus och Hercules, och under förändrade namn bemärcka Noach. Dock som det icke just sägas kan, at Noach sielf kommit til detta Scythiska landet, fast han mera, än 300 år lefwat efter floden; utan kan hända, en eller flere af hans Söne-söner med Chittim Javans son: så hafwa likwäl Scytherne, som syndafloddens händelse och hela jordens ödesmål icke aldeles lätit

tit falla ur minnet, långt efter tillagt genom härmelse sin Ätte-fader Noachs omständigheter, och med tildichtade tillägningar innefallit uti Sagor och Gåtor. Deße, så wäl de Pontiske, som Scandiske, ehuru de synas wara skiljacktige, så komma de likwäl uti sielfwa saken öfwerens, och bestyrcka icke allenast det Scythiska folckets ålder, alt ifrån de första tider efter floden, utan ock deras första uprinnelse ifrån wår Bottnsjö och Lappland, derifrån de widare utbredt sig uti de Scythiske länder, som äfwan förmält är, först på ömse sidor om Bottnsjön och sedan längre utföre, så wäl i Scandien, som Österländerne, ända til swarta Hafwet och floden Tanais. At de, sedan de förökt sig, nedkommit ifrån det Bottniska landet, Pohjama på Finska, förmodeligen först under det Kimriska, Gimiska eller Getiska namnet, är så mycket mindre twifwel om, som Scyther-e eljest, om de söder ifrån först kommit, och sedan utwidgat sig ända up til yttersta norden, icke kunnat underrätta Herodotus, om det widtsträckte Scythiska landets beskaffenhet längst up i norr, at han kunnat wara i stånd, at så noga beskrifwa Lappland och Bottn-sjön eller Budinska sjön med så kenbare tekn, som han gjordt. Jag wil deraf allenast detta anföra, hwad Scytherne honom berättat om sit land, at der skal wara en brinnande köld, och at man för de myckna nedfallande fiäder och dun icke skal kunna se för sig. Här ser man, at Grækerne inte rätt förstått Scythernas språk, utan när de talte om Lumi, det är snö på Estniska och Finska hafwa de förstått Pluma, fiäder, hwar af en fäder-dyna eller örnegått på Grækiska kallas πλε-

πλεμάκιον. Dock har Herodotus funnit sig, då han menar, at med den myckna nedfalne fiäder bör förstås snö. Här emot kan inwändas, at köld och snö bewiser ingen ting, emedan det äfwenwäl fryser starckt, och faller tjock snö, uti de nordlige Asiatiske orter: Men hwilken gammal Skribent har nånsin fördt Scythernas land på andra sidan om Tanais ström til Asien? Och hwar finnes der den store Budiniske sjön och många kiärr och träsk, der mycken Waß wäxer, och Uttrar och Bäfrar, samt andre Willdjur med fyrkantig mun, nemligen Skiälar fängas, hwilkas skin brukas til renpelßar och Bäfwergjäll til läkedom, säsom Herodotus skrifwer? Månne här med icke tydeligen beskrifwes Bottnsjön och Österbottn med sine många träsk och kiärr, samt Skjälar, Uttrar och Bäfrar? Wil man til öfwerflöd jämföra, hwad Herodotus så wäl som Justinus (o) skrifwer om de gamla Scythers Klädebonad och lefnads sätt, så lärer man der af finna mycket hos Bottningarne, säsom deras trä-föda i swåra år, skjuteri och skinpelßar, men hos Lapparne nästan alt sammans ännu behållit. Ty deße hwarken plöya eller så, utan flytta, säsom de Scyther, hwilka Nomades kallades, det är, de som inga stadiga boställen hade, med sin boskap (Renar) af och til uti sin ödemarck, der de bästa bete för sine Renar finna, der de ock slå upp sina Kojor til en behagelig tid, och wistas således med Hustrur och barn Winter och Sommar, så godt som under bar himmel. Sine barn gunga de i hängande Waggor, det ock Esterne giöra, och så snart de begyn-

(o) Lib. II. cap. 2.

na wåra, wänja de dem at skjuta til måls och omgås med båga, pilar och bößor (p), at de blifwa de ypperste Skytter, såsom de forna Scyther altid warit.

Och det som T. S. Bayer anser, såsom et Scythiskt kännemärcke hos Littauerna, at de bära Bälten, hwarföre han håller dem, at wara af Scythisk afkomst, så bibehålles detta gamla bruket, at bära Bälten, alt framgent, icke allenast hos Lapparne, ibland hwilka de förmögnare pryda sine Bälten med Silfwer-plåtar (q), utan ock hos Swenskar, Finnar och Ester, hwilke senare hålla det för sin förnämsta granlåt, når en ung Dräng förmår besätta sit, hälst af sämskat läder gjorde breda Bälte, med många Mäßings spennen, hwarmed de skilja sig ifrån sine grannar, Ryßar, och Pälacker, som gå oomgjordade uti sine långa och sida kläder. Men det är besynnerligit och mera känbart Scythiskt tekn, at alle Lappar bära hos sig en liten träskål, eller kosa (Kuse. på Estniska Kausli) fast icke, som Herodotus skrifwer, hängande wid Bältet, dock i barmen, til at ösa sig der med wattn at dricka (r). Om de ifrån uråldrige tider i Swerige brukelige röda dryckes Skålar af trä, som ännu på många ställen up i landet finnas, också tagit sin begynnelse, antingen af den, efter Scythernas föregifwande, ifrån himmelen nedkomma röda Gull-skålen, eller den, som hängde wid Herculs Bälte, så förtjena de, at deras bruk icke aldeles aflägges, utan bibehål-

(o) P. Högströms Lappl. Beskrifning c. 7. §. 10 och 13.
(q) Idem c. 8. §. 4.
(r) Högström c. 6. §. 13.

behålles til en ihågkommelse af Sweriges höga ålder, och deß inwånares Scythiska ursprung hos efterwerlden, alt ifrån deras förste åttefäder, som uti de ålste tider först satt sig neder, at bo åfwan Bottnsjön, uti den ytterste och nordligaste delen af Scandinavia, som nu kallas Lappland. Hwilket land twifwels utan har fått sit namn af det Finska och Estniska ordet Loppu, det är ände, emedan det kan hållas för jordenes ände, hwar öfwer intet land är.

Ehuruwäl detta landet ligger under en så kall himmels rand, at det synes wara tienligare til willdjurs tilhåld, än at bebos af människjor, så har likwäl den allwisa försynen dragit människjor så tidigt dit, at det fått förr sine inwånare, än många andre under blidare himmel belägne länder, som redan förut anmärkt är, och än mera bestyrkes af Lapparnes lefnads sätt, som de alt ifrån sin första början oförandrat ännu behålla. Ty det är oförnekeligit, at de människjor, som i de första tider, efter menniskjo-slächtets förskingring, företogo sig, at lefwa af boskaps skiötsel, djur och fiskfång, snarare kunde genom wandra skogar och marck, och hinna til de ytterste jordenes ändar, än de som lade sig på åkerbruk, och bundo sig wid et stycke land, hwar wid de förblifwa måste, och låta med tiden sina barn och barnabarn, når hushållet tilwuxit, at det sig icke längre bära kunde, flytta widare, och utse för sig tienliga platser, til at sätta nya hushåll uppå. På hwilket sätt de närmast wid sjöstranden belägne orter efter handen först blifwit intagne och bebygde, och sidst de innerste och långt ifrån sjön liggande länder:

hwilket der af nogsamt skönjes, at Tacitus (s) ännu i sin tid beskrifwer Tyskland, som et ödesligit, obebygt och ohyggeligit land. På dylika skiäl grundar sig ock Mag. Pehr Högström (t), då han säger, at de nu mäst bebygde orter måste fordomdags ej först, utan senare blifwit af inwånare upfundne och uptagne, emedan de förste jordenes inbyggiare mäst lade sig på åkerbruk, och at de, som gofwo sig at wandra genom skogar och marck, och födde sig af djur och fiskfänge, funnit i deße ytterste nordiske orter sit nöje, at bli och fortsätta sit begynta lefnads sätt, särdeles som deße länder skola ock hafwa sine behag ligheter. Och såsom Lapparnes lefnads sätt är just sådant, som de forna Cimmerier, Cimbrer och Scyther beskrifwes hafwa haft, så sluter han der af, at emedan Lapparnes lefnads sätt icke är nytt, utan gammalt, altså måste Lapparne ifrån de ålsta tider hafwa här haft sit tilhåld, hälst det likaré är, at de, som bodt under bar himmel, hafwa sedan bygt sig hus och hem, än at de, som haft hus och hem, skulle hafwa öfwergifwit sina hus, och satt sig neder, at bo under bar himmel.

Ytter igare skrifwer Magister Högström (u) at Lapparne i förstone warit et folck med Finnarne, men sedan blifwit åtskilde, när Finnarne begynte bygga sig hus och bruka jorden. Der om är så mycket mindre twifwelsmål, som det Lappska och Finska tungomålet är i sielfwa grunden enehanda, fast uti ordens böjelse och utspråk spörjes någon olik-

(s) De Germania c. 2.
(t) Beskrifning öfwer Lappmarcken §. 2. §. 1. & seqq.
(u) Cit. cap. §. 4. 5.

olikhet. Des utan hafwa Finnarne, fast de sedermera bygt sig hus, och bruka jorden, icke aldeles öfwergifwit sit första lefnads sätt, utan framhärda jämte åkerbruket med allehanda djurs fånlande, fiskande och boskaps skiötsel. Och såsom de i början förnämligast warit boskaps-drifware eller Fäherdar, så har det widtsträckta landskapet Karelen, på Finska Karjala, som stöter ända til Lappland, der af sit namn bekommit, nemligen af det Finska och Estniska ordet Karja, det är, Boskap eller Få. Hwar af en få-eller Wallherde på Finska kallas Karjainen och på Estniska Karjus. Ja widare berättar Mag. Högström (x) at en del Lappar aldeles skola påstå, at deras förfäder fordomdags warit ägare af hela Swerige, och at Lappar och Swenske warit i början et folck, och at deras Stamfäder warit köttslige Syskon, samt at wid et påkommit häftigt stormwäder den ena blifwit så förskräkt, at han sökt at göma sig under et bräde, hwilket Gud lät förwandla i et hus (y). Af hans efterkommande hafwa Swenskar blifwit, men den andre, som war frimodigare, blef stamfar för Lapparne, hwilke än i dag hafwa sit tilhåld, så godt som under bar himmel. Detta Lappernes påstående, ehuru orimmeligit det ock mångom torde förekomma, kan icke straxt, såsom aldeles ogrundat förkastas, när man måste medgie, at detta folcket icke är et nytt, utan urgammalt folck, som icke i någon senare tid genom andras öfwermagt blifwit til wår ytterste nord flyttat, eller sielt trängt sig igenom andra förut befolkade länder, utan måste ifrån de första tider haft

(x) Cit. l. c. 2 §. 3. (y) Cit. cap. §. 19.

sit säte uti det land, som de nu bebo, hwar til deras urgamla, och ifrån de älste tider behållne lefnads sätt är et öfwertygande bewis. Och såsom Lapparne äfwen i anseende härtil böra otwifwelackteligen hållas för wårt nordiska lands stamfaders Forniots efterkommande, hwilken, såsom Peringskiöld (z) skrifwer: **Enligit den gamla anteckningen om Norlandens första upfinnande, hafwer warit såsom en Konung regerande uti Jättelands del, som kallas Finland eller Qwinland, nu Kajanaland**; så komma ock Lapparne, som altid blifwit under det Finska namnet begrepne, och i äldre tider Skid- och Skrid-finnar kallade, billigt at anses såsom Scandiens Aborigines, eller börjefolck.

Denne mening bestyrcker wår berömmelige Historiographus Wilde (a), som håller Finnarne för Scandiens första inwånare, och de Swenske för deras affödo, oachtat den store skilnad, som nu är emellan Finska och Swenska språket, förmenande, at språket med tiden förändrat sig, så at det sig intet är likt, och at många ord i Swenskan hafwa sin grund i Finska språket. Äfwen detta berättar Högström (b) om Lappska språket, at der uti finnas många Swenska ord, dem han menar at de Swenske hafwa fått så snart af Lapparne, som deße af dem, hälst de skole wara i sit sammanhang uti Lappskan aldeles inwinklade; hwar jämte han sit omdöme om sielfwa språket fäller, at Swenskan skall wara långt gröfre och hårdare än Lappskan, ägande hwarken en sådan ordning i des böjelser och bemärckelser, eller sådan lätthet i talande. Om någon hårdhet Swenska språket kan tilläggas, så må det förstås om böndernas språk, som klingar hårdt i Stadsfolcks öron, och til den saknade lättheten i talande, är ingen annan orsak, än at man hårtils så litet wårdat sig om språkets renhet, utan hållit för en artighet, når man förstått något främmandt språk, at kunna icke allenast uti Swenskan blanda främmande ord, som i Swenskan ingen betydelse hafwa, utan ock lämpa de blandade ords böjelser och sammansättning efter främmande språks ordaställning, hwer igenom det Swenska språket blifwit förderfwadt, men nu genom de nyare utkomne skrifter dageligen förbättras, at Swenska språket faller både för örat ljufligit, och för tungan lätt, som något annat wäl anßat språk, når det rent och utan blandning talas.

(z) Bibliſſe Slöat regiſter pag. 15.
(a) Hiſt. Pragmatica Sv. c. 2. §. 11. 13. 32.
(b) Lappl. Beſkrif. c. 3. §. 1. 2.

Om Börjomålet uti wår Nord.

Rättast wore det at säja, at det första språket här uti wåra Scandiska länder warit Scythiskt, som de Scandiska urfäder med sig inbracht. Men hwilketdera af de uti wår nord nu lefwande, och långt ifrån hwarandre skilde språk til Scythiskt ursprung rättast föras kan, antingen det Swenska och Norrska, eller ock det Finska, Lappska och Estniska språket, behöfwer diupare at igrundas, och pröfwas, af hwad wicht det

det år, som kort förut är sagt, at de Swenske äro af Finnar afkomne, och at Swenskan hade sin grund i Finska språket. At de förste Kimske, Getiske, eller Scythiske stamfäder, som aldraförst til wåra nordiska länder kommit, haft enahanda språk, derom kan intet twiflas, och at språket, när folckhopen tilwuxit, och kommit at utbreda sig widare, med tiden förändrat sig, kan icke eller dragas i twifwelsmål, emedan ingen ting så lätt förändrar sig, som språk och seder, särdeles genom omgånge, giftermål, handel och wandel med folck af annat tungomål. Och när först målstillningar upkommit hos dem, som på längre belägna, och genom sjöar, berg och skogar afskilde orter bodt, så hafwa de genom tidens längd allt mer och mera tiltagit, aldramäst, när ock främmande folck tilkommit, så at språket der igenom fått en annan skapnad, och de, som på afskilde orter bodt, sedan swårliga eller alsintet förstådt. På hwilket sätt wår wittra Stiernhielm, uti företalet til Ulfilas Ewangelier, förmenar alla språk i werlden, efter tungomålens förbistring wid den Babyloniska Tornbyggnaden, wara med tiden upkomne. Hwad tiden giör til språks förändringar, skönjes bäst af wåra gamla Lagar, och forna skrefna Sagor, hwilka wi utan öfning uti det gamla språket så litet förstå, som en Lumber, eller Wiger Spa skulle oß förstå, om de nu framkommo. Uplands Lagen har blifwit förbättrad och sammansatt i Konung Birgers tid, år 1296 (c), det år, för 454 år sedan: Har nu wårt Swenska språk under den tiden så förändrat sig, hwad

(c) Se Företalet til Dale Lagen.

hwad will man tro, at på par Tusend år förut måtte hafwa skiedt? Frågar man fördenskull, hurudant språket warit uti de första tider, då wårt nordiska land aldraförst uptogs och befolckades, så kan derpå intet närmare swar gifwas, än at det warit Scythiskt, eller af Hebraiskan upkommit språk.

Betrachtar man här emot det Lapska och Finska språket, som icke har undgå kunnat, at lida lika tidsens förändring, som det Swenska, och alt annat språk, så kan der om intet annat sägas, än at det ock warit i sin början Scythiskt, emedan det Finska folckslaget af samma Kimska, Getiska, eller Scythiska Ättefäder afstammar, som det Swenska, nemligen af Forniot, som warit Finlands Konung, och haft sin Son Kare (d) der til efter-

(d) Betreffande Forniots tre Söner, så förmäler Peringskiöld l. c. at den ena hetat Ogg, Ægi, eller Hlär, som skal bemercka en förskräckelig Sio-Konung, kanskie i anseende dertil, at sjön är altid förskräckelig och grym, hållande honom för Nikudu (Neptunus) och den rätta gamla Attin och Tuisco, som först uptagit Swea och Götheland. Ægi bemärker haf (se Verelii index) hwar med det Estniska ordet Jeggi eller Joggi, och Finska ordet Joki, det är, å eller ström, jemwäl Lappernas Jägoitzeg, d. ä. bäckar, temmeligen när öfwerens kommer. Och såsom denne Ægi lärer mäst hållit til wid Haf, Sjöar och Strömar, och warit lika som rådande öfwer wattnet, samt grymmeligen framfarit, så är intet olikt, at han torde hafwa fått sit namn af Finska ordet Äkiä, det är, grym. Sedan har wantron i Hedendomen, som ännu läder wid en del af det gemena folcket, så i Swerige, som Fin- och Estland, giordt af honom en Sio-Gud, eller wattn-spöke, på Swenska Näcken, och på Finska Näcke (Neptunus) kallad, hwilken tros rycka dem i qwaf, som gifwa sig i wattnet at simma eller löja sig, och

efterträdare. Hwaraf följa torde, at det Swenska och Finska språket warit et i begynnelsen, men sedan blifwit förändrat, så wäl genom tiden, som annat folcks tilkomst och blandning, såsom i synnerhet genom den senare Odins följe, hwilken säges

faßna i en bottnlös gyttia/ på Finska Näkä, eller ock genom olyckelig händelse drunckna. Hwaraf namnet Näcken/ eller Näcki til äfwentyrs kommit.

Den andre Forniots Son/ som kallas Loge eller Tuli, förmenes hafwa uptagit Logeland och Tylemarcken i Norriae i det förra är et Swenskt/ och det senare et Finskt namn/ ty Tuli heter på Finska och Estniska Eld. Af honom lärer Scandiens öfra del ofelbart fåt det namnet Tule hos Plinius och andra/ som ock Virgilius skrifwer om: Tibi serviat ultima Tule. Och det i anseende til de stadiga eldbrasor/ som de första detta landets inwånare och Lapparne/ alt sedan uti deras långa och kalla wintrar/ måste betjäna sig af. Här wid faller mig också in/ at emedan en insjö på östra grensen af Finland/ emellan sjöarna Ladoga och Onega, kallas Tulemajerwi, der de första Nordlandens upfinnare kanskie först uti Finland inkommit/ så torde så wäl denna sjö med landet der omkring/ som Forniots Son Tuli sielf hafwa fåt namn af Finska och Estniska ordet/ Tulen, Jag kommer/ Tuli, Han kom. När til namnet Tuli först legges Ma, Land/ blifwer der af Tules land/ eller om jag får så säga/ inkoms-land. Lägges sedan Jervi, Insjö der til/ så blifwer deraf Tulemajerwi, det är Tules lands/ eller inkomnings-lands sjö.

Den tredje Forniots Son kallas Kare, som Peringskiöld menar betyda wäder eller yrwäder (Æolus) och blifwit qwarsittande i Qwinland/ eller Finland/ torde hafwa fåt sit namn af Kari, som på Finska betyder Klippor/ eller Skiär/ emedan han har härskat uti Skiärgårdarne/ och betiänt sig uti sit kringfarande af wäder och wind. Här wid merckes/ at alla tre Forniots Söners namn hafwa sin grund i Finskan/ eller äro rent af Finska/ såsom ock at det Swenska ordet Skiär af intet annat rättare ledas kan/ än af det Finska ordet Kari, d. ä. Klippa.

säges hafwa förändrat språket i Swerige, och infördt sit Alamål, och på Finska sidan åter grannarnas tilstötande öster och söder ifrån, som åstadkommit en så stor skillnad emellan Finskan och Swenskan, at det otroligt synes, at deße begge i början kunnat wara et språk. Dock til at giöra det någorlunda troligt, giör intet tilfyllest, at man förer dem til et och samma ursprung, eller efter Lapparnas nys omrörde sägn tror, at de Swenskas och Lapparnas, eller det Finska folckslagets stamfäder warit kötslige bröder, hwilke nödwändigt måste haft et språk, utan måste ännu finnas uti deße, så långt ifrån hwarandra skilde språk, en hop gemensamma ord, tilförståendes, icke några i senare tider låntagne, utan gamla, egne och i språket sin grund hafwande ord, fast en del af dem genom en och annan bokstafs ombytning, tilsätning, eller utslutning efter språkets närwarande art, knapt igenkännas, at wara samma ord: en del ock til betydelsen blifwit så inskränckte, eller utwidgade, at de i begge språken icke just det samma, utan något mindre, eller mer bemercka. Man betrachte deße ord: nuoli uti Finskan, och Pil uti Swenskan; skulle någon tro, at deße kunde wara et och samma ord? Men när man jämför begge med Ungerska ordet nyil, som ock bemercker Pil, ser man klart, huru lätt nuoli, eller som Esten talar, nol eller noli förwandlat sig til nyil, och åter nyil genom bokstafwens ombytelse förändrat sig til Pil på Swenska, och Pfeil på Tyska. Eller ock ser man på det Finska ordet Tje, på Estniska Te, så bemercker det Wåg igemen, men deremot det Swenska ordet, Tå, som i gamla

La-

Lagen skrifwes Thå, och de gamla skrifwit Than (e), så bemercker det allenast et stycke af wägen, nemligen wägen emellan twå Giärdsgårdar eller Gata, som på Finska särskilt kallas Tanhua, och på Estniska, Tanavo.

Sådane gemensamma ord, som otwifwelacktteligen flutit af det första Scythiska Nordlandens upfinnares språk, och sedan uti Swenskan och Finskan likwit behållne, kunna icke straxt mera tilägnas det ena, än det andra språket, med mindre det bewisas kan, at et dera närmare med gamla Scythiskan öfwerens kommer. Men som det gamla Scythiska språket är förlorat, at deraf föga mer igenfinnes, än några af Grækerne uti deras Skrifter efter Grækiskan brutne och förderfwade namn, så är det alt för swårt, at döma derom, hurudant det warit, fast detta språk omöjeligen så kunnat förgås, at icke något deraf, ehuru förändrat, blifwit behållit hos folck, som af Scytherna afstamma, och ständigt i deras länder warit boende. Rudbeck den äldre yttrar (f) sina
" tanckar härom sålunda: At det Scythiska språ-
" ket är det samma, som Göthiska och Swenska,
" hwilket skiljes wäl ifrån det, som nu i Swerige
" och Norige talas, mer och mindre, dock de som
" i Dalarne bo och öfwerst mot Lappland, så ock
" en del i Norrige och Jeland, komma närmare til
" det, som finnes på de aldra ålste Stenar och
" Skrifter, hafwande de Scyther, som sutto wid
" Pontum Euxinum, och woro här ifrån komne,
" och brukat samma språk, men den delen af deße Scy-

(e) Se Rudbecks Lapponia illustr. pag. 50.
(f) Atlant. Tom 1 pag. 71.

" Scyther, som drogo der ifrån in uti Asien, och
" blandades sedan med Tatarer, Slaver och India-
" ner, förlorade måstadels sit språk, dock behöllo
" de namnet, och fingo deslikes de Tattare och
" Slaver, af det, at de woro af Scytherne under-
" kufwade, heta Scyther. Med Rudbeck instämmer ock den Danske Historiographus Torfæus, at det Göthiska, Scythiska och Getiska språket warit et språk och i hela Scythien gångbart, men genom annat folcks granskap har det Göthiska språket blifwit något förändrat uti Asien och derföre Asamål kallat (g).

Til bewis, at det Scythiska språket är det samma, som Göthiska och Swenska, åberopas här förnämligast de aldraälste Stenar och Skrifter, hwilka intyga, at Swenska språket, ehuru det ock genom tiden blifwit förändrat, ännu är det samma, som förr, och altså mycket gammalt. At Runstenarne långt tilbakas uti Hedendomen blifwit upreste, kan ingen förnuftig neka, men huru högt i ålderdomen de aldraälste Stenar för Odens tid böra föras, kan intet sägas. Icke des mindre så wittna de och de gamla Skrifter, så wäl som Grifter, icke allenast om språkets beskaffenhet den tiden, utan ock om folckets mandom, at Swerige i de gamlaste tider haft wittra och tappra inwånare, och at de Konglige Scythers Hufwud säte måste här warit, der så många gamle minnings Stenar och åreståder finnas, som andra länder icke framwisa kunna; dock som Stenålderns begynnelse icke kan föras til de första tider, då landet feck sine första inwånare, så kan intet

(g) Se Wildes Hist. Pragm. Sveciæ.

fela, at det första språket på den långa tiden, innan Runstenarne upkommo, måste ock hafwa lidit sin förändring, och födt af sig de nu mera så långt ifrån hwarandre skilde språk, nemligen Swenskan och Finskan, så at de kunna hållas för Systrar i anseende til deras ursprung.

Men hwilket dera kommer närmare til det ålsta Scythiska börjomålet, är swårt at säga. På Swenska sidan har man at beropa sig på gamla Runstenar och Skrifter, hwilka gå långt tilbakas i åldren, hwaraf wil slutas, at Scytherna wid swarta Hafwet, eller Pontus Euxinus hafwa brukat samma språk. Men på Finska sidan har man hwarken stenar eller skrifter at tilgå, utan tages til grund och bestyrckande, hwad åfwan andragit är om Finnarne, såsom Sweriges Aborigines, at i Swerige finnes Landskaps, sjöars och orters namn, hwilka synas wara Finska, och hafwa uti Lappskan och Finskan sine betydelser, såsom Wärmeland, som liknar aldeles Warima, och tyckes med skjäl hafwa bekommit detta namnet, i anseende til sine många Berg, af Lappska ordet Wari, d. å. Berg, at det kallas et bergit land, som är det samma som Warima eller Warmeland, hälst der ännu Finnar til en stor del bo: lika så synes Ängermanland, som på Swenska hafwer en ängslig bemärckelse, wara tagit af Finska ordet Angara, d. å. hurtig, braf eller streng, och med ordets Ma, d. å. land, tilläggande, der af blifwit Angarama eller Angermanland, der hurtigt, braft och alfwarsamt folck bodt: Än wil jag lägga här til sjön Somen i Östergiöthland, som ännu behåller sit Finska namn, ty förutan det, at Suomei och Somen betyder Finland, så bemärcker Suo eller So, efter Esternes utspråk, en sjö eller träsk, sådan som berörde Somen är. Äfwen så torde åtskillige byar fått sit namn af Finska ordet Kylä d. å. by, som de ännu, fast något förändrat behålla, såsom Jumkil i Upland, Nykil och Gammalkil i Östergiöthland, Kila och Kyl uti Wästmanland, Wärmeland, i Nerkie och Södermanland, Tulekille i Skåne. Hit kunna också föras de byars namn, som lycktas på Kulla, såsom Ikulla, Kulla och Wikkulla i Nerckie, så framt de icke fåt sine namn af Kulle, om några Kullar der wid finnas. Dels orter i Swerige gifwa ock med sina Swenska namn tydeligen tilkänna, at der ännu bo Finnar, eller ock tilförene bodt, såsom Finmarcken emellan Dal, Wärmeland och Norrige, Finspånga i Östergiötland, Finneweds i Småland, Socknen och sjön Finja i Skåne. Hårtil torde ock kunna läggas Ön Fynen i Danmarck. Wille man ock föra hit de många orter i Swerige, som af Hunnerna fåt namn, emedan Hunnerna hållas för et Finskt folckslag (h) och begges på åtskilligt wis skrefne namn, Finni, Vinni, Uinni, Unni, Hunni lätt förenas kunna, i anseende der til, at Hunnerna en tid besuttit Scandien (i), så blefwo de för många.

Hafwa nu Finnarne uti de ålsta tider warit så kringspridde öfwer hela Swerige, och samma språk haft, som de Wärmelandska Finnar ännu behålla, så synes Lapparne, som äro af det Finska

(h) Se Strahlenbergs Eur. och Afzens Beskrifning p. 32, 36.
(i) Hervora Saga pag. 122.

ska folckslaget, hafwa grund til sit påstående, at deras förfäder fordomdags, såsom åfwan förmält är, warit ägare af hela Swerige, och at de och de Swenske i början warit et folck, särdeles som det ock wår wittra Historiographus Wilde bestyrker, at Finnarne warit Scandiens första inwånare, och at många ord i Swenskan hafwa sin grund uti Finska språket, hwilket åfwen wål åfwan före andragit är. Alt detta icke måtte synas wara förgäfwes sagt, wil jag til efterdöme anföra det Swenska ordet Miöd, i Ol. Saga, Miodur, en dryck som af Honing kokas, och på Tyska kallas Meth. Grunden til detta ordet finnes hwarken i Swenskan eller Tyskan, ty det kan så litet dragas af ordet Häning, som af Bi, eller Biene, på Tyska, som Häningen til wärckar; men går man til Finska eller Estniskan, så kallas der Miöd eller Meth Meto af Mesli, Häning, och Mesilane, Bi. Här kunde någon inwända, at detta ordet har snarare sin grund i Græckiskan, emedan μέθυ der med öfwerens kommer, men som Methy betyder Win, och Miöd på Græckiska kallas ὑδρόμελι eller ὑδρόμελι utaf μέλι Häning- och μελίσσα Bi, samt οἶνος, Win, och ὕδωρ, wattn, sammansatt, som bemärcker en med Win eller wattn blandad Hänings-dryck, så låter Miöd, Meth eller Meto intet draga sig af Methy, som ledes i Græckiskan utaf en hel annan grund. Ej eller kan det Strahlenberg (k) säger, at Meth eller Miöd skal wara et gammalt Ryskt ord, här gälla något, med mindre han wil förstå Ryßlands gamla inwå-

(k) L. c. pag. 401.

inwånare, som warit et Finskt folckslag, som han sjelf tilstår, af hwilka de sedermera inkomna Slavoniske Ryßar detta namnet bekommit, och der med förstå Häningen, hwar af Miöd giöres. Än wil jag lägga här til et Swenskt eller Götiskt ord, Lik, Lekamen, Likama, på Tyska, Leiche, Leichnam, på Anglo Saxoniska, Lic, Lih, på Frankiska och Alemanniska, Lühhe, som ses af följande mening: Gotes sunu in Lühhe chiboran, det är, Gudz Son i kiöttet boren eller föödd (l). Detta gamla ord lik, eller Lekamen har uti alla berörde, med Swenskan och Göthiskan befryndade språk eller mål-skilningar, fordom betydt så wål en död, som lefwande kropp, och låter sig allenast ledas af Finska och Estniska ordet Liha d. å. kiött, som de ifrån Scandien utgångne Angloſaxoner och andre med sig fört och behållit. Och fast än det ordet Lik nu hos oß betyder allenast en död menniskias kropp, så kallas likwål här i Skåne slacktade Creatur, som Bönderne om Höſten oſönderhuggne föra til Tårgs, också Lekamen.

Om af dylika, och andre uti Swenskan och Finskan allenast gemensamma, fast något förändrade ord, som bägge synas wara lika berättigade til, kan dömas, antingen det Finska eller Swenska språket kommer närmare öfwerens med det första Scythiska målet i Scandien, och med de gamla Scythers språk wid Pontus Euxinus, som Rudbeck menar hafwa warit det samma, som det Swenska och Göthiska språket, lemnar jag androm at undersöka och urskilja, wiljande nu allenast

J

(l) Se Wachters Glossarium Germ. under ordet Leiche och Leichnam.

nast anföra några Scythiska namn, som finnas hos Grækiska och Latinska Skribenter, och en del der uttydas, til at försöka, om och huru wida de kunna förklaras eller förenas med Finskan, efter som andre welat förena dem så wäl med Tyskan, som med Swenskan; och sedan ihopsamla och jämföra med tilhjelp af Biskopens, Doct. Juslenii Finska Lexicon, och Verelii Index Linguæ Scando-Scythicæ, så många uti Finskan och Swenskan af ålder brukelige, sammanstämmige ord, som jag i hast öfwerkomma kunnat, oacktat de genom tiden något blifwit olike, och efter tungomålens art omskapade.

Gamla Schthiska hos Herodotus och andra befinteliga Namn.

TArgitaus, hwilken warit Scythernas första Konung, och sedan blifwit dyrckad, som en GUD, kallades uti de Scandiska länder Thor, hos Lucanus Taranes, hos Goltzius Taras. På wåra Runstenar nämnes Tor-gut, Tairgaiter, Tharsir, Thar-kan. Här med komma ock Lapparnes Afguda namn öfwerens, såsom Tor, Tiur, Tyr, Tiermes och Turrisas (m), af hwilka Staden Åbo torde på Finska kallas Turu, och Tyrwes, för utan flere orter der sammastädes fåt sine namn, likaledes Staden Dorpt, under Rigiska Landstyrningen, som på Estniska kallas Tartu, förkårtat af Tar-

(m) Rudb. Atl Tom. 1 c. 23, §. 13. Item c. 35, §. 4.

Tartuna, jämte byarne deromkring, Tervande, Teraver, färjestället wid Oldentom, Tyreparv, så ock Socknen Torma, d. å. Thors land, och längre bort wid sjön Wortsjerw, Tarwast. Nu menar Rudbeck, at Targitaus är det samma, som Thor-Göthe, och leder Thor af ordet, töras, d. å. drista och wåga (n). Men på Finska låter namnet Targitaus leda sig af Finska och Estniska ordet Tarck, som bemärker wis, klok, och skarpsinnig, och kommer öfwerens med Swenska ordet starck. Targitai Gudom, emedan han hölts för en Gud, kunde intet med tjenligare namn uttryckas, än det som innefattar en Gudomelig egenskap, såsom wisdom. Hans Söners namn:

Lipoxain, Arpoxain, Colaxain tyckes med ände stafwelsen, Ain, gifwa tilkänna, at de likna Finskan, såsom Wennelain, Ryße, Polakain, Polack, Carpalain et Släckte-namn. Men skulle här emot inwändas, at Ain uti de Scythiske namnen icke bestod af en, utan efter orda-böjelsen på Grækiskt wis af twenne stafwelser, och at namnet wore eljest Lipoxais, så är detta mycket owißare, än det förra. Eljest wil detta namnet förswenskas til Leifstain, men torde snarast af Finskan ledas kunna, om någon, som detta språket i grund förstår, och der uti födder är, wille der om sig omhuxa. Emedlertid wil jag, så mycket jag, medelst tilhjelp af Estniska språket, deraf fattat, lämpa til den ålsta brodrens namn Lipoxain (Λειποξαϊς)

(n) Atlant. Tom 1. c. 29. §. 3.

det Finska ordet Lipon, d. ä. går, skyndar, och sai, d. ä. han feck, nemligen, at han fåt sig detta namnet af sit löpande och skyndande til det af Himmelen, efter Scythernas sägn, nedkomne och brinnande Gullet, men fåfängt löpa eller leipa (se Verelii Index) feck.

Arpoxain (Ἀρποξαιν) den andre brodren, kan likaledes hafwa fåt sit namn af ordet Harpan, d. ä. tager långa steg, efter han til åfwentyrs tagit långa steg, at han icke genom skyndande och flächtande skulle komma Gullet åter til brinna och låga, men också fåfängt långa steg taga feck.

Kolaxain (κολάξαιν) den tredje eller yngste brodrens namn wil giöras til Kol-Axel, men synes snarare wara tagit af det efter fikade brinnande Gullet, som för denne brodren släcknat, och af honom uptogs och uphämtades, emedan Gull heter på Finska och Estniska nästan såsom på Swenska Kulda, Kulla, Kolla, och när sai, d. ä. han feck, der til lägges, så blifwer der af Kollasai, som han behölt til namn, som Gullet feck.

Deße tre bröders afkomningars slächte-namn, som Herodotus förmäler om, fast det synes, som woro de Grækiska, så lära de likwäl hafwa haft sin grund uti det Scythiska språket, och af Grækerne blifwit efter deras tungomål förwände och uttydde. Wil man jämföra dem med Finskan, så kan Lipoxains affödo, som kallades:

Auchater, hafwa fått sit namn af Finska ordet aukia, det är, öpet felt, emedan de wistades på öpna och ljusa marker.

Ca-

Catiarer, Arpoxains efterkommande af ordet Cadun, d. ä. faller, eller af Cadet, d. ä. wåg eller land, som bär utföre, hwar med Grækiska ordet κάτω, utföre, eller κάτειμι, går utföre, instämmer, emedan deßas tilhåld warit på sida och nedrige orter.

Paralater, den yngste brodrens afkomne, så kallade af Finska ordet, paras, de båste, emedan de höllos för de båste, eller ock af ordet, parras, d. ä. strand eller brådd, hwar med det Grækiska ordet πάραλοι, d. ä. strandboar, öfwerens kommer, emedan de intagit sjöstranderna, twifwels utan af Östersjön, och haft sit säte på denne sjös Wästra sida, nemligen i Swerige, ända til Ishafwet. Men allesammans kallades de efter sin Konungs tilnamn, såsom Herodotus säger, Scoloter, nämligen af Gullet, som han uptog med bokstafwens S. tilläggande til Koloter af Grækerne, hwilke ock lade samma bokstaf til Cimbrers namn, at de kallade dem Skimrer.

Det heliga Gullet, som de fåt sit namn utaf, såsom det fliteligen förwarades af Konungen och blidkades årligen med stort offer, så lärer ock afguda belätet, som i Hedendomen dyrckades wid Dwina strömen i Biarmaland, och af Ryßarne kallas i stället för Scolota, Solota Baba, eller Gullgumman (o), twifwels utan hafwa warit af Gull, lika som gamla Upsala Afguda hus för Heligdomens skull warit öfwerklädt med Gull (p), som kan hållas för et Scythiskt kännetekn, at Swe-

 riges

(o) Strahlenberg pag. 103.
(p) Jo. Magnus Goth. Sveon. Hist. L. 1. c. 8.

riges förſta Inbyggare också anſedt Gullet, ſåſom något Gudomeligit; Warande och det något ſynnerligit, at ſå wäl de Swenſke, ſom Finnar och Eſter, til betygande af ſin kärlek och högackning emot dem de högt älſka, ännu betjena ſig af ordet Gull, ſåſom Gullgåßar på Swenſka, Culldainen på Finſka, ſamt Kullakin på Eſtniſka, ſom ſwara emot kiärleks-orden: Mitt hjerta, min Engel, och min Schats på Tyſka.

Æorpata (ἀιορπάλα) detta namn, hwar med Scytherne hafwa belagt de Amazoniſka Qwinnor, ſkal, ſåſom Herodotus ſäger, betyda Mandråperſka, och wara ihopſatt af Scythiſka ordet, æor, d. å. Man, och pata, d. å. dråpa. Wachter wil (g) giöra detta namn til Celtiſkt eller Tyſkt, dragande hälften der af utur Armeniſkan och hälften af Celtiſkan. Uti Finſkan och Eſtniſkan heter äijä, Man eller Gubbe, äijälinen, en Qwinna, ſom hafwer Man, äijätoin, ſom är utan Man, och tapa dråpa, tappaja, dråpare, hwilket ſenare ord Herodotus wändt bakfram, och giordt deraf aiorpata i ſtället för äijätappaja, ſom med namnens anförande och öfwerſättande i fremmande ſpråk gemenligen ſke plägar.

Arimaſpu har Herodotus hört det längſt i norden belägna, och för enögde berychtade folcket beläggas med, och will ſåledes uttyda namnet, at Arima ſkulle på Scythiſka bemärcka et, och Spu, öga. Här gjör ſig Wachter mycket omak, at förklara deße ord utur Celtiſkan, dragande Arima af ordet, rim, ſom ſkal fordom hos Anglo Saxerna och Franckerna i bruck warit, och betydt et tal, eller numer, och når Grækernas nekande a der framman före ſättes, ſå bemärcker det, utan tal, eller utan *numer*, och ſkal ſåledes Arim nödwändigt betyda et, ſom låter temmelig ſällſamt. Will man änteligen twinga utur Arima talet en eller et, ſå torde det Finſka ordet äiti, d. å. ſärſkilt, paßa ſig dertil. Ty ſåſom Arimaſperne förmenes i anſeende dertil bliſwit hållne för enögde, at de wid ſit ſkiutande och ſyftande til målet, ſåſom ſkyttar altid plåga giöra, lyckt et öga till, och ſärſkilt ſyftat med det andra, ſå bemärcker et ſärſkilt öga det ſamma, ſom et öga. Men ſom namnet Arimaſpa är et ſammanſatt ord, och Grækerne med Herodotus, ſom förnummit, at de ſkulle betyda enögde, ſå hafwa de twiſwels utan bedragit ſig deruti, at de ment, halfwa ordet ſkulle bemärcka et, och den andra hälften, Öga, der det warit ſammandragit af Arima, d. å. *Ariers* land, ſåſom Wotiakerne i Ryßland, ſom är et Finſkt ſlächt, kalla ſit land Arima, och lärer afſtamma ifrån Harjunma i Finland och Harjoma i Eſtland: och af Silmäpuoli, d. å. enögd på Finſka. När deße ord ihopſättas, bliſwer deraf Arimaſilmäpuoli, d. å. *Arilands* enögde, ſom genom bruket med några bokſtäfwers utſlutande, hwilka jag med mindre bokſtäfwer utmärcker, bliſwit förkortat til Arimaſilmäpuoli, ſåſom Herodotus ſkrifwer.

Amaxampeus, ſäger Herodotus wara et Scythiſkt ord, och betyda ἱερὰι ἑδραὶ, d. å. helige wägar.

(g) Gloſſarium Germ. Præfat. §. 12.

gar. Wachter tilstår sig icke kunna förklara detta ord, nemligen utur Celtiskan, men gåt man til Finskan, så låter sig Matca, d. å. wåg eller resa, och pyhä, d. å. helig, wäl lämpa dertil, och betyder det samma, som Amaxampeus.

Callipidæ kallas hos Herodotus Græk-Scyther, nemligen de som af Græker blifwit Scyther. Namnet är Finskt, ty Calli betyder bergsklippa, och pidän, häller, och när de sammansättas, utmerkas de, som hålla til wid eller på bergsklippor, warande icke olikt, at detta folket först bodt på de Grækiska och Thraciske bergen, eller ock slagit sig til den hopen af Scyther, som detta namn förut haft, och til åfwentyrs ifrån Finlands berguta stränder, eller skjärgårdar nedkommit.

Morimarusa. Med detta namnet säger Plinius (r) efter Philemons berättelse, at Cimbrerne skola belägga Nord- eller Jshafwet, och betyda så mycket, som döda hafwet. Detta namnet menar Wachter (s) wara Scythiskt, emedan Cimbrerne, som af alla gamla blifwit hållne för et Cimmeriskt Scytiskt slächte, och måste fördenskul nödwändigt hafwa talt Scythiska, hwilket icke kan nekas, ey eller derpå talas, at han leder namnet Morimarusa af Cambriska ord, nemligen Mor, sjö, och Marus, död, så wida dese ord hafwa sin grund uti det ålsta Scythiska språket i Scandien, som de forna Cimmerier brukat wid Jshafwet, deraf det förra öfwerens kommer med mar, marei hos Götherne, mere hos Anglosaxerna,

(r) Lib. IV. p. m. 261. (s) Lib. cit. §. 14.

xerna, meer hos Tyskarne, meri och mori hos Finnarne, hwaraf de närmast til Jshafwet boende Lappar kallas morimän, och det senare instämmer med Göthiska och Swenska ordet murds, mord, och Finska ordet marras. Af detta sidsta ordet, som Strahlenberg (t) skrifwer marus, drager han rätt namnet Morimarusa, men menar orätt, at det är et Slavoniskt ord, som betyder i Slavoniskan den starkaste och bittraste köld och frost, lika som Slavonierne redan i Plinii tid, då detta namnet war allmänt bekant, hade bodt wid Jshafwet och belagt det med detta namnet. Men ordet är Finskt och icke Slavoniskt, som af de Slavoniska Ryssar blifwit behållit, når de i senare tider utbredde sig til Nordiska Hafwet. Ty i Finskan bemerker Marras, bräckelig, den dödskölden angriper, och har döden i faggorna, hwar utaf ock winter, eller November Månaden kallas på Finska Marras-cu, då löf och gräs, och alla kråkande diur på marcken dö, samt hafwet legger sig såsom dödt. Legges nu Meri eller Mori til Marras, så får man utan twång igen namnet Morimarusa, och tillika Cimbrernas eller Cimmeriernas urgamla säte, nemligen Kimi i Lappmarcken, dår de långa och mörcka nätter åro.

Caucasus kallas, såsom Plinius (u) säger, Graucasus af Scytherne, såsom hwit af snö. Första stafwelsen af detta ordet kommer öfwerens med Tyska ordet grau, d. å. grå, allenast grå wore det samma som hwit. Joh. Georg Eccard leder heller detta namnet af crau, crag, careg, som

på

(t) Cit. Lib. pag. 71. (u) Lib. VI. c. 17.

på Celtiska skall betyda klippa eller berg (x). På detta sättet hafwa Scytherne intet utmärckt Caucasus ifrån andra berg. Elljest som detta berget war långt belägit ifrån Scythernas land, kan til namnet Caucasus lämpas det Finska ordet Caucas, det är, långt bårta.

Tanais strömen kalla Scytherne Silyn, och Träsket Mæotis, Temerinda, som betyder, sjöns moder (y). Syli bemercker på Finska famn, och kan Tanais så blifwit kallad i anseende der til, at denna ström med sin bucht omfamnar Scythernas land på södra sidan emot Asien. Elljest kunde ock lempas hit det Finska ordet Syljen, d. å. spättar eller sputar, emedan strömmen sputar sit wattn, eller rinner uti Träskets skötte, barm eller bröst, på Finska rinda som kallas Temerinda af temä, denne, äme, moder, meri, sjö, rinda, bröst, hwilka alla ord ihopdragne inbegripas uti namnet Temerinda, Sjöns Moder.

Flera namn will jag intet upleta, emedan utaf det, som här anfört är, nogsamt lärer kunna dömmas, huru wida det Finska språket kan öfwerens komma med det Scythiska wid Pontus Euxinus, willjande til slut ännu bifoga en liten Samling af ord, som i Finska och Swenska språket öfwerens komma, och af ålder gemensamt blifwit brukade såsom egne, och icke låntagne ord. Angående de Finska och Estniska ordens läsning, merckes, at bokstafwen h altid behåller sin kraft, som en Spiritus asper

(x) De Orig. Germanorum p. 21.
(y) Plinius Lib. VI. c. 7.

asper hos Grækerne, som uti Finskan aldrig uti någon stafwelse såsång står, men emellan c och k hafwa Finnarne giordt en sådan skillnad, at c brukas fram för a, o, och u, på latinskt wis, i stellet för k, och framför e, i och y får k sit rum; der emot brukas k hos Esterna öfwer alt, som är mindre willsamt. Dock hwad bokstafwen y widkommer, bruka Finnarne den rätt som Grækerne och de Swenske; hos Esterne hafwa Tyskarne aldeles utslutit denna bokstafwen, och i deß ställe infört onödigt wis Tyskarnas u, hwilket de påhittat i anledning af Tyska utspråket, som ingen åtskillnad giör emellan i och y, och icke en gång emellan deras påfundna ü, utan låsa, i synnerhet högtyskarne, alla deßa tre bokstäfwer såsom i, lika som de wore af et och samma liud.

Namns afkortningar uti Orda-Längden.

Alem. Alemanniska.
Ang. S. Angloſaxoniska.
Armor. Armoriska.
Brit. Britanniska.
Chin. Chineſiska.
Camb. Cambriska.
Cant. Cantabrigiska.
Dan. Danska.
D. Eſt. Dorpts Eſtniska.
Eſtn. Eſtniska.
Fr. Franſöska.

Fin.

Fin. Finska.
Franc. Franciska.
Græc. Grækiska.
Gall. gl. Fransöska.
Holl. Holländska.
Hebr. Hebraiska.
Ital. Italienska.
Kalm. Kalmuckiska.
Lat. Latin.
Lap. Lapska.
Pers. Persiska.
Pol. Polska.
Phryg. Phrygiska.
Rysk. Ryska.
Scand. Scandiska Verelii ind.
Sv. Svenska.
Svev. Sveviska.
T. Tyska. P. T. Plattyska.
Ulf. Ulfila, Göthiska.

Orda-Långd.

A.

Aaldo, fluctus, wåg, Scand. alda.
Acana, palea. Sv. agnar, Ulf. ahana.
Ahwena, perca, Sv. Abbor.
Aica, tempus. Ulf. aiv, in aivin, Sv. i ewig tid. Gr. ἀιων ἀιώνα, häraf Fin. aina altid.
Ainoa, unicus, Sv. enda, endaste, Ulf. ainaha och ain, T. och Sv. ain, ein, en. Uti ainoa är hos Finnarne ännu i bruk ain och en uti ordet ensi-

ensimäinen d. ä. den förste, Esterne säga esimene, och bemercker hos dem es, Fin. edes för, hwaraf ock det Estniska ordet esi eller isi, (begge brukas) synes komma, och betyda, Sjelf, (Finnen säger itze) jemwäl isä, Fader och isand, Herre, såsom Isand Iummal, Herren Gud. Härmed kommer öfwerens, det Göranson säger uti sin bok Is atlinga: *Is* och *es* betyder på Göthiska och *Tyrrheni*ska, den ena högsta, hwadan det ordet tillades Gud, så at han på *Geti*ska och *Tyrrheni*ska kallades *As*, *Es*, *Is*, d. ä. den ena högsta.
Aine, materia. Sv. Ämne.
Airo, remus. Sv. Åre, ar uti O. Trygg. S. c. 49.
Amma, nutrix. Sv. Amma: ammaan, lacto. Sv. upammar.
Angerias, angvilla. Sv. ål. T. Aal.
Armo, misericordia. Sv. barmhertighet, Ulf. Mat. 9: 27. armai förbarma tig, och Luc. 2: 54. armahairtes, barmhertighet. Esten säger heittä armo minu päle, d. ä. efter orden, kasta nåd på mig, eller förbarma tig öfwer mig, lika som bearma mig, hwarutaf wi det ordet fåt, barmhertig, men bruka det efter Tyskarnas barmhertzig, som rättare borde skrifwas och uttalas barmhiertig såsom i Danskan, emedan det är en nåd, som går af hiärtat.
Aro, campus herbidus, aarre, thesaurus defossus, och aartopu, furca terræ infixa. Deße ord, så wäl gräsig marck, eller hårdwall, som en i jorden nedgrafwen skatt; och en i jorden slagen gernig stör, hafwa flutit af aurt, hwarmed öfwerens komma, Sv. jord, T. Erde, Scand. jardat,

dar, jardarrari, jordägande, Jardborg-skans befästad med wall, Ulf. airtha, jord, Hebr. אֶרֶץ Lat. arvum åker, och arena sand, Angloſ. eorthe jord. hos Svevierne i Tacito Herthum. Sammaledes

Aura, aratrum Eſt. attra. Sv. år eller årder, Scand. ard plögning, och arja, årja. Lat. arare plöja Scand. ard årswäxt.

Arpi, cicatrix, Sv. ärr och arvelinen Sv. ärrig.

Arina, ſtratum loci vel furni Sv. Äril.

Arcu, ciſta, Sv. Noë arck, Ulf. arka. Scand. aurk. lat. arca.

Autuas, beatus, Ulf. Luc. 7: 23. audags Scand. audig ſalig, audägai ſalige, Stiernhielm.

Autia, vaſtitas. Ulf. Marc. 1: 3. authidai öfn, Scand. audur, öde.

Auki, opertum, aucaiſen, öpnar, aukenen, blifwer öpen. Detta ordet håller Rudbeck den yngre uti ſin bok, Norra Samolad p. 54. för werck-ordet til Öga, Ulf. augo, på gammal Swenſka auga, auke, T. Auge, P. T. och Holl. Oge, Engelſka Eije, Lat. oculus, Franſ. Oeil, emedan ögat intet kan ſe, där det icke öpnas.

Äijä, ſenex, Gubbe. Lapp. ärze, atzie och atkia, fader, Ulf. atta, häraf Sv. ätt, ſlägt med de deraf kommande ord. Cantab. aita, Britan. och Armor, Tad, (ſe Vachters Gloſſ. Germ. och Ludekenius uti Fader wär) Tat kalla Eſtniſka barn ſin fader, och i Swerige Tata och Dadda.

Äiti, mater. Lap: aitea, Ulf. aithei af atta fader Fin. aitinen, matercula, moder lika.

Ämmä, vetula, gumma, Emå Moder, Emånd, Fru, Matmoder, Hebr. אֵם Moder, hos Eſterna

ſterna kallas Moder af barnen mem, ſom är ihopdragit af minu emä, min moder, Svev. memme, Camb. mam, Græc. Lat. Fr. Ital. mamma, åfwen ſå Sv. T. Men i Finſkan betyder mamma ſpena eller bröſt, och följachteligen Moder.

Äkä odium, T. Ekel, wämjelſe.

C.

Cana, gallina, höna. Ulf. hana, hane. T. Hahn.

Cangi, vectis, Scand. Stanga, Sv. ſtång, T. Stange, Ital. ſtanga.

Carva, pilus Sv. hår, T. Haar, Fin. harjas, ſwinborſt.

Cari, ſcopulus, klippa. Carinen, full af klippor och ſten, der af Skiär och Skiärgård.

Cartano, villa. Sv. gård. Ulf. gards och aurtigard, Örtegård. Alem. Carto, T. Garten, lat. hortus, Italiæ giardino, Franſ. jardin trägård, Ryſſ. gorod. och Slav. gard ſtad, ſåſom Novogorod och Belgrad.

Cacko, placenta, kaka, bröd.

Caivan, fodic, grafwer, Caivo, puteus, brunn, Ulf. aiv, graf, grop.

Carne, corvus. Sv. korp.

Caſa, acervus. Sv. kaſe. Caſapu, torr wed, caſotun tårckas,

Cattila, lebes. Sv. kettil, T. Keßel, Ulf. kattile.

Caula, Eſt. kala, Collum. Sv. och T. Hals jemwäl T. Kehle, ſtrupe.

Caupungi, urbs, köpſtad, Cauppa, handel, Scand. kaupung, köpung, nu köping. Ulf. kaupoth handlar.

Caura, Eſt. Karr, avena. Sv. hafra.

Caunis, pulcher, Sv, ſkön, Dan. kön,

Catti och kissa, Est. kassi, felis. Sv. katt. T. Katz.
Corva, auris. Sv. Öra, T. Ohr.
Cota, domus, culina, casa. Est. koda hus eller kiök, coto, hemwist. Scand. kot, nu koite eller koija, anglos. kota, Græc. κόϊτη säng, κοιτίον säfwekammare.
Kuckoi, Est. kuck, gallus, Tupp eller Hane, Franc. Coy, D. Estn. kikkas, Gr. κικκὸς. Af kuck på Swenska kyckling, höns unge.
Cuiskan, in aurem dico. Sv. hwiskar.
Cuja, vicus, via, gata eller gränd, Cujanjuoxu, gatulopp. Scand. Ol. S. kui, en lång gata, når folck står på båda sidor. Nu brukas i stellet för detta Swenska ordet Fransöska ordet haije.
Culda, aurum, collainen, gyllen eller af gull, Est. kulla, Sv. gull, T. Goldt.
Conti, pes fot, Sv. Skånca, häraf condin, som bemerker i Finskan går, och kryper som barn, men i Estniskan, går spasserar, Scand. ganga, nu gånga, Ulf. gagga, uti wårt Evangelio, gack bort Satan. Ulf. gagg. Luc. 7: 8. Anglos, gan, gangen, T. gehen, Holl. och Pl. T. gaen. Med Connin kommer ock öfwerens i finska ordet käijn. går käji, gå, gack. Af käijn eller Scand. ordet geina, möta, kalla Lapparna wåg, geino.
Curcku, guttur, Strupe, hals, T. gurgel.

E.

Että, ut, Est. ätr, Sv. at.
Ei, Lap. i. non, Sv. Ei, nei, icke.
Eli, Est. elik, sive Sv. eller.
Eri, seorsim, Sv. sär, särskilt, erjän, skiljes ifrån.
Elo, vita. Lif, elän, lefwer, Hervora, S. elti. ålderdom, däraf ellaz, Ol. Trygg. Sv. åldras, ty

ty den som lefwer, åldras. Scand. ålli, åld, aldur, ålder, Ulf. aldo. T. alter, som kommer af elo, eller elämä, lif. Ung. élet lif och lefwande.
Emä. S. ämmä under A.

H.

Hanhi, Est. Hani, anser. T. Ganß. Sv. Gås.
Hän, ille, Sv. han.
Hämmästyn, obstupesco. Sv. häpnar.
Hämmästys, stupor. Sv. häpenhet.
Hämmenän, coërceo. Sv. hämmar, hindrar.
Haca, uncus. Sv. hake. T. Hak.
Haca, lucus septus. Sv. Hage. T. Häg, Hain.
Hackan, cædo. Sv. hackar, hugger. T. hauen.
Hahmo, umbra vel species hominis. Sv. hamn, skapnad.
Hame, tunica, räck eller jacka på finska, men på Estniska betyder hame skiorta, på Tyska Hembd.
Hara, rastrum, Sv. harf, haran, harfwar.
Haravo, Est. Rähä, sarculum sive rastellum. Sv. räffsa, T. harcke, rechen.
Hamppu, Est. kanäpi, cannabis. Sv. Hampa, T. Hanff.
Haraca, Cornix. Sv. kråka. T. Krähe.
Harjas, seta suilla. Sv. Swinhår eller bärst.
Haucka, accipiter. Sv. Hök. Götr. och Hervon. Sv. haukur. Anglos. hauka. T. Habicht, hwad Höken är på jorden, det är Giäddan i wattnet, som på finska kallas hauki af ordet hauckan d. är biter med tänderna. T. Hecht.
Hepone, Est. hobone equus. Sv. häst. Gr. ἵππος.
Heinä, fœnum. Sv. Hö. T. Heu, alim. heuni, Ulf. havi.
Est. Hernet, pisum. Sv. Erter. T. Erbsen.

D. Eſt. Hunti, Lupus, warg. Sv. och T. hund. Wargen är intet annat än en ſkogs hund. Ulf. hundos, hundar.

Huone, Eſt. hone domus. Sv. hus. T. Hauß.

Houſu, bracca. T. Hoſen, byxor. Håſor kallas i Skåne ſtrumpor.

Humala, lupulus. Sv. humla. T. Hopfen.

Hiljain, quiete. Sv. ſtilla, ſachta.

Hyppän, ſalio, Sv. håppar, hyppy, håpp, ſprång, danß.

Holo, cavus. Sv. ihålig.

Holvi, laquear. Sv. hwalf. T. gewölb.

Lap. Hubmet. Sv. huma.

I.

Ja, imo, ita. Sv. och T. ja.

Ja, & etjam. Ulf. Jah, och, ock.

Joki, Eſt. Joggi, jöggi, amnis. Sv. å. Scand. ågi, åigi, åir, ſiö.

Jacku, toga. Sv. jacka, råck. Lap. jaket.

Iſken, elicio. Sv. eſkar, fordrar, åggiar. ſlår up eld af flinta.

Juco, jugum. Sv. Ok. T. Joch.

Juuſto, Caſeus. Sv. Oſt.

Iſä, pater, fader. Iſänd, Lap. iſerh, Herre och husbonde, kommer af Eſt. ordet, iſi, ſielf. Fin. itze, Lap. egie, etz ſielf, åtze fader, ſom inſtemmer med Göthiſka ordet atta, fader med Iſä och iſi, ock Hebr. אישׁ Man, ôfwerens. Se mera uti ordet ainoa och äijä.

Lap. Jattet, promittere, Scand. jåtta, låfwa.

Lap. Jåbd, æqualis Sv. jemlik.

K.

Käki, Lap. kuoko, Eſt. kågo, cuculus, Sv. Gök, T. Kuckuck, Gr. κοκκύξ.

Eſt. Kahjo, damnum. Sv. Skada, Ulf. Scatjan Angloſ. ſcadan.

Kärry, Currus. Sv. Kärra. T. Karren.

Kello, Campana. Sv. ſkella, en liten kläcka.

Kellainen och kellava, licteus, Sv. gul, T. gelb.

Eſt. kellat, teſticuli. Sv. giäll, båſwergiäll, däraf giälla, ſnöpa. Scand. Giällmadur, horkarl, jemwäl gillje, T. geil.

Eſt. Kitzi, Fin. Cuttu, capra. Sv. Get. Kid och Killing. Scand. Geit, Ulf. Gait, Angloſ. gat, gåt. Alem. Geis. T. Ziege, עֵז Get, גְּדִי Killing.

Kilpi, ſcutum. Sv. Sköld. Kilpiö, Siöblad, emedan det ſer ut ſom ſkiöld. Eljeſt kommer detta ord och ôfwerens med tyſka ordet Schilff, watturör.

Kirnu, vas in quo butyrum coagulatur. Sv. kärna.

Külin, laſcivio. Sv. Gillja, kättjas; küluſilma, kis- eller kätögd, kiſu kätja.

Kiſtu, ciſta. Sv. kiſta. T. kiſte, kaſte.

Kynttilä, Eſt. Kynal, candela, ljus, Scand. kynda eld, uptända eld. Sv. Kyndil och kyndilsmåßa. Fin. kytö, betäckt eld, kyten brinner betäckt, ſåſom wår tårf brännes på åkren. Eſt. kytti, tårfbrändt ſädesland, och kytten ahjo, giör up eld i ugnen, är altſå kynda och kyttän alt ett.

Kylmä, frigus. Sv. köld, Ulf. kald, T. kält, här af, förkyla ſig.

Eſt. kotti, ſaccus. Scand, kut, Poſſe och Koddkudde, hufwud-dyna.

Kylä, vicus, by. Cambr. Cil. intagit rum, boſtelle och undanflykt. Græc. κυκλόω, omgifwa, omſlånga, af cil, kylä, ſynes ännu många byar i

Swerige fått sitt namn, såsom Jumkil, ny och gammal kil, Tulekille.

L.

Lammas, ovis. Sv. Lamb, ungt får, Ulf. lambe, lamban. T. Lamm, Lämmelein.

Langa, filum, trå eller garn, häraf efter Stiernhielms mening Lat. longus, Sv. lång. T. lang. Ulf. lagga, efter trån är lång.

Est. Lakkun, lingo. Sv. sleker, Ulf. laigvian, Anglos, Liccan, T. lecken, licken. Gr. λείχω. Hebr. לָחַךְ

Laiska, Lap. laiho. Est. laisk, piger. Sv. lat. Ulf. latjan dröja, tredskas, Scand. latur.

Laita, mos, indoles. Sv. lat, later, sed eller art. Edda, vitre ac lat. prud. witter och sedig.

Laitan, vitupero. Sv. lastar. T. lästern.

Lainan, mutuo, laina, mutuatio. Sv. lånar, lån. Ulf. leichvan, Anglos. lånan, lihan. T. leihen.

Lasken, Est. lassen, mitto, emitto. Sv. släpper, låter. T. lassen. Ulf. lailot, han lät, leteri, lät, letith, låten.

Est. Lati, liber, liberatus. Sv. lös. Ulf. laus. T. loß. Fin. loijkä.

Laita, via navigantium. Sv. Skiepsled.

Laimi, tranquillitas maris. Sv. lugn på sjön.

Lavo, pegma, tabulatum. Sv. lafwa.

Laulan, cano. Sv. lallar, sjunger, Ulf. lailak, lacket, springa, glädja sig, ty sjunga, springa och glädja sig, följer giärna åt. Gr. λαλεῖν tala.

Laulun, eloquor. Est. Lausja, en widskepelig läkare, som läser öfwer the sjuka, och botar dem med några ord. Ulf. Laisjan, läsa, lära. Laisnaus, som lärer.

Leiki,

Leiki, ludus, jocus. Sv. Lek, Leikirån, leker. Scand. leik, och leika, Ulf. lelak, och leikan, leka.

Leipä Lap. leabe och laipe panis, bröd. Sv. Limpa. Ulf. hlaibs, hlaifs, Anglos. hlaf, hlåf, Alem. Leib. T. Laib. Pol. chlieb. Ryss., chläb.

Lehti, frons, folium. Sv. Löfblad. Ulf. lauf, T. Laub.

Lina, linum. Sv. lin, linne. Ulf. leina.

Lipon, eo, festino. Sv. löper, skyndar. Scand. leipa.

Liha, caro. Ulf. leik, kiött, Sv. lekamen, lik. T. Leiche, Leichnam. Hebr. לחם kiött.

Lingo, fundo. Sv. Slunga, T. Schlinge.

Lohi, Salmo. Sv. Lax. T. Lachs.

Lolli, impolitus. Sv. och T. Lymmel, Lümmel.

Lupa, venia. Sv. låf, tillåtelse, lupaan, låfwen tillåter, T. erlauben.

lüte, lubrica, declivitas viæ, wägslunga utför backa, Sv. lid, Scand. hlid.

Lyön, ferio, verbero. Sv. slår, Scand. hlosta. Ulf. slahan, T. schlagen.

M.

Ma, Lap. ådnam, ahame, terra, humus, Jord, Hebr. אַדְמָה Sv. Ma, wåtachtigt land, maång, mahö, däremot mo, torr och skarp jord, sandmo, på Estniska, och mäcki på Finska: Collis, back eller berg, däraf Keximä uti Lappland de Geters tilhåll synes bemercka. Til ma kan ock föras marck, såsom ock Moras och Myra, neml. kiärr: om icke de snarare böra ledas af Scand. ordet Mar, sjö. Ma synes ock wara stamordet, til mas, madr, mader, Man, såsom af jord skapad. Lat. mas, Scand. eller gammal Swenska,

mas, hos Peringskiöld: mas is ju miku, de si er oida, d. å. Man är ju dynga, då han är döder. Fin. Mies, Est. Mes, Ryss. Mus och Music. Ulf. Manna, Anglos Man, mon, Cambr. Cambr. myn häraf Ulf. Manisk, Sv. Menniska, Dan. Menniske, Alem. Mennisco, Angelos. Mennisk, T. Mensch. P. T. Minsch. Såsom Man förwandlat sig til Myn hos Cambr. och til Min hos Plattyskarne, samt Man hos Swenskar, Danskar och Tyskar uti ordet Menniska, så komma Finnarne öfwerens med de förra, at de kalla en menniskia ihmin eller ihminen, och Esterne med de senare, som säga inimene; med de främsta stafwelsens ih tilläggande, kanske af ordet iho, d. å. menniskelig hud eller hull; som jordklimpen feck, hwaraf menniskian skapades: af min och men är ock åtskilnaden kommen emellan Mies och Mes hos Finnar och Estar.

Maco, Stomachus. Sv. Mage, T. Magen.

Mato, vermis. Sv. matk. T. Made. Dan. Maddick. Ulf. Matha. Anglos Mada.

Macu, sapor, maistan, sapio. Sv. smak, smakar. Est. makus, Fin. makia, söt, det som wäl smakar.

Maito, lac. Sv. Miölk. T. Milch. Ryf. Moloka.

Mallas, byne. Sv. malt. Est. linnaset.

Manaan, hortor, manaus, admonitio, Sv. förmanar, förmaning.

Mahdan, Lap. matter, possum. Sv. mår, mächtar.

Mårå, equa. Sv. Märr. Scand. Mar, häst.

Määra, limes. Sv. Landamäri.

Meri, Mare. Scand. mar. Ulf. marei. Cambr. mor, Anglos. mere. T. Meer. Ryf. more: hit hör ock föras Sv. moras, myra, Ulf. marisair.

Mär-

Märkå, madidus. Scand. mâr, wât, Edda, mär, Mimis brunnar.

Mercki, signum. Sv. mercke, Scand. marck, Ulf. Markos.

Micka, gladius. Scand. mâkir, mâke. Gr. μάχαιρα.

Mitta, mensura, mittan, metior. Sv. mått, måtter. Ulf. mitads, miri h, mitada. T. Maaß, messen, Gr. μέτρον, μετρέω

Mieli, Est. Meel. mens, förnuft, wilja, minne. Däraf Est. meletän minnes och motten, täncker, Sv. mål, måle, måla. T. melden. Ulf. mâthlian, tala och Meljan skrifwa, Mithon. tänckа, Mithons tancke, som alt är löftets werck, och hafwer sin grund i mieli, mens.

Moni, multus. Sv. mången, marger, T. mancher. Est. Märru, amarus. bitter. Ulf. maurnan, wara bekymrad, Hebr. מר. bittert.

Murha, cædes. Sv. och T. Mord. Ulf. maurth murhaja, mördare, murhe, Est. murre sårg.

Muria, maturus, frixus, facilis fractu. Sv. Mör, murenan, murcknar, smålas.

Mulda, terra, pulvis. Sv. Mull. Dan. muld. Angelos. mold. Ulf. mulda.

Est. Mets, mulsum. Sv. Miöd, T. Meth, af Fin. och Est. messi, honing och messilaine, Bi, Gr. μέλι, honing.

Mylli, mola, qwarn, Dan. Mölle, T. Mühle, Gr. μύλη, deraf Sv. mala och miöl.

Myrsen, murmuro. T. murmeln. Sv. mumlar. Est. Muda, cœnum, limus. Sv. Mudd. T. Modde.

Muori, mater, Sv. Mor, moder. Gr. μητὴρ, Perf. mader.

mader. Angloſ. meder, modor. Franc. och Alem. muater, muoter. T. Mutter. Franſ. mere.

N.

Napa, umbilicus, Sv. Naſſe, T. Nabel.
Naula, clavus, ſpik, nagle, T. Nagel.
Nauta, bos. Sv. Nöt.
Nauran, Eſt. naran. rideo. nauria, riſus, deraf. Sv. Narr.
Näppi, apex digiti, napin, leviter arripio, näpäiſen, caſtigo. Sv. nappar uti, niuper, näpſer, näpäiſtys, näpſt, nuoppan, nappar.
Niemi, promontorium, Sv. Näs, udd.
Nenä, naſus. Sv. Näſa, T. Naſe.
Nimi, nomen. Gr. ὄνομα, Sv. Namn, T. Namen, Lap. name. Ulf. namo.
Niſca, cervix. Sv. Nacke, T. Genick.
Neula, Eſt. nekla, acus. Sv. Näl, T. Nadel. Ulf. nethls.
Nocka, roſtrum. Sv. Näbb.
Nockeinen, Eſt. nogoſet, urtica. Sv. Näßla, T. Neßel.
Nuotta, Eſt. nota, verco, Sv. Not, Nät, T. Netz, Ulf. nati.
Nuoli, Eſt, noli, ſagitta, Eng. nyil, Sv. Pil. T. Pfeil.
Nuora, funiculus, Sv. Snöre.
Nopia, celer, Sv. Snabb, ſnäll, Heb. נבוא. Lap. Nuokes, ſatis, Sv. nog.
Nuriſen, murmuro. Sv. knorrar.
Nyt, nunc, Sv. Nu.

O.

Oja, rivus, Lap. äuo, Sv. Å. Scand. a, Ulf. ahva Cambr. aches, Fran. aha.

Ori, eqvus admiſſarius Sv. Örs och horß, häſt.
Orpo, orwoi, Orphanus, Fader- och Moderlös. Ung. arva. Scand. or, hård, orlog, hårdt öde, Gr. ὀρφανὸς. Fin. orwitzen, giör fader- och moderlös: giör arflös.
Olu, Eſt. Olut, cereviſia. Sv. Öl, Scand. aul, Lett. alus.
Ocka, ariſta, Sv. ax, Ulf. ahſa.

P.

Parta, barba, ſkiägg. T. bart, alem. Part.
Paita, induſium, ſkiorta, Scand. Paita, Ulf, paida, Cambr. pais.
Peldo, ager, Sv. Felt, åker.
Pä, caput, Hufwud, ände, Brit. Pen. Deßutan bemärcker också Pä, Sv. bu bo, ſäte, hus hem, Hebr. בית. Chinel. Be derföre lychtas ock många byars namn i Fin- och Eſtland på pä, ſåſom Koſkinpä, Euräpä, Odenpä, Kanepä. och i Swerige på bo, ſåſom Tullesbo, Asbo, Trollebo, Siöbo, hwarmed de Grækiſke namnen öfwerens komma, Εὐρώπη, Ῥοδόπη, καλλιώπη, Εὐτίρπη. Utaf bo kommer bonde, bua, byggia by, lika ſå af Pä, på Finſka och Eſtniſka päſä, det är, foglars och diurens bo eller näſte.
Piru, diabolus, dieſwul, Ulf. Pauran, är det ſamma ſom Perkel och Perun, hit kan ock föras Bure, helfwetis Guden.
Piexen, Eſt. peſſen, verbero, caſtigo. Sv. baſar, angloſ. beatan. Franſ. battre.
Pilcka, convicium, pilckan, covicior, ſmädar Sv. belackar, Ulf. bilaikan.
Pieni, Eſt. peni, peniken, graciles. Sv. fin, ſmal T. fein, Ital, fino,

Pihca, resica, Piki-pix. Sv. bek.
Pilli, tibia, Sv. Pipa, T. Pfeiffe.
Piliſtän, ſibilo. Sv. wißla.
Eſt. Pillan. effundo Sv. ſpilla.
Poika, puer, Sv. Pojke, Dan. Pog. Eſt. pois. Lett. puis, Gr. παῖς, men poig betyder på Eſtniſka Son.
Pohja, fundus. ſeptentrio. Sv. bottn. T. boden. deraf Pohjama, Norrbottn.
Porſas, porcus. gris. T. borg, utſkurit ſwin.
Pucki, caper. Sv. och T. bock, Angloſ. bucca. Fr. bouc. På Eſtniſka kallas en bock Sck, ſe ordet kitzi, get. T. Ziege, ſom inſtämmer med Sck.
På arbor Sv. bom, T. baum, Ulf. Bagme, Angloſ. beam, af bom kallas bol, ſtammen af ett trä, bal, balckar, bielckar, på Eſtniſka palkit.
Pähde, tempus ante diluculum, otta, Ulf. uhtvon, bittida om morgon, an loſ. uhtid.
Pulca, abſtramentum. Sv. Plugg.
Pöytä, menſa, bord. Ulf. biud, angloſ. beod.
Pääle ſuper. Sv. på, uppå
Pulli, vas, ampulla; burck, kagge, flaſka, ſkål, Scand. Bolli, kup, kåril, Gullbolla, Gullkål, bollahorn, dryckeshorn, Franſ. bouteille.
Pytty, vas portatile. Sv. bytta, Ital. botte, men på Eſtniſka betyder pytt, tunna.
Eſt. Prokit, femoralia. Fin. Ruoket. Sv. brackor, Lat. Braccæ. När de gjöras af Linnewäf, at de räcka til fotbladet, kalla Eſterne dem prokit, ſåſom Bayer Tom. 3. Comment. Petropol. p. 350. berättar at Scytherne dem brukat. Men gjöras de kårta af ſkinn, kallas de pyxit, byxor.

Eſt.

Eſt. Patis, cymba. Sv. båt. Scand. bat.

R.

Raha, pecunia, nummus, penningar, hwadan Finnarne och Eſterne detta ordet fått, är intet så lätt at ſäga. Härtil ſynes Hebraiſka ordet רַב kunna lämpas, ſom betyder många eller ſtor myckenhet, och Finſka ordet Rac, grad, eller Rahtu, det minſta eller något ſom minſt är, ſåſom penningar i ſwenſkan, ſå kallas af den minſta delen däraf, ſom är en penning. När ſådana minſta delar dragas ihop, ſå har af ordet Rac kommit ordet räkna, på Tyſka rechnen, hos Ulf rahnan, hwarmed raha öfwerens kommer, lika ſom på latin, numus med numerare.
Raaca, crudus, non coctus. Sv. rå.
Raco, fiſſura, Raivo, fractura in glacie. Sv. råk, isbrot.
Raja, limes. Sv. rå och rör, grenſ.
Rauta, ferrum. Scand. råud, raude, jernmalm.
Rauha, Lap. rauhe. Eſt. rahu, pax. Sv. ro.
Eſt. Räkin, loquor Scand. råda, Hervora. S. p. 104. rådu, tal. T. reden, Rede. Ulf. rodjan. Lett. runnat, tala, här til kunna wåra runor lämpas, ſom på wåra Griſte-ſtenar tala, dem Jo. Georg Wachter will draga af Tyſka ordet raunen. Fin. runo, ſkaldeqwäde.
Rengas, annulus. Sv. och T. ring.
Revin; avello. Sv. riſwer.
Repo, Eſt. räbene, vulpes. Sv. räf.
Rotta, glis. Sv. Rätta. T. Ratze. Scand. ratta.
Ruma, deformis, monſtrolus, Eſt. rumal, fåkunnig. Scand. Raumar, ſtora ofanteliga jettar, Romur, ſtor wanſkapelig.

Ruvis,

Ruvis, Eſt. Ruckit D. Eſt. Rõer, ſiligo, Sv. råg. T. rocken.
Ruoco, arundo. Sv. rö, ſåf.
Ruocon, curo. Sv. rychtar.
Ruoſte, ferrugo. Sv. råſt.
Ruona, cantherius, wallack, Eſt. ruun, Sv. Runi, Dråpem. b. c. 17. §§.
Ruſkia, rubeus, ruſca, rubedo, Sv. röd. T. roth, Ital. roſſo. Franſ. rouge.
Ricas, dives. Scand. rikur. Sv. rik. T. reich.
Riſu, farmentum, riſuinen, ſarmentoſus, Sv. ris, risfull.
Racki, catellus, en liten hund. Sv. Racka. Eſt heter hund på Finſka coira, på Dorpts. Eſtniſka Penni, och en Walp på Finſka Pendu. Häraf kalla Eſter och Finnar en mils wäg Penicorma, emedan de i gamla tider måtte hafwa brukat hundar, at ſpänna för ſläda, ſåſom Oſtiakerne wid Oby ſtrömmen ännu giöra (ſe Strahlenberg pag. 374.) i briſt af håſtar, och ſå långt ſtycke wäg, ſom hundarne kunde draga fram ett laß, corma, kallades Penicorma, ett hunda-laß, hwilket ord ännu i dag uti Eſt- och Finland brukas itſtellet för mil.
Randa; littus, ripa. Sv. och T. ſtrand.
Raſtas, turdus. Sv. Traſt.

S.

Sama, idem. Sv. ſamme, Ulf. Samo, Samaleikes, ſammalunda.
Sairas, æger, Sv. ſår, ſjuk.
Salava, ſalix, Piitrå, kallas i Skåne Sall. Eſt. Särck, tunica, råck, och Puſárck, likkiſta, efter orden trårock, däraf kallas likkiſta på Tyſka Sarg. På Swenſka bemercker Särck, qwinfolcks Lintyg. Däremot betyder Hame på Eſtniſka både ſárck och ſkjorta, på Tyſka hemd, men på Finſka råck, jacka och kjortil. Säki,

Säcki, ſaccus, Sv. Säck, Ulf. Sakk, lika ſå på Hebr. Gr. och flere andra ſpråk, undantagandes Eſtniſkan, der uti Säck kallas Kotti. Se detta ordet framman före.
Siemen. Semen, Säd, frö, T. Samen, Franc. Samo, Eſt. semen, Ital. Seme, Franſ. semence, Pol. Siemi Ryſſ. Seime.
Seula, cribum. Sv. Såll, T. Siel.
Silmä, Lap. Zialme, oculus, deraf Sv. ſi, ſe, Scand. Sia, T. ſehen, Ulf. Saihva. Saihvama. Verel. Index, augna ſialdur, Ögonſten, åfwen detta ord ſialdur går intet långt ifrån Zialme och Silmä, ſå at de wäl kunna hållas före, at hafwa warit i början et ord. Om nu werckordet til auga eller öga är auki (ſe under A) ſå är och werckordet til ſi eller ſynen silmä eller Zialme.
Sica, Eſt. Siga, Sus. Sv. Swin, ſugga, T. Schwein, Sau, Ulf. Sveina, Gr. ὗς.
Silacka, haleçula, Sv. Sill, ſtröming.
Sisar, Soror. Sv. Syſter, Ulf. Swiſtar, Angloſ. Suſter, Alem. Sveſter, ſoſter, T. Schweſter.
Sivu, latus, Sv. Sida, T. Seite.
Sucka, tibiale, ſtrumpa, Eſt. Sokit, ſkor ſom äro gjorde af obarckat läder, ſåſom en ſola under foten, Lat. ſocci, Sv. Sockor, Franſ. Soques, Gr. Σύκχοι, Phrygiſka ſkor.
Suo, palus, kiärr, Eſt. So, på Kalmuckiſka su, Sui, härmed inſtämmer Lap. ſáf, Sv. ſjö, Dan. ſö, Ulf. Saihva, Scand. Siör och Sär, ſjö och haf.
Suola, Sal. Sv. Salt. Ulf. Salt. T. Saltz.
Suoni, nervus. Sv. Sena, T. Sehne.
Suru, dolor luctus, ſuren, lugeo, Sv. ſårg, ſörjer, men

men på Eſtniſka betyder suren, dö, och suru den döde, eller lik.

Sirpi, falx meſſoria. Sv. Skiära. T. Sichel, Gr. ἄρπη, Gall. Sarpe eller Serpe.

Lap. Sveina, famulus. Sv. Swen eller dräng.

Sulli, Eſt. lupus, Sv. warg, kommer öfwerens med Thuſſ röfware eller warg hos de gamla.

T.

Tapan, interimo, dräper, Sv. tappa, miſta, scand. tapa, förderfwa, vinit tapar margs mans ſkynſemi, win förderfwar mångens förſtånd.

Tarve, opus, neceſſitas, tarvizen, indigeo. Sv. tarf, tarfwar, behöfwer.

Tarcka, ſtrenuus. Sv. ſkarpſinnig, klok, ſtarck.

Taikina, maſſa, Sv. Deg, T. Teig.

Tärilen, tremo, Sv. darrar.

Tina, ſtannum. Sv. Ten, T. Zinn.

Tanzan, ſalto. Sv. danßar, T. tantze.

Tanhua; via inter duas ſepes. Sv. Tå, Tå. Fin. Tie, och Eſt. Te, betyder deremot wåg.

Terva, pix liquida. Sv. Tiära.

Tomu, pulvis, Eſt. tolmu. Sv. damb, tomutan, dambar.

Tuoni, mors. T. Todt. Sv. död, härmed kommer öfwerens Swenſka ordet, däning och däna.

Tuli, ignis, eld, hos Edda, Tuli, eldsnamn.

Tupa,

Tupa, Eſt. Tuba, Lap. Topo, cœnaculum, Sv. Stuga. T. Stube.

Turwe, ceſpes. Sv. Tärf.

Tungio, fimetum. Dynghög.

Tuhanen, mille. Sv. Tuſend. T. Tauſend.

Eſt. Tungel, tor is, eldbrand. Scand. Tungel, måne, ny tungel, då månen ſer ut, ſom en eldbrand.

Tulki, interpres. Sv. Tålck. Scand. Tulkr. T. Dollmetſcher.

Teen, Eſt. teggen. Facio, ago, gjör, arbetar. Ulf. taujan, Anglos, don. T. duen, doen, thun. Gr. τευχειν. Däraf.

Työ, Eſt. Tö, labor, gjärning, arbete. Ulf. Toja. scand. Dad, nu dåd. T. That.

Tyrär, filia. Sv. doter. T. Tochter. Ulf. douhter. Gr. θυγάτηρ, häraf på Eſtniſka tydruk, piga.

Lap. Tärdno, ancilla. Scand. Tärna, piga.

Tyhjä, inanis, vacuus, tyhjennen, evacuo. Sv. tom och tömer.

U.

Ulco och ulos, Eſt. uſſe, foras. Sv. ute. Ulf. uta, T. außen.

Ulwon, ululo, tjuter, gråter. Sv. Ulf. Warg, ulfwa.

Uuni, Eſt. ahjo, fornax. Sv. ugn. Ulf. auhn. T. Ofen.

Upia, upiasti. Est. ypris, præstans. Sv. ypperst.
Uro, mas, vir, Man, Karl, urhollinen, virilis, fortis, manlig, tapper. Scand. urugur, manhaftig, orädder.
Umbi, undique clausum. Sv. omsluten, däraf kalla Esterna en omsluten sko, som betäcker foten öfwer och under, umbiskäng: Är altså umbi det samma som umb på T. och om på Sy.

W.

Waara; periculum. Sv. fara, waarallisus, farlighet.
Waellan, iter facio. Sv. wandrar, waeldaja; wandringsman.
Walda, potentia, waldias, potens. Sv. wälde, weld, wäld. Scand. valid, wälde, wallda förmå. Waldsmene, Öfwerhet. Fin. walitzen, regerar.
Waha, cera. Sv. wax. T. wachs.
Wannon, juro. Sv. swär, bannar. T. verbannen.
Waunu, wanckuri, currus, plaustrum. Sv. wagn, T. Wagen.
Walitzän, eligo. Sv. wälljer. T. wehlen. Ulf. valgian.
Wähä, Est. weikene, parvus, liten. Ulf. waihr.
Wesi, wetinen, aqua, aquosus. Sv. watn, watnig. T. wasser, wäßerich. Scand. wate, watins, Phrygisk Bedij.

Waras,

Waras, fur, tyf. Scand. Wargur. Sv. warg, Ulf.
Warpuinen, Est. warplane. Sv. Sparf. T. Sperling.
Wartio, custodia, Wartia, custos. Sv. Ward, Wärd. Ulf. Wardians, wacht.
Waron, moneo. Sv. Warnar, T. werne.
Warjo, umbraculum, tutamen, Warjelen, tueor, Sv. Wärn, skjul, wärnar eller bewarar.
Willa, lana. Sv. Ull. T. Wolle, villus, vellus.
Wüna, vinum, Sv. Win, T. Wein, Brit. gwin.
Witza, virga, vimen. Sv. Widja, ris.
Wirca, manus, officium, Wircku, alacer. Sv. Werck, och qwick, hurtig. Sand. Wirkt, dygd, konst, Wirkta madur, dygdig Man.
Weisan, cano, Weisu, cantilena. Sv. Wisa, säng.

Y.

Est. Ypris, Fin. upiasti, excellenter. Sv. ypperst.
Yskä, tussis. Sv. Hosta.
Yxi, Est. yx, D. Estn. Uts, unum, Sv. itt, ett, men en på Swenska fås igen i ordet ensimäinen, först, och ain, ein, på Tyska, uti ordet, ainoa, endast, Lap. akt, Ung. eki, egy, Gr. εἷς, ἓν, Hebr. אֶחָד.

Flera sådana gemensamma, och uti Swenskan och Finskan, samt andra befryndade språk sammanstemmande ord, kunde til en stor myckenhet än finnas, om någon, som Swenskan och Finskan i grund förstår, och deras målskilningar i Landsorterne sig hafwer bekant, wille gjöra sig omak, at dem ihopleta, så at halfwa

Finskan torde blifwa Swenska: Men så lärer denna samlingen, kanskie, wara tilräckelig, at deraf, och i synnerhet af sådana afgamla ord, som i Swenskan längst kommit utur bruk, och uti Finskan äro behållne, kunna fälla omdöme, om Finskan kan sägas, at hafwa warit i början enahanda språk, och öfwerens kommande med de gamla Scythers språk, efter deras mening, som hålla före, at Sweriges och hela Scandiens första inwånare warit af det Finska folkslaget, eller de första Scyther, nemligen Kiter, Kimmerer, Goter sedermera Giöther och Scyther, på sina wisa orter, der de satt sig, kallade, såsom särskilte folckskap, jämwäl Cimmerier, Cimbrer och Celter, hwilke ock efter all liknelse af samma folckslag äro utsprungne.

FATA DORPATI.

Den

I förra tiden namnkunniga

Liflåndiska Staden Dorpts Öde.

WÄSTERÅS,
Tryckt hos JOHAN. LAUR. HORRN, Kongl. Consist. och Gymn. Boktr. 1755.